

Літаратура Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.

№ 49 (2575)

ПЯТНІЦА

3

Сножня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кац.

МАКСІМУ БАГДАНОВІЧУ БЫЛО Б ВОСЕМДЗЕСЯТ...

Ён жа пражыў усяго дваццаць пяць. Але і за гэты кароткі час паспеў зрабіць столькі, што цяжка знайсці тую меру, якой можна было б вымераць яго ўклад у скарбніцу роднай культуры. Яго імя па праве стаіць поруч з імёнамі двух другіх волатаў нашага мастацкага слова— поруч з імёнамі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Гэта яны стаялі ля вытокаў новай беларускай літаратуры.

Сёння яму было б восемдзсят...

Матэрыялы, прысвечаныя 80-годдзю з дня нараджэння М. Багдановіча, чытайце на стар. 4—5.

ПЯТАМУ З'ЕЗДУ БЕЛАРУСКАГА ТЭАТРАЛЬНАГА АБ'ЯДНАННЯ

Дарагія таварышы!
Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі горача вітае дэлегатаў і ўдзельнікаў Пятага з'езду Беларускага тэатральнага аб'яднання і ў вашай асобе — усіх работнікаў тэатральнага мастацтва рэспублікі.

Камуністычная партыя надае вялікае значэнне мастацтву тэатра як магутнаму сродку ідэйнага і эстэтычнага выхавання працоўных, які выконвае важную ролю ў фарміраванні марксісцка-ленінскага светопгляду савецкага чалавека, яго духоўнага свету і маральных перакананняў, у далучэнні шырокіх мас народа да багаццяў перадавой сацыялістычнай культуры.

Выключна вялікія і адказныя задачы паставіў перад савецкім мастацтвам гістарычны XXIV з'езд КПСС. Рэжысёры, акцёры і драматургі, усе дзеячы тэатральнага мастацтва рэспублікі закліканы сваёй творчасцю адлюстроўваць непаўторныя рысы сучаснасці, гераічную праду і духоўнае багацце савецкага чалавека, усталяваць гістарычную справядлівасць і неўміручасць ідэй ленынізму. Усе творчае багацце тэатра, уся разнастайнасць мастац-

тва сацыялістычнага рэалізму павінна быць накіравана на фарміраванне ў нашых людзей высокіх маральных і палітычных якасцей, выхаванне палітычнага савецкага патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму, беззапаветнай адданасці камуністычным ідэалам.

Важнейшай задачай Беларускага тэатральнага аб'яднання з'яўляецца ўсямернае садзейнічанне няўхільнаму павышэнню ідэйна-мастацкага ўзроўню спектакляў, аказанне дапамогі тэатрам у правільным фарміраванні рэпертуару, далейшым росце прафесіянальнага майстэрства і ідэйна-тэарэтычнай падрыхтоўкі работнікаў тэатра, умацаванні сувязей майстроў сцэны з жыццём народа.

Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі жадае з'езду Беларускага тэатральнага аб'яднання паспяховай работы і выказае цвёрдую ўпэўненасць у тым, што дзеячы тэатра, няўхільна кіруючыся прынцыпамі партыйнасці і народнасці савецкага мастацтва, будучы аддаваць усе сілы, талент і запал сваіх сэрцаў стварэнню новых буйных па думцы і яркіх па форме сцэнічных твораў, заклікаючых наш народ на новыя подзвігі і здзяйсненні ў камуністычным будаўніцтве.

**ЦЭНТРАЛЬНЫ КАМІТЭТ
КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ БЕЛАРУСІ.**

тва сацыялістычнага рэалізму павінна быць накіравана на фарміраванне ў нашых людзей высокіх маральных і палітычных якасцей, выхаванне палітычнага савецкага патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму, беззапаветнай адданасці камуністычным ідэалам.

СТО РАДКОЎ з рэдакцыі НА ЗАВІЦЕ, КАЛІ ЛАСКА, ІМЯ!

Сталічны тэатр паказаў новую сцэнічную рэдакцыю спектакля, які іграўся ўпершыню больш за трыццаць гадоў назад. П'еса класічнага, даўно ўсім вядомая. І заўсёды яна збірае аншлагі. Гэта — «Без віны вінаватых» А. Астроўскага. Мабыць, размова пра ўзровень сцэнічнага ўвасаблення п'есы — наперадзе. Рэжысёры глядзяць спектакль, узважаюць ацэнкі. Праўда, аднаго адрасу для кампліменту або для крытычных заўваг яны не маюць. І не будзь мець. Бо яго не ведае... тэатр. Рэжысёр, выканаўца роляў. Нават бухгалтэрыя. Каго! Перакладчыка тэксту на беларускую мову.

Крыўдны выпадак! Пераклад — справа творчая, праца літаратара ў гэтай галіне заслугу мае пашаны і сур'ёзнага аналізу. Гэта цяпер прызнана ўсімі. Санеты Шэкспіра ў перакладах Ул. Дубоўкі і Ю. Гаўрука, напрыклад, — цікавая спроба доць арыгіналу беларускі мастацкі эквівалент, дзе няўлоўна «прысутнічае» і пэтычна-індывідуальнасць перакладчыка. Ды і той жа А. Астроўскі пад пяром К. Крапівы і пад пяром К. Чорнага набывае хай сабе толькі ў нюансах лексічнага характава або фанетыкі, нешта адметнае, а Я. Скрыган у «Апошняй ахвяры» зрабіў яшчэ адзін крок у плане «засваення» нашай мовай і тэатрам багацця рускай класікі. І грамадскасць павінна ведаць імя пісьменніка, які ўзяў на сябе пачэсны абавязак раскрыць моўныя глыбіні такога драматурга, як А. Астроўскі.

Элементарная павага да творчай працы перакладчыка вымагала, каб тэатр, знайшоўшы ў архівах экзэмпляр «Без віны вінаватых», выветліў, плён чыёй творчай энергіі ён зноў выносіць на падмошкі. Не, гэтага не зрабілі. Мы не ведаем, ці ўносіліся ў тэкст перакладу ўдакладненні і папраўкі. Магчыма, рэжысура лічыла зробленае безымянным аўтарам кананічным і нічога не «кранула». Гэта невядома. І на вяршы адсутнічае такі важны для ўсіх, эле, на думку тэатральнага кіраўніцтва, не абавязковы радок: «Пераклад на беларускую мову...»

Такія няўважлівыя адносіны часам пераходзяць і ў крытыку. У рэцэнзіі на кніжку А. Лавіча «П'есы А. М. Астроўскага на беларускай сцэне» ў газеце «Літаратура і мастацтва» 29 кастрычніка г. г. указвалася, што даследчык не палічыў патрэбным назваць імя перакладчыка і даць ім хоць бы мінімальную ацэнку. Да 50-годдзя нашай акадэмічнай сцэны выдавецтва «Беларусь» выпусціла ладную па памерах кнігу У. Няфёда «Беларускі акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы» — гісторыю драматычнага мастацтва за паўстагоддзя. І ў ёй няма ніводнага слова пра тое, як ажывалі ў новым моўным гучанні руская і еўрапейская класіка, творы пісьменнікаў братніх народаў! І на абмеркаваннях спектакляў па класічных п'есах наша крытыка амаль нічога не гаворыць пра творчасць перакладчыкаў. Як быццам гэта не вартая ўвагі «дробязь» — як гучыць па-беларуску са сцэны Шэкспір і Шылер, Талстой і Горкі, Маякоўскі і Ляонаў...

Удзельнік творчага акту, якую б сціпную ролю ён ні адыгрываў, мае права і павінен быць названы. Прыкра, калі канцэрт, які трансліруе радыё, абрываецца пустымі словамі: «Вы праслухалі фартэп'яна і творы Шапэна...» Шапэн у трактоўцы Рытэра і Шапэн у Шацкага — гэта не адно і тое ж. І ёсць многа меламаў, для якіх абавязкова трэба называць, чыё выкананне яны праслухалі.

Нават на доволі банальных пацтоўках з кветкамі звычайна ўказваецца імя фотамайстра. А вось вы набылі арыгінальны сувенір, зроблены па эскізе вынаходлівага майстра прыкладнага мастацтва або унікальны крышталёвы кубак ці мастацкае шкло завода «Нёман» — і нідзе не знойдзеце імя аўтара. Трэба гартаць спецыяльныя выданні, дзе спецыялісты ў творчай размове даюць дакладны адрас цікавага мастацкага вырабу.

Творчы працэс мае свае асаблівасці ў параўнанні з не менш поважанай, але масавай вытворчасцю. Тут ад індывідуальнасці кожнага ўдзельніка залежыць ідэйна-мастацкае гучанне і эстэтычнае характава твора. Нават тады, калі яго рабіў калектыў.

Невыпадкава ж, скажам, у цэнтры кінафільма побач з рэжысёрам, выканаўцамі, апэратарам, кампазітарам «упісваюцца» і імяны мантажораў і рэдактараў [не абмяноўца і асістэнт!]. Гэта — даніна павагі творчаму работніку і неабходная для большасці з нас фактычная даведка.

Тым больш здзіўляе той выпадак, з якога мы пачыналі гэтыя «100 радкоў...» — перакладчык класічнага тэксту драмы заслугу мае на многіх важных меркаваннях быць названым на афішы. Неахайнасць такога парадку — гэта не парадак і сведчыць толькі аб адным: яшчэ не ўсе мы і далёка не заўсёды патрабавальна ставімся да кожнага з кампанентаў творчага акту, лічым «дробязямі» тое, што не з'яўляецца і не можа быць дробным у мастацтве.

Давайце называць імяны тых, хто адказвае за ўзровень мастацкіх твораў! Будзем ветлівымі! Гэта — не толькі зтыка, Гэта — неабходная атмосфера дзейнасці.

У прэзідыуме V з'езду Беларускага тэатральнага аб'яднання.

Фота Ул. КРУКА.

ДВА ДНІ З'ЕЗДА...

Два дні праходзіў у Мінску V з'езд Беларускага тэатральнага аб'яднання.

Прывітанне з'езду ад Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі зачытаў сакратар ЦК КПБ А. Акеёнаў.

Са справядлівым дакладам выступіла старшыня прэзідыума праўлення БТА народная артыстка СССР Л. Александровская. Быў заслуханы даклад рэвізійнай камісіі, які зрабіў народны артыст БССР М. Яроменка. Паведамленне аб зменах у статуте БТА зачытаў заслужаны артыст БССР Я. Рамановіч. У спрэчках прынялі ўдзел народная артыстка БССР З. Браварская, заслужаны артыст БССР Ю. Сідараў, народны артыст СССР Л. Рахленка, народная артыстка РСФСР Л. Пушкарэва, драматург А. Макаёнак, доктар мастацтвазнаўства Ул. Няфэд, на-

родная артыстка БССР І. Савельева, кандыдат мастацтвазнаўства Ю. Чурко, галоўны рэжысёр Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра Ул. Караткевіч, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР галоўны рэжысёр Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа С. Казіміроўскі, народны артыст БССР Р. Янкоўскі, народны артыст БССР галоўны рэжысёр Брэсцкага абласнога драматычнага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі Г. Волкаў, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР галоўны рэжысёр Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР А. Дадзішвіліяні, дырэктар Дзяржаўнага тэатра юнага глядача імя 50-годдзя камсамола Беларусі А. Вольскі, рэжысёр Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР В. Вярбоўская, заслужаны артыст БССР галоўны рэжысёр Дзяржаўнага тэатра лялек А. Ліліўскі, галоўны рэжысёр Гродзен-

скага абласнога драматычнага тэатра заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР А. Струнін, рэжысёр народнага тэатра вытворча-мэблевага аб'яднання г. Маладзечна Н. Васілеўскі, міністр культуры БССР Ю. Міхневіч, рэктар Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Э. Герасімовіч, крытык Г. Колас.

З'езд выбраў праўленне і рэвізійную камісію Беларускага тэатральнага аб'яднання. Старшыняй праўлення засталася народная артыстка СССР Л. Александровская. У рабоце з'езда прынялі ўдзел сакратары ЦК КПБ А. Н. Акеёнаў, У. Ф. Міцкевіч, намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Ф. Кілімаў, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч, намеснік загадчыка аддзела культуры ЦК КПБ Я. Б. Парватаў, прадстаўнікі тэатральных таварыстваў саюзных рэспублік краіны, творчых саюзаў і арганізацый Беларусі.

Падрабязную справядачу са з'езду чытайце ў наступных нумары.

СВЯТА КНІГІ У ГАРНЯКОЎ

У Салігорску гарадская арганізацыя таварыства «Веды», аддзел культуры выканомна і палац культуры гарнякоў выпусцілі першы нумар вуснага часопіса «50 год Саюза ССР», прысвечаны Беларусі ССР.

Часопіс адкрыў выступленнем на тэму «Ленінскім курсам» другі сакратар РК КПБ М. Яфімчыч, яго дапоўніў заслужаны настаўнік БССР І. Захарэна гутаркай «Усё на карысць чалавеку», галоўны архітэктар горада У. Блахін расказаў пра пер-

спектывы развіцця Салігорска ў дзевятай пяцігоддзі. У выпуску часопіса прыняла ўдзел брыгада супрацоўнікаў «Літаратуры і мастацтва», Л. Прохша расказаў пра планы штотыднёвіка на наступны год, А. Мажэйка зрабіў даклад «Сувязі беларускай літаратуры з зарубежнымі», паэтэса В. Іпатава прачытала свае вершы.

У факт палаца культуры гарнякоў было праведзена «Свята беларускай кнігі» — бібліятэка палаца наладзіла выстаўку твораў нашых

пісьменнікаў, кнігарні горада прадавалі навінкі мастацкай літаратуры. Адбыліся літаратурна-віктарыяна і аўкцыён, з таісаманонкурс аматараў мастацкага чытання. Пераможцам — Марыі Хамёнак, Галіне Лашук, Жанне Керага, Зінаіде Крукавай і Наташы Галубовіч — уручаны памятныя прызы.

У заключэнне калектывы мастацкай самадзейнасці дома культуры будаўнікоў далі канцэрт.

У Белаазёрску сабраліся сельскія работнікі культуры прафсаюзаў Брэсцкай, Гродзенскай і Мінскай абласцей. Удзельнікам семінара былі прачытаны лекцыі па пытаннях музыкі, тэатра, метадыцы работы самадзейнага калектыву. Гэтыя загадкі клубу пазнаёмлілі на семінары. Злева направа: Антон Барашка, Лідзія Шуст, Ганна Дубоўская (Бярозаўскі раён), Ларыса Ус з Лагойшчыны, Яўгенія Сяглюк (Бярозаўскі раён), Аляксандр Нірэн з саўгаса «Свіслач» і Антаніна Жылінская з Барысаўскага раёна.

Фота І. АСКІРКІ.

КАРЭСПАНДЭНТ «Літаратуры і мастацтва» папрасіў Старшыню Вярхоўнага Савета БССР, першага намесніка старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Івана Пятровіча Шамякіна расказаць, якімі поспехамі ў эканамічным і культурным будаўніцтве рэспубліка сустракае Дзень Канстытуцыі.

— Дзень Канстытуцыі, — гаворыць Іван Пятровіч, — мы называем святам нашай савецкай дэмакратыі.

Праз некалькі дзён збярэцца на сесію Вярхоўны Савет БССР. У думках сваіх я перабіраю знаёмыя твары сваіх таварышаў па Вярхоўным Савецкім, якія прыедуць у Мінск з розных куткоў рэспублікі.

Хто яны, гэтыя 425 дэпутатаў Вярхоўнага Савета БССР?

214 чалавек — рабочыя і калгаснікі — людзі, як кажуць, ад станка, ад плуга. Астатнія — партыйныя і савецкія работнікі — таксама дзеці рабочых і сялян, дзеячы навукі, культуры, літаратуры і мастацтва. І яшчэ адну лічбу хочацца нагадаць. Сярод дэпутатаў — 157 жанчын. А ну, дзе, якая капіталістычная краіна можа пахваліцца такой колькасцю жанчын, што стаць ля руля дзяржаўнай улады?

Наша дэмакратыя адлюстроўвае прынцыпы новага грамадства, якое не ведае сацыяльных і нацыянальных антаганізмаў, моцнага сваім ідэянапалітычным адзінствам і братняй дружбаю усіх народаў СССР.

Наша савецкая дэмакратыя дае працоўным самым шырокія сацыяльныя правы і свабоды, якія магчымы толькі ва ўмовах пераможнага сацыялізму, у краіне, дзе народ — адзіны гаспадар і творца свайго лёсу.

Мне нярэдка даводзіцца сустракацца з гасцямі, што пры-

ЛЕНІНСКІМ КУРСАМ

ГУТАРКА СА СТАРШЫНЕЙ ВЯРХОўНАГА САВЕТА БССР, І. ШАМЯКІНЫМ

язджаюць у Беларусь, у наш Мінск з розных канцоў свету. Ёсць сярод іх такія, што не прымаюць наш лад. Але ніхто з іх не можа стрымаць захаплення нашай рэчаіснасцю. «Што? За візіт урача не трэба плаціць? Не можа быць!» «За кватэру вы плаціце лічаныя рублі? Не можа быць!» «У вас бясплатнае навучанне ў інстытутах? Не можа быць!»

Можа быць, шаноўныя паноўе. Ды не можа быць, а ёсць. Гэта наша ява, гэта наш сённяшні дзень.

Я нагадаю яшчэ некалькі лічбаў. (Бывае, што лічбы больш красамоўныя за любыя словы). У 1970 годзе (за гэты яшчэ не падбіты вынікі) насельніцтва нашай рэспублікі атрымала розных выплат і льгот з грамадскіх фондаў спажывання больш 2 мільярдаў рублёў, або на 7 працэнтаў больш, чым у 1969 годзе. За кошт гэтага былі забяспечаны бясплатная адукацыя і медыцынская абслуга, выплаты пенсій, дапамог і стыпендыя, прадэстаўленне бясплатных або на ільготных умовах пачэвак у санаторыі і дамы адпачынку, аплата водпусकाў, утрыманне дзіцячых садоў і ясляў і іншыя паслугі. У адпаведнасці з рашэннямі ЦК

КПСС і Савета Міністраў СССР было ўведзена сацыяльнае страхаванне калгаснікаў, якое прадугледжвае выплаты дапамог па часовай непрацаздольнасці і санаторна-курортнае абслугоўванне працоўнікоў вёскі.

Наш асаблівы гонар — культурная рэвалюцыя, што адбылася на Беларусі за гады Савецкай улады. У царскія часы ў нашым краі восем чалавек з дзесяці не ўмелі чытаць.

І ты хоць меў сваё аблічча, ды быў слуга ў сваім краі, і мову родную тваю не іначай звалі, як мужычэй.

І скарб твой лепшы — словы, звычай На здэек давалі халую.

Так пісаў некалі пра лёс беларуса наш пясняр Якуб Колас. Сёння ў рэспубліцы больш 12 тысяч школ, у якіх займаецца каля двух мільянаў вучняў. За час у нас 28 вуну, у тым ліку два ўніверсітэты і 126 сярэдніх спецыяльных навуковых устаноў. Армія студэнтаў рэспублікі складае больш 250 тысяч чалавек. Па колькасці студэнтаў на 10 тысяч жыхароў Беларусь апыраджвае такія развітыя капіталістычныя краіны, як Англія, Італія, Аўстрыя.

Толькі за пасляваенны час у рэспубліцы выпусцілі каля двухсот тысяч спецыялістаў.

Зараз у рэспубліцы ажыццяўляецца абавязковая ўсеагульная сярэдняя адукацыя.

Нядаўна ў Мінску адкрыўся

яшчэ адзін выдатны палац кнігі — бібліятэка імя Пушкіна — з цудоўнымі чытальнямі, кабінетамі, з вялікім, у некалькі сотняў тысяч тамоў кніжным фондам.

А ўсяго ў рэспубліцы ёсць зараз больш 7300 масавых бібліятэк з агульным фондам каля 50 мільянаў кніг.

І яшчэ пра тэму дарогую і блізкую мне. Калі ў 1913 годзе ў Беларусі на кожную тысячу жыхароў даводзілася 37 экзэмпляраў кніг, дык летася каля дзвюх з паловай тысяч!

Хай дарэ мне чытач за мноства лічбаў, але за кожнай з іх крыецца велімі вялікі сэнс, сэнс нашага сённяшняга жыцця.

Далёка глядзіцца з вышыні, на якую мы сягнулі за пяцьдзесят з нечым гадоў Савецкай улады. Якія ясныя даляглядны Дух займае ад перспектывы нашага росту, нашага руху наперад, вызначаных XXIV з'ездам КПСС.

Усе мы зараз пад уражаннем рашэнняў лістападаўскага Пленума ЦК КПСС, які разгледзеў канкрэтныя гаспадарчыя пытанні на бліжэйшую пяцігодку і міжнародную дзейнасць ЦК КПСС пасля XXIV з'езда партыі, а таксама трэцяй сесіі Вярхоўнага Савета СССР восьмага склікання, што прыняла законы аб Дзяржаўным пяцігодным плане развіцця народнай гаспадаркі СССР на 1971—1975 гады, Дзяржаўным плане развіцця народнай гаспадаркі на 1972 год і аб Дзяржаўным бюджэце на 1972 год.

І вось, пяцігадовы план стаў законам. Адобрыўшы гэты важны дзяржаўны дакумент, народныя выбраннікі выказалі волю працоўных Савецкага Саюза, волю сваіх выбаршчыкаў.

Дзевятыя пяцігодка з'явіцца новым буйным этапам на далейшым шляху нашага грамадства да камунізма.

У адзінай брацкай сям'і народаў шматнацыянальнага Савецкага Саюза паспяхова вырашае задачы камуністычнага будаўніцтва і наша Беларусь. Немагчыма, відаць, пералічыць усе віды прамысловай прадукцыі, якую выпускае сёння рэспубліка. Магутныя самазвалы і электронна-вылічальныя машыны, трактары і капралактам, гадзіннікі і тэлевізары. У 60 краін свету Беларусь экспартуе сваю прадукцыю.

Характэрна, што за апошнія пяць гадоў індустрыяльнага магутнасць рэспублікі амаль падавоілася. Валавая прадукцыя ў калгасах і саўгасах вырасла на 45 працэнтаў. Сёлета сельскія працоўнікі рэспублікі вырастцілі самы высокі ўраджай зборжжа за ўсю гісторыю.

Новы пяцігадовы план адкрывае велічныя мерапрыемствы і перад Савецкай Беларуссю. Аб'ём прамысловай прадукцыі намечана павялічыць на 58 працэнтаў. К канцу пяцігодкі вытворчасць электраэнергіі павялічыцца ў нас у 1,8 раза, хімічных валокнаў — у 2,7 раза, прыбораў і сродкаў аўтаматызацыі — у 2,8 раза.

Наша рэспубліка будзе пастаўляць краіне новыя больш магутныя трактары, хуткія магістральныя аўтапалязды, 75-тонныя гіганты-самазвалы і на іх базе 120-тонныя аўтапалязды.

Новы пяцігадовы план — гэта і далейшы рост нашай культуры, літаратуры, мастацтва. Выраснуць новыя бібліятэкі і палатцы культуры, кінатэатры і музеі.

У першых шэрагах пераможнага шэсця савецкага народа крочаць і савецкія пісьменнікі. Мы заклікаем нашай партыяй служыць народу сваёй творчасцю, быць на вышыні задач часу, глыбока і праўдзіва адлюстроўваць жыццё, сцвярджаць высокія ідэалы новага грамадства, выхоўваць чалавека камуністычнага заўтра.

БЛІЖЭЙ ДА ЖЫЦЦЯ

СА СПРАВАЗДАЧНАГА ПАРТЫЙНАГА

30 лістапада адбыўся справаздачна-выбарчы сход партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР.

Са справаздачным дакладам на сходзе выступіў сакратар партбюро А. Кулакоўскі. Ён спыніўся на арганізацыйных пытаннях партыйнай работы, ахарактарызаваў творчае жыццё пісьменніцкай арганізацыі ў святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

Асаблівую актывізавалася работа нашай партыйнай арганізацыі ў часе чарговага з'езда пісьменнікаў Беларусі, — адначасна дакладчык. — Усе нашы мерапрыемствы былі накіраваны на тое, каб яшчэ больш згуртаваць і з'яднаць калектыв пісьменнікаў для важных творчых і грамадскіх спраў, каб больш у нас было мастацкіх твораў, вартых народа і патрэбных народу.

За справаздачны перыяд камуністы партарганізацыі разгледзелі і абмеркавалі на сваіх сходках шэраг важных пытанняў: «Рашэнні XXIV з'езда КПСС і задачы беларускіх пісьменнікаў», «Праблемы сучаснасці ў беларускіх часопісах», «Работа рэдакцыйных калектыв літаратурных выданняў у святле рашэнняў партыйнага з'езда» і многія іншыя.

Асаблівую ўвагу звярнуў дакладчык на некаторыя праблемныя пытанні літаратурнага працэсу, у прыватнасці, на развіццё літаратурнай крытыкі пасля XXIV з'езда КПСС.

У апошні час у рэспубліцы выйшла нямала цікавых па змесце і праблематыцы кніг па літаратурнаму адукацыйнаму, значна больш стала з'яўляцца на старонках друку рэцэнзій, водгукаў на новыя творы беларускіх пісьменнікаў, крытычных аглядаў чарговых нумароў літаратурна-мастацкіх часопісаў. У верасні г.г. штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» распачаў і вядзе дыскусію на тэму «Крытыка. Дзень сённяшні».

Пачалася гаворка даволі грунтоўна і перадаванага глыбока прадамым артыкулам Міколы Лобана, кваліфікаваным рэдакцыйным артыкулам і выступленнем

СХОДУ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ

Якава Герцовіча. Гэтымі трыма галасамі быў пададзены ў аснове правільны ключ, паказаны тры пунціры, напрамкі, па якіх павінна развівацца дыскусія аб стане нашай сучаснай крытыкі. Праблем у літаратурнай крытыцы нямала, чым шырэй і глыбей будучы абмеркаваны гэтыя праблемы, тым больш будзе карысць для справы, для літаратуры.

Дакладчык падкрэсліў, што прыкметна паглыбіліся, набылі пераканаўчую навуковую аргументацыю, цікавасць, эмацыянальнасць многія крытычныя і літаратурназнаўчыя выступленні Віктара Каваленкі, Рыгора Шкрабы, Уладзіміра Юрэвіча, Серафіма Андраюна, Дзмітрыя Бугаёва, Міколы Арочні, Алега Лойкі, Івана Навуменкі, Адама Мальдзіса і іншых. І ўсё ж ствараецца ўражанне прычытанні асобных артыкулаў апошняга часу, што пафас даследаванняў схіляецца ў бок высвятлення пераважна эстэтычных вартасцей таго ці іншага твора або ўдакладнення сама спецыфіка мастацкай творчасці. А вось тым магістральным праблемам сацыяльнага характару, якія павінны вызначаць сутнасць, характар і напрамак літаратурнай творчасці, аддаецца менш увагі.

Між тым, у новых творах нашых пісьменнікаў, такіх, як «Месціны» Івана Пташнікава, «Плач пералёткі» Івана Чыгрынава, «Зноў у Будневе» Анатоля Кудраўца, «Непрыкаяны маладзік» Алеся Асіпенкі, «І нічога ўзамен» Алеся Савіцкага, «Абеліск» Васіля Быкава, заўважаецца значнае пашырэнне дыяпазону канфліктаў сучаснасці. А крытыка амаль не заўважае гэтага і калі разбірае прыроду канфліктаў, то даволі часта

карыстаецца старымі меркамі і паторыямі.

Спыніўся дакладчык і на некаторых іншых надзённых праблемах развіцця нашай літаратуры, на асобных крытычных артыкулах.

Пасля справаздачнага даклада сакратара партбюро А. Кулакоўскага адбыліся спрэчкі, у якіх прынялі ўдзел Генадзь Бураўкін, Якаў Герцовіч, Піліп Пестрак, Алесь Вачыла, Станіслаў Шушкевіч, Алесь Бажко, Юрый Багушэвіч, Мікалай Вінагораў, Мікалай Кругавых, Іван Шамякін. Камуністы ў сваіх выступленнях закранулі многія важныя пытанні работы партыйнай арганізацыі СП БССР, унеслі слушныя прапановы. Першы намеснік старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў І. Шамякін адначасна, у прыватнасці, што ў справаздачным дакладзе зроблена станоўчая спроба разабрацца ў некаторых баках творчага жыцця, напрыклад, у тых задачах, якія стаць перад літаратурнай крытыкай. Дыскусія пра сённяшні дзень крытыкі ў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва» ўвогуле цікавая і карысная. Пажадана толькі, каб аўтары, якія будуць выступаць на старонках штотыднёвіка ў далейшым, рабілі б большыя акцэнт на практычных пытаннях развіцця нашай літаратуры, каб ішла больш канкрэтная і мэтанакіраваная гаворка пра літаратуру, пра яе поспехі і недахопы.

На справаздачна-партыйным сходзе быў выбраны новы склад партыйнага бюро, у якое ўвайшлі: Аляксей Кулакоўскі, Максім Тапк, Іван Шамякін, Генадзь Бураўкін, Алесь Асіпенка, Андрэй Макаёнак, Леанід Прохна, Васіль Вітка, Аляксандр Раманаў, Аляксей Русецкі, Георгій Папоў, Георгій Шыловіч, Мікалай Вінагораў, Эдзі Агінцэв, Янка Кучар. Сакратаром партбюро выбраны А. Кулакоўскі, намеснікамі — А. Асіпенка, А. Раманаў, Я. Кучар.

У КАМУНІСТАЎ САЮЗА МАСТАКОЎ

29 лістапада ў Саюзе мастакоў БССР адбыўся справаздачна-выбарчы сход камуністаў. Справаздачны даклад партыйнага бюро зчытаў М. Гуціёў. Камуністы Саюза мастакоў абралі новае бюро, у склад якога ўвайшлі: А. Бембель, В. Грамыка, М. Гуціёў, А. Казлоўскі, В. Кандратовіч, М. Кандратэў, У. Стальмашонак, В. Пратасеня. Сакратаром партыйнага бюро Саюза мастакоў БССР абраны В. Пратасеня.

ГОСЦІ МІНСКА

З поспехам выступілі на сцэне Беларускага тэатра оперы і балета зоркі швейцарскага балета Дарыс Лайне (Адэта-Адэлія) і Ганс Майстэр (Зігфрыд) у спектаклі «Лебядзінае возера».

ФОТААЛЬБОМ «ГОМЕЛЬ»

У вітрынах кніжных магазінаў і кіёскаў «Саюздруку» ў Гомелі прыцягвае ўвагу прыгожа аформлены, з выдатнай каліровай фатаграфіяй горада над Сожам на вокладцы фотаальбом «Гомель», толькі што выпушчаны ў свет выдавецтвам «Беларусь». Гэта не першае выданне альбома пра Гомель. Аднак, трэба адзначыць, што ранейшыя выданні саступаюць новаму. Альбом больш цікавы па сваім змесце і тэхнічным афармленні. У ім добрыя чорна-белыя і калірованыя фатаграфіі, ёсць вялікі наглядны матэрыял, які дае ўяўленне пра эканаміку, культуру Гомеля — другога па велічыні горада рэспублікі.

М. ГАТЮКІН,

МАКСІМУ БАГДАНОВІЧУ

Міхась ЯРОШ

БЫЛО Б 80...

С. ВАКАР. Максім Багдановіч. Фрагмент.

Максім ЛУЖАНІН

НОВЫМ СВЯТЛОМ У НОВЫМ ЧАСЕ

Сучасні кожнага вялікага пісьменніка знаходзяцца і ў больш і ў менш выгадным становішчы ў параўнанні з іх наступнікамі. Сучасні ведаюць, апрача твораў, і жывога чалавека. Наступнікам даводзіцца ўзнаўляць воблік па ўспамінах, дзённых аб'явах сказаў, жартаў, па паводзінах у той ці іншы круты паварот часу.

Нам жорстка нестася такіх вестак пра Максіма Багдановіча. Багдановіч меў усё, што трэба паэту, каб стаць вялікім: выключны паэтычны талент, вострае вока мастака, бездакорны густ крытыка, пачуццё мастацкай меры і бязлітасную патрабавальнасць да сваёй работы.

Каб спалучыць усе гэтыя якасці ў з'яву, якая б свяціла наддарожнай зоркай многім народам, не хапіла адной простае рэчы, якой нельга, на жаль, ні здабыць, ні падоўжыць, — жыцця. Калі ўважаць на кароткі век, спадчына Багдановіча — агромністая, не столькі па памеры, як па ўнутраным зарадзе думкі і пачуцця, так і па культурным узроўні, на які ён узняў нашу літаратуру.

І — дзіўна! — праз гэту вялікую заслугу Багдановіч быў доўга недаацэнены, незразуметы і ў свой час, і ў час не так далёкі. Ёсць сведчанні, што першыя вершы Багдановіча, дасланыя ім у «Нашу ніву», паклалі ў папку з надпісам «у архіў».

У газеце было дзве «палаты»: верхняя — выдаўцы яе і ніжняя, дэмакратычная. Але нават у ніжняй «пала-

це» бараніў і дамагаўся друкавання Багдановіча амаль адзін Янка Купала. Рэшта гаварыла аб незразумеласці, нават вінаваціла аўтара ў дэкадэнцтве. Лічылі, што трэба даваць у газеце толькі чорную скарынку духоўнага хлеба, быццам бы толькі яна да спадобы беларускаму мужыку.

Як тварыў свае шэдэўры Багдановіч, мы не ведаем. Як ішоў працэс творчасці — выключна на паперы, ці на яе заносілася толькі канчаткова сфармаванае! Вядома адно: працэс гэты быў марудны і цяжкі. Багдановіч пісаў і ў той жа час здабываў сабе мову, бо не пачуў яе з вуснаў маці, а ўбіраў з кнігі і ад людзей, пад час кароткіх наведванняў краіны.

Багдановіч судзіў слабе строга. Дайшлі весткі, што для ацэнкі паэзіі ён прапанаваў штосьці накшталт матэматычнага аналізу. Расчліяць верш на вобразы, звароты, метафары, выразы, словы. Падлічыць, колькі з іх ужывалася і колькі створана ўпершыню! І тады меркаваць, чаго варты твор.

Тут не ўлічаны толькі — настрой паэта, яго страх, яго натхненне.

На наша шчасце, Багдановічова патрабавальнасць да арыгінальнасці не выключыла згаданы пераступенны акалічнасцей. Яго верш заўжды натхнёны, і гэта, пры глыбіні думкі і бліскавай апрацоўцы, дае нам магчымасць зазнаваць асалоду і ўсёчу, а творам Багдановіча — не гаснуць, а разгарацца новым святлом у новым часе.

Янка СІПАКОЎ

У РОДНЫМ КРАЮ ЁСЦЬ КРЫНІЦА...

Бо Максім Багдановіч стаіць у нашай роднай літаратуры, на нашай беларускай зямлі моцна і трывала — як глыба. Яго не ссуенеш з дарогі. Яго не абмінеш абыхава. Каля яго не пройдзеш напышліва і пагардліва. Хочаш ці не хочаш, а мусіш абавязкова азірацца на яго вопыт, на яго асобу, на яго прасторавы паэтычны край. Што ж, вялікі паэт заўсёды стаіць на самым відэоку — ён адусюль відзён.

Нам трэба вучыцца ў Максіма Багдановіча складаць свае паэтычныя зборнікі — каб і ў іх, як у ягонай кнізе, быў такі ж парадак і лад. Перачытваеш зноў «Вянок» і ласкава, у каторы ўжо раз, бачыш, як там усё арганічна, усё да месца. Там няма нічога лішняга, што б можна было безбалесна выняць, туды нельга дадаць што-кольвек новае, не парушыўшы рытму кнігі,

М АКСІМА БАГДАНОВІЧА неаднойчы лічылі паэтам чыстай красы. Яно, пэўна, так і ёсць, гледзячы толькі, як равуець красу і як яе апяваць. Так, Багдановіч на пачатку нашага стагоддзя быў самым «асабістым» паэтам. Ён і паэтызаваў, усяляў чыстую красу свайго краю, свайго народа, свайго маладой Беларусі.

А яму ж давлялося пабачыць Радзіму толькі на дваццатай вяне — ужо тады, калі стаў агульнапрызнаным паэтам, крытыкам, публіцыстам. Ён убачыў краявіды няяркія, але поўныя гармоніі і прыгажосці, чалавека знешне штодзённага, звыкллага, але прывабнага, чароўнага па свайго натуре, мужага, вынослівага, працавітага. Ён убачыў Беларусь у яе гісторыі і сучаснасці, Беларусь, «калі адбылася інтэнсіўнае станаўленне нацыі», калі краіна імкнулася заняць «свой пачэсны пасады між народамі». Ён адчуў народную моц і гарт, у чым і раней, пэўна, не сумняваўся. Інакш бы мы не мелі «Вянка», «Максіма і Магдалены», «Страцім-лебедзя».

Да гераічнага эпасу ішоў Максім Багдановіч. Ён яго ствараў хворым, не чакаючы нічога добрага ад наканаванага лёсу. Ці не таму неяк зусім глуха, прыцішана, прытоена трагічна гучаць заключныя радкі паэмы «Страцім-лебедзь»?

Ад усіх цяпер патомкі ёсць.
Ды няма адных — Страцімавых.

У «Страцім-лебедзі» праблема гераічнага характару застаецца цэнтральнай і вырашаецца ў аб'ектыўна-філасофскім плане. Філасофская думка стала тут думкай паэтычнай. Паэма сцвярджала дзейсныя адносіны да жыцця, усяляў самаахвярнасць служэнні агульнай справе. Ва ўмовах ваеннай катастрофы — паэма пісалася ў 1916 годзе — яна ўспрымалася як наказ кожнаму сумленнаму чалавеку да канца аддаваць свае сілы барацьбе за будучыню народа.

Твор у пяцьдзесят пяць радкоў даследчыкі (хоць і не ўсе) называюць паэмай. І называюць, думаючы, не без падстаў. Філасофская глыбіня твора выяўляецца праз маштабны, рэзка акрэслены канфлікт (бог — Страцім-лебедзь), адзінаборства героя са стыхійнай паказваецца ў былінна-сказавым ключы, сюжэт драматычна напружаны. Драматызм узмацаецца ад таго, што ў трагічным выхадзе паэдынку Страцім-лебедзя са стыхійнай вінаватыя тыя, каго ён ратаваў. — «птахі дробныя». Яны не хацелі мірыцца з рэальнасцю, а

можны стараўся зберагчыся толькі сам. Паэма «Страцім-лебедзь» — узор народна-гераічнага эпасу, да якога вяла Багдановіча творчая звалюцца.

Гісторыю ўзнаўляў паэт неаднойчы. Ён настойліва сцвярджаў, што і беларусы мелі сваю гісторыю — гісторыю пакутліваю, але разам з тым і гераічную, асобныя надзвычай яркія старонкі якой складаюць летапіс мужнасці, таленавітасці беларускага народа. Для паэта, сэрца якога «пачамі аб радзімай старонцы баліць», самым агідным, самым страшным быў той, хто здрадзіў свайму народу, хто не хацеў пашыраць славу роднай зямлі. У асуджэнні здраднікаў, у паэтызацыі няломнай сілы народа, за дзячыма якога багатая гісторыя, Багдановіч дабіваецца ў «Пагоні» высокай душэўнай страпанасці і эмацыянальнай напружанасці. Усяляючы прадкаў, Багдановіч імкнецца звычайна да канкрэтнасці малюнка, да аб'ектыўна-заванага паказу даўніх падзей, спраў і ўчынкаў выдатных прадстаўнікоў беларускай зямлі (цыкл «Старая Беларусь», «Песня пра Ілья Ізяслава Полацкага» і інш.). Багдановіч старанна выпісвае самую падзею, прама не выказваючы да яе сваіх адносін. Адносіны, праўда, няцяжка зразумець, бо вершы, як правіла, маюць багаты падтэкст, аўтарскія сімпатыі прасвечваюцца ў кожным эпітэце, метафары, інтанацыі. «Цвяток радзімы васілька» ў «Случкіх ткачыках» — гэта ёмісты, цудоўны сімвал таленавітасці чалавека, яго вернасці нацыянальным культурам і традыцыям; ва ўяўленні ж чытача ён паўстае быццам рэальны, знаёмы і прывабны — настолькі дакладна, строга выпісаны малюнак. Праца перапісчыка з верша той жа назвы паказваецца так рэльефна, з такой яснай мэтай установай, што мы перажываем захапленне паэта чалавекам, яго творчасцю:

Парой ён спыніцца, каб лепей
завастрыць
Пяро гусінае, і гліне: светла
сонца
Стаўпамі падае праз вузкая
аконца,
І круціцца у іх прыгожы, лёгкі
пыл.

Мэта Багдановіча — шырока, шматгранна паказаць выключную жыццёвайнасць беларускага народа, выявіць яго таленавітасць, духоўнае высякародства, бесмяротнасць яго культурных набыткаў. Вось чаму ён натхнёна ўсяляў і бязмежную мужнасць працоўнага чалавека («Напых дэдаў душылі абшары лясоў»), і яго вялікі мастацкі здольнасці («Случкія ткачыкі»). Вось чаму ён паэтызаваў невідомых летапісцаў і

унутранай культуры, шырын і, калі хочаце, элітаннасці, без якіх любая паэзія робіцца абмежаванай, толькі для хатняга ўжытку. А ён марыў вывесці ў людзі нашу паэзію — менавіта беларускую, менавіта нацыянальную песню, якая б змагла ўзбагаціць паэзію свету сваімі беларускімі формамі, думкамі, сваім адметным успрыняццём жыцця, бо «вялікі чалавек заўсёды нацыянальны, як яго народ, бо ён таму і вялікі, што прадстаўляе сабою свой народ». — як пісаў пра гэта В. Бялінскі.

Мы павінны вучыцца ў паэта любіць сваю Радзіму. Ён, сур'езна хворы чалавек, знаходзіўся далёка ад свайго роднага краю, здаецца, да наўнага шыра верыў, што толькі родная зямля мае тую гаючую крыніцу з жывою вадою, якая вылучае любую хваробу...

У родным краю ёсць крыніца
Жывой вады...

Ён любіў свой край. Ён любіў усе народы зямлі чыстай любоўю, глыбока паважаў іх. Ён, на прыкла-

Ё Н ПРАЖЫЎ крыху больш, як дваццаць пяць год. Ён працаваў у літаратуры ўсяго толькі адно дзесяцігоддзе. Ён выдаў толькі адну адзіную кніжку паэзіі, якая адначасова была і яго першым зборнікам і на дзіва прыдзірліва складзеным выбраным паэта.

Але, нягледзячы на ўсе гэтыя «толькі», у Максіма Багдановіча, у гэтага занадта і слаўтага юнака, васьмь ужо некалькі дзесяцігоддзяў не саромеюцца вучыцца і тыя, хто, выдаўшы па некалькі дзесяткаў паэтычных кніжак, знаходзяцца ў добрай паре сталага і мудрага вопыту; і тыя, хто, як, скажам, маё пакаленне, набываючы ясна і светлую разважлівасць, упарта набліжаецца да філасофскага асэнсавання жыцця; і тыя, хто, часцей за ўсё пераросшы паэта па гадах, нясмела і сарамліва збірае ў далейшую дарогу свой неслуханны вырай — першую кніжку паэзіі.

перапісчыкаў, якія ўзбагачалі народную культуру цудоўнымі шэдэўрамі — кнігамі («Кніга», «Летапісец», «Перапісчык»). У іх раскрываецца характар беларуса — чалавека здольнага, мужнага, стойкага, цягавітага.

Майстэрскае выкарыстанне рамантычных прычынаў тыпізацыі дазваляе Багдановічу паказаць трываласць нацыянальных традыцый і тым самым сцвердзіць ідэю жыццяздольнасці беларускага народа, вывіць самабытнасць таго грунту, на якім пачыналася абуджэнне сацыяльнай і нацыянальнай самасвядомасці шырокіх працоўных мас. Такі погляд назад, у гісторыю, садзейнічаў таму, што будучыня роднага краю ўсё часцей вырысоўвалася ў яго творчай фантазіі ў светлых, вясёлых фарбах. Гэта Багдановічу належыць верш «Кінь вечны плач свой аб старонкі!»:

Не згасла сонца! Сонца глянё,
Усіх падыме ада сна.
Ён, гэты дзень, яшчэ настане,
І ачуніе старана!

Я пад ле зімовай маскай —
Пад снегам — бачу твар вясны,
І вею верш мой дзіўнай казкай,
І лсны ён, як зорак сны.

Пад гэтым вершам, безумоўна, падпісаўся ён, не задумваючыся, Янка Купала.

Непасрэдня творчал вучоба Багдановіча ў Купалы ў апошнія гады ўсё больш настойліва падкрэсліваецца. Купалаўская паэзія сапраўды ўздзейнічала на юнака Багдановіча. Яна ўздзейнічала ўжо фактам свайго існавання, мілагучнасцю мовы, патрыстычнай мотанакіраванасцю, гуманістычным пафасам — усім тым, без чаго не ўяўляў сэнсу жыцця, свайго грамадзянскага абавязку адарваным ад радзімы малады паэт. Але паўрад ці можна гаварыць аб перайманні Багдановічам купалаўскіх традыцый. Спашлемся на творы міфалагічнага плана, дзе Багдановіч, як і ў іншых, імкнуўся апаэтызаваць прыроду нябачанай яшчэ Беларусі.

У вершах на міфалагічныя тэмы Купала застаецца паэтам, вельмі чулым да павеваў грамадскага жыцця, надзвычай тэмпераментным, каб заняць пазіцыю сузіральніка. А ў міфалагічных вершах Багдановіча яграз і дае слабе адчуць элемент сузіральнасці, любавання дзіўнай красой беларускай прыроды, захаплення яе велічыннасцю, яе першароднай, некрапутай рукой чалавека прыгажосцю. Уласна цыкл «У зачараваным царстве» і ствараўся дзеля таго, каб апаэтызаваць прыроду, каб паказаць людзям, якая яна незвычайна прываблівая, казачна здзіўляючая. Паэту, які ведаў Беларусь з апавяданняў родных, з этнаграфічных апісанняў, было ўласціва рамантычнае ўяўленне аб радзіме. Такое ўяўленне, як і цяга да

нацыянальна-самабытных мастацкіх форм, і скіроўвала позіры паэта на каларытныя, велічныя вобразы старажытнага народнага святаадчування (лясун, вадзянік і г. д.), з дапамогай якіх і асэнсоўваючы якія ён імкнуўся ўвасабляць свае незвычайныя, арыгінальныя задумы. І. Замочін справядліва адзначаў, што Багдановіч «успрымае гэтыя вобразы беспасрэдна, проста, з якойсьці дзіцячай наўнасцю і даверлівасцю».

Уключаныя ў мастацкую тканіну поруч з рэальнымі прадметамі і а'явамі, міфалагічныя вобразы губляюць сваё ранейшае ўнутранае напавненне і пачынаюць выконваць у творы функцыю паэтычнага прыёму, успрымаюцца як разгорнутая, маштабная метафара, рамантычная па сваёй сутнасці. А гэтым дасягаецца своеасаблівы нацыянальны каларыт верша.

Усё дзіка, пустынна імшыцца,
Агністая спёка стаіць,
На моху між спелай брусніцы
Лясун адзінокі лжыць.
Каравае моршчыцца скура,
Аброс цёмным мохам, як пеню,
Трасе галавою панура,
Банкі выгравае ўвесь дзень.

У Купалы міфалагічны вобраз — увасабленне пэўных сацыяльна-грамадскіх сіл, у Багдановіча — умоўны прыём стварэння дзіка-імшарнага пейзажу. Аднаведна малючы рэальна і рытмічна фактура вершаў розна: у Купалы — дынаміка, экспрэсія, канфліктнасць, у Багдановіча — супакоенасць, сузіральнасць, пластыка.

Адметнасць накіраванасці і творчай манеры — сведчанне таго, што адзін і той жа ці блізкі матэрыял кожны сапраўдны майстар абавязкова апрацоўвае па-свойму, ствараючы вельмі непадобныя, самабытныя ўзоры мастацтва. Гэта адметнасць — не абавязкова вынік рознай ідэяльнай пазіцыі паэтаў. Багдановіч з самага пачатку знаходзіўся ў дэмакратычным лагерах беларускай літаратуры, на чале якога стаў Янка Купала. Амаль што ў адзін час з міфалагічнымі вершамі ён піша і вершы глыбокага нацыянальнага зместу: «Над магілай мужыка», «З песень беларускага мужыка», «Мая душа», «Дождж у полі і холад» і некаторыя іншыя — выдатныя творы грамадзянскай лірыкі.

Багдановіч жыў Беларуссцю, інтарэсамі дэ працавітага, таленавітага народа. Яго творчасць — гэта ўслаўленне прыгажосці роднай зямлі, узнёслая паэтызацыя простага чалавека.

дзе царызму, які прыніжаў і закрэсліваў яго край, ведаў, як гэта балюча. Таму ў яго нават і ў думках не было ўзвышчаць свой народ над якім-небудзь іншым. Ён хацеў толькі ўзняць свой край, паставіць яго побач з усімі, сказаць, што і беларусы — такі ж самы народ, як і ўсе астатнія: са сваёй гісторыяй, са сваёй культурай, са сваімі казкамі, песнямі і легендамі, са сваёй мовай.

Свая мова... Спачатку ён пісаў тою моваю, якой ніколі не чуў, але якая влекатала і бурліла ў яго ўражлівай душы — як далёкі напамінак, радасная згадка пра родны край. Паэт пісаў «на мове, якой не чуе вакол сябе, а чуе ў сабе». — Як пра гэта хораша ўспамінае яго сябра Д. Дзявольскі.

Дзесяцігоддзе, якое няўмольны лёс адвёў Максіму Багдановічу на творчасць, было вельмі змрочным. Царызм, нібы ў агоні, халатліва душыў усё, што напамінала яму пра рэвалюцыю, а ў цемры рэакцыі не віды было і малосенькага прасвету. Але Багдановіч, нягледзячы на гэта, застаўся паэтам светлай надзеі. Яго ўзрунае слова: «Дачакаемся!», звернутае і да краіны, і да прыніжаных людзей, прыспешвала рэвалюцыю. Тую Вялікую Кастрычніцкую Рэвалюцыю, якая ўзвысіла яго прыніжаны народ і да якой ён не дажыў усяго некалькі месяцаў.

У Максіма Багдановіча свая тэма, свой свет, свая мова і ўсё — непаўторнае. Ягоны свет не прадоўжыш, не падрабіш. Там, у тым свеце — толькі адзін ён. Задумлівы і разважлівы. Крыху элегічны і шчымліва-тужлівы.

Нельга таксама паўтарыць яго мову, якую паэт чуў толькі ў сабе. Нельга паўтарыць і яго тэму. Але вучыцца ў Багдановіча шукаць сваю тэму, сваю мову і свой свет нікому, відаць, не зашкодзіць.

Бо Максім Багдановіч — гэта чалавек, які ўзніўся над сваім узростам. Бо гэта паэт, які за свае дзесяці творчых год пражыў такое вялікае і такое таленавітае паэтычнае жыццё.

Янка СІПАКОУ.

Паэтычная ПАВЕРКА

Сяргей ГРАХОЎСКИ

ЗДЗІЎЛЕННЕ

Здзіўляюся заўсёды ўсходу сонца,
Вясёлцы і дажджынцы на траве,
Здзіўляюся зачараванай слонцы
І ластваўцы, што пад страхой жыве.

Здзіўляюся усмешцы немаўляці,
Што цмокае губамі і гудзе,
Дзіўлюся прыгажосці юнай маці,
Што прытуліла сына да грудзей.

Здзіўляюся, калі ў асенні вечар
Лісты ляцяць у мокрую траву,
Здзіўляюся растанню і сустрэчы,
Здзіўляюся, хвалюся — жыву!

Здзіўленнем пачынаю новы тыдзень,
Звычайны, без трывог і без акрас,
А калі гора або смерць надыйдзе,
Здзіўлюся, што прыйшлі яны не ў час.

ВЫРАТАВАННЕ

Ніла ГІЛЕВІЧУ

Сваю тугу
Сагні ў дугу,
А калі не —
Яна сагне
І выб'е з рук
Апошні круг —
Тваё выратаванне
У шалёным акіяне.
І не кажы,
Што ўсё адно
Плысці ці рынуцца
На дно.
Хоць рукі ў ранак
І ў крыві,
А ты пльві,
А ты пльві,
Хоць берагу і не відно,
І карабель пайшоў на дно,
А ты пльві з апошніх сіл,
Хай рукі, быццам пара крыл,
Аб хвалі б'юцца да зары,
Бо недзе ёсць яшчэ сябры
На светлым беразе тваім,
І ты яшчэ патрэбен ім.
Калі ж ты галавой панік,
Яна, як цяжкі каласнік,
Цябе пацягне ў чорны вір,
На рыфы вострыя і жвір.
Адчай з тугою у душы
Ты без ваганняў прыдушы,
І выйграеш нялёгка бой
Са штормам і самім сабой,
Калі ж знясілее рука,
Агні убачыш маяка

...І ШЧЫРАЕ ЖАДАННЕ НОВЫХ СУСТРЭЧ

Народны паэт Дагестана, лаўрэат Ленінскай прэміі Расул Гамзатаў для нас, беларусаў, стаў яшчэ больш блізім і дарагім — госць нашай сталіцы, ён пакарыў нас сваёй шчырасцю, непасрэднасцю, дасціпнасцю, той глыбокай народнай мудрасцю, якая не мае патрэбы ў напышлівых фраззах.
Ён паехаў, пакінуўшы аб сабе самыя лепшыя ўспаміны, самыя светлыя ўражання і шчырае жаданне новых сустрэч.

Фота Ул. КРУКА,

І дапльвеш,
І дапльвеш,
Паверыўшы, што зноў
Жывеш.

ЛІТАСЦЬ

Крыніца захлынулася ў прадонні,
Пяскі забілі гарлавіны рэк,
На берагі Пцічы і ціхай Проні
Бязлітасна ступіў дваццаты век:

Жалезнымі шыпамі ператрушчыў
Сівых дубоў тугія карані,
І засталіся ад спрадвечнай пушчы
Ламачча і абпаленыя пні.

Іду, нібы глухі і невідучы,
Не пазнаю знаёмае ракі,
Бо не гамоняць на ўзбярэжжы
пушчы
І не такуюць больш цяцёркі.

Мурашкі точаць прэлыя калоды,
Крычыць перапалоханы бакас.
Мы ўжо не просім міласці
ў прыроды,
Прырода просіць літасці ў нас.

ПРАМОЎЦЫ

Былі арагты,
Ціпер — арагаты.

Мы часта гаворым не тое,
што ў сэрцы,
А што напісалі даўно на паперцы,
І ў кожнай прамове
разважлівасць ёсць,
Ёсць пафас і лічбы, і жарты,
і злосць,

Цытаты і прыказкі ў вершах
і ў прозе,
І рэшта-цытаты, але без двукоссяў,
Цытуем з пажоўклай ці свежай
брашуркі,
Нібы з хлапчукамі гуляем

у жмуркі:
Старому партыйцу або маладому
Даводзім, што кожнаму змалку
вядома.

Сяброў сустракаем на людным
вакзале,

Вось тут бы, здаецца,
ад сэрца казалі
Гарачае, шчырае, добрае слова,
Ды лезе адразу з кішэнні
прамова,

А гора надыйдзе, ідзем
на хаўтуры
З жалобнай старонкаю
літаратуры.

Сустрэнем дзяўчыну пад ліпай
кашлатай,
У вечным каханні клянемся
цытатай.

Калі ж на вяселлі выскакваюць
коркі,
Чытаем з паперкі:
«Таварышы, гор-ка!»

Ой горка жывога не чуць
хвалявання,
А толькі чытанне, чытанне,
чытанне...

Выходзь на трыбуну, каб шчыра
і смела
Сказаць без паперкі, што ў сэрцы
наспела.

А ЛЕСЬ САВІЦКІ тры-вала зарэкаментаваў сябе пісьменнікам сучаснай тэмы. Турботы і клопаты сучаснікаў — рабочых, калгаснікаў, інтэлігентаў — у цэнтры увагі яго кнігі «Кедыры гледзяць на мора», «Пасля паводкі», «Жанчына», «Белы гарлачын», «Палы — зялёнае горкае», «Самы прыклад першы», «След прыклад першы», «Гэтую пісьменніцкую сцільнасць пацвярджае і апошняя яго апавесць «І нічога ўзамен», апублікаваная ў гэтай-адзінаццатай кніжцы часопіса «Маладосць».

Змест аповесці — гісторыя каханя маладога ўрача Галіны, расказана ёй самой. Яшчэ студэнткай на вяслі свайго сяброўкі Вольгі пазнаёмілася яна з Валерам — будучым вучнёвым, спецыялістам па нафтаздабычы і шчыра пакахала яго. Валера адказавае ёй ўзаемнасцю. Здаецца, нішто не можа перашкодзіць іх каханню, рэзультат маладыя людзей. Пісьменнік з вялікай сімпатый малое свайго героя, на высокую узровень іх узаемаадно-

вальна і выразна) маральна сутнасць чалавека, мера ягонай годнасці і прыстойнасці. І сёння, калі спрод некаторай часткі моладзі падчас назіраецца пэўная аблегчанасць і блыдзуннасць у гэтай сферы найтанчэйшых чалавечых адносін, гісторыя каханя, расказаная ў апавесці, павучальна, яна прымушае шмат над чым задумацца.

Але ў творы ёсць не толькі гэта. Адаваць і нічога не патрабуючы ўзамен... Гэтым вызначаюцца адносіны маладога ўрача Галіны не толькі да каханя, але і да жыцця і працы. Прыгадаем, з якім хваляваннем бязмыслы яна праз вагоны — па дарозе ў невядомае Заазер'е — на дапамогу параніўшаму руку хлопчыку, з ім трывожлівым і радасным утрапаннем едзе на спадарожнай машыне да хворай Ганны Сулрун, з якой цэплівай развітваецца з Марылькай Харчак (яна, урэшце, правалілася і выпісваецца з бальніцы), з якой самахварнай распачліваецца аглядае хворое вуха Адачкі Юткевіч (ён, тэрпелу, далі нагрукну — паўстаўні вухніна), —

ВАРТА павіншаваць «Польмія» з добразмыслым і шчодрым жэстам: у адзінаццатым нумары яго аддало свае старонкі яшчэ пяці маладым празаікам. Перадчымы дзеля парадку: Аляксей Жук, Генрых Далідовіч, Міхась Клебановіч, Яўген Пушкін, Леанід Левановіч...

Здаецца, толькі з Міхасём Клебановічам мы сустракаемся ў друку ўпершыню. Адзначаеш: усе ягоныя апавяданні пра жыццё сучаснай вёскі.

ПОЛЬМІЯ СЛОВА БЯРУЦЬ МАЛАДЫЯ

МАЛАДОСЦЬ НЕ ПАТРАБУЮЧЫ НІЧОГА ЎЗАМЕН

сін. І Галіна, і Валера з вялікай адназначнасцю ставяцца да свайго пачуцця, мераючы яго самай высокай мерай. Чалавек нараджаецца, расце, вучыцца — усё гэта падрыхтоўка да падвигу, які праданкаваны яму: у гэтым — сэнс жыцця. Гаворыць Валера: «Адзін зробіць яго ў вялікім, другі — у малым. І калі чалавек хоча зрабіць свой падвиг — ён павінен забываць на сваё асабістае «я». Так і ў каханні. Кахаць, гэта значыць, адкінуць сваё асабістае, эгаістычнае «я», аддаваць сабе цалкам, усё, да апошняй драбніцы, аддаваць. І нічога не патрабуючы ўзамен. Нічога ўзамен!»

тады нам стане зразумелай яе радасць, нават — крышачку — гонар за тое, што ле, маладога ўрача, любячы, паважалі, ёй вераць.

Сэнс гэтыя — па сваймай мастацкай напоўненасці, па жыццёвай пераканаўчасці — лепшы, мне здаецца, ў апавесці. Несумненна удача пісьменніка — вобразы загадчыцы бальніцы Творакі (яна прыехала сюды адразу пасля вайны, вачыніла тут на пустым месцы, і цяпер ёй здаецца, часам нават упушчана ў тым, што ўсё зроблена і трымаецца на ёй), урача Габінава (добры спецыяліст, які памятае вочы кожнага вылечанага ім пацыента, але які стаміўся ад бясконцых паездак, ад бясконцых «сто пяцьдзесят» перада абедам і ад педантычнай пачцівасці Творакі), медсястры Маціш, якая стараецца ва ўсім быць падобнай на свайго загадчыцу, хірурга Карабань з яе пакутлівым каханнем да Габінава, фельчара Зіначкі, якая заўсёды ў курсе ўсіх інтымных спраў, шафера Юркі Бабіча, які на заклад з сябраў унаважыўся «улаваць» новую доктарку...

У апавяданні Алясея Жука «Замеценыя дарогі» малады хлопец, трапіўшы з горада ў вёску на вяселле, гаворыць пажылому трактарысту Паўлу, які «ўмее зарабляць», такім, напрыклад, слоўмі: «Чалавек арублі. За паўлітраю, за рублём, за машынаю. І ўсё з гэтага пачынаецца...» Вясковы чалавек, герой апавядання Г. Далідовіча «Сямён» — разважае: «Маруся некалі гаварыла, што дабрата ніколі не зводзіцца... Людзі сталі лепш жыць, крыху і заблылі пра дабрата. Але дабрата ёсць». Адуцаеце ва ўсім гэтым нейкі новы, вельмі характэрны акцэнт, які незалежна адзін ад аднаго падкрэсліваюць аўтары? Акцэнт гэты, безумоўна, маральнага парадку. Сыты страўнік і неадкрыты, не рэалізаваны запас чалавечай даброты. Скажыце, што менавіта ў такім напрамку, у такім кантэксце вясковая тема не можа быць падключана да чалавеказнаўчага зместу прозы. Не, вы так не скажыце.

І ўсё ж цяжка ўстрымацца, каб не папракнуць аўтара. Пераканаўчае веданне вясковага жыцця, энергічная, дасціпная, натуральная мова — і разам з тым часосці не хапае. Здагадваешся: усё таго ж эстэтычнага, псіхалагічнага адзіства ў мастацкім пераўтварэнні жыццёвага матэрыялу. На жаль, усё тае ж несумшчальнасць. Сучасная вёска, яе сучасныя рэалі, сучасныя канфлікты. І — незразумелая даніна старой схеме. Той, што вышэставалася некалі ў петрах не вельмі вынаходлівай журналістыкі і паўплывала тым часам на некаторыя не вельмі стойкія літаратараў. Апавяданне «Увосень» сюжэтна пабудавана як нарыс. Ва ўрачысты для сябе і калгаснікаў дзень старшыня ўспамінае, як ён першы раз плакаў на вачах у тых жа калгаснікаў. Ад бездапаможнасці, ад крыўды. Цяпер ён плача ад узрушанасці, ад радасці: на сходзе праўлення яму прысвойваюць званне заслужанага калгасніка.

Прасторы паміж двума «вясамі» запоўнена ўспамінамі. Не скажыце, каб сюжэтна гэта было вынаходліва. Ды і не сюжэт тут галоўнае. Галоўнае, што мы не адчуваем характару чалавека, логіку ягоных паводзін.

Іначай паводзіць сабе сяброўка Галіны Вольга. Яе каханне да Сцяпана не вытрымала нават першых выпрабаванняў. Некі вельмі хутка Вольга ўзяла на ўзбраенне філасофію мяшчанскага шчасця, звязваючы свой лёс з «свінскім прафесарам» (так гаворыць выпадковы спадарожнік дзлячат па вагонным нумару), у якога кватэра ў Маскве і аўтамашына.

Але не ўсё ў апавесці задавальняе. Расказ у ёй вядзецца ад імя Галіны. На жаль, шматлікія «ўласна кажучы», «увогуле», «эрэшты», «сапраўды так», «належным чынам», «рабіць выгляд», німі перасыпана гаворка апавядальніцы, не спрыяючы жыццёсці і натуральнасці яе расказу. Занадта часта становіцца гераіні «непамысна». Кожны раз толькі «непамысна» і ні разу — нядобра, непрыемна, дрэнна, прыкра, няёмка, сорамна, ніякавата. На адной са старонак апавесці Валера адпраўляе артыкул у маскоўскі часопіс, крыху ніжэй — у маскоўскі ж часопіс адпраўляе нарыс Сцяпана. Герой апавесці гледзіць фільм Андрэя Кайята «Сямейнае жыццё», спрачаюцца альбо ўпамінаюцца імямі Халдара-Лакнеса «Сална Вала», імя Габрыэля Гарсіа Маркеса «Сто год адзіноты», гледзяць у тэатры «Праддзёную наліханку» таго ж Лакнеса, прыгадваюць Кіплінга і Грыга; бацькі Галіны — на Асуане, былая жонка Валеры Рыта — у Манголіі... Можна, гэта і дробязі, але ад іх, кажучы словамі гераіні, становіцца нейкі непамысна.

Экскурсантаў знаёмляць з гісторыяй Беларусі... Кожны з іх павінен ведаць, праз якія выпрабаванні, неймаверныя пакуты прайшоў народ да гэтага мірнага стваральнага дня. І раптам... Паэт адкрывае перад намі самыя жахлівыя старонкі нядаўняга мінулага, вольныя словы, прэскнутыя бязмежным смуткам, бясконцай горыччу:

Пра Вялікую Айчынную вайну, пра гераізм савецкіх людзей напісана і пішацца шмат. Гэта — натуральна. Подвиг народа, які разгарніў нямецкі фашызм, застанецца ў вяхах. Традыцыйна хвалюе ваенная тема і маладзёўшых пэстаў, нават і тых, хто нарадзіўся пасля сорак пятага...

Скіроўвае свой позірк у незабытае мінулае паэт і ў «Кнізе ста пенсаў». У гэтай цудоўнай лірычнай споведзі, якая нібыта падсумоўвае жыццёвы шлях паэта-грамдзяніна, Кастусь Кірзенка не-не ды і вяртаецца да ваенных гримотных дзён. Верны заветам свяшчэннай франтовай дружбы, ён

Нібы працягваючы размову пра сяброўства, пра самахварнасць і мужнасць савецкага чалавека ў гады вайны, Аляксей Зарыцкі ў вершы «З успамінаў акцёра» згадвае адзін выпадак з жыцця фронтавой бригады артыстаў. Романычны вобраз акцёра, які перад батальёнам салдат іграе ролю камедыя Чапаева і гіне ў час арналету, глыбока западае ў сэрца.

«У ІМЯ ЛЕПШЫХ РАДАСЦЕЙ

НА СВЕЦЕ»

Мікалаю ЦІХАНАВУ —
75 гадоў

Гэта фраза, узятая з верша Мікалая Ціханавы, на маю думку, лепш за ўсё і дакладней за ўсё перадае сэнс яго жыцця і атмасферу яго творчасці, характар яго светаадчування і адносін да рэчаіснасці.

За плячымі Мікалая Ціханавы — вялікае жыццё, якое прайшло праз грандыёзныя падзеі гісторыі і наіоўнена тытанічнай работай самога паэта, яго творчасцю «ў імя лепшых радасцей на свеце».

Ціханаву 75 гадоў. Многа вершаў, прозы, публіцыстыкі, перакладаў, многа працы і неспакою. Ён маштабны, ён зліты сваім лёсам з дзівосным лёсам часу, з тымі ідэямі, якія ашаламілі свет, якім увесь свой выдатны талент і прысвяціў паэт. Ціханаву заўсёды былі на грэбені хваляў, у калаверці тых людзей, дзе вырашалася галоўнае ў жыцці яго народа і ў жыцці чалавецтва, дзе паэт займаў паслядоўную пазіцыю актыўнага байца, што змагаецца на пярэднім краі.

Яшчэ хлопчыкам ён быў сведкам першай рэвалюцыі ў 1905 годзе і запамінуў пах снегу, прамочанага чалавечай крывёю. Ён быў прызваны ў гусарскі полк у час першай сусветнай вайны і ведае, што такое канная атака: З вінтоўкай у руках ён абараняў у 1919 годзе маладую Савецкую ўладу ў апошніх пад Петраградом. Да гэтага часу ён ведаў вайну «ў твар» і ўмеў пачінаць самую высокую годнасць чалавека — мужнасць. Ён выходзіў у сабе гэту мужнасць з дзяцінства, і яна стала асэнсаванай уласцівасцю яго характару...

Ціханаву — адзін з пачынальнікаў магутнай савецкай літаратуры. Ён стаў адным з першых ле разведчыкаў, намацаваючы для яе дарогу на

шырокую сусветную прастору. У сваіх першых кнігах «Арда» і «Брага» ён адразу заявіў аб сабе як майстар арыянальна і глыбокі. Яго вопыт бачання свету і пазнання чалавечых душ, іх адносін пазначаны ўзрушэным веданнем справы, яго ўласным, ціханавым почыркам.

Ціханаву умею служыць часу, яго перадавым ідэям, і сам час, як бы ва ўзнагароду за гэта, даваў магчымасць паэту ўбачыць галоўнае ў часе, сутыкаючы яго са сваімі героямі і з іх подзвігамі.

Сам маштабны мастак Ціханаву мысліць маштабна і заўсёды прывучае да гэтай маштабнасці свайго чытача, раскрываючы перад ім багаце магчымасцей у будаўніцтве новага свету. Ён многа спрабаваў і эксперыментываў, выпрацоўваючы дакладны і лаканічны стыль. Ён чуйна слухаў час і разумеў з усёй адказнасцю неабходнасць сутыненняў і катастроф. Ён разумеў, што мірныя чайкі, якія носіцца ў вышыні, могуць абярнуцца эскадрылляй смерці. І яго апошні вядомы «Вайна», і паэтычны зборнік «Цень сябра» былі папярэдзіла-прадзюжымі кнігамі. Ён папярэджваў у іх Радзіму, Еўропу, свет аб катастрофе, якая насоўвалася.

І Ціханаву настолькі рыхтаваў сябе да выпрабаванняў, быў гатовы сустраць іх і як салдат, і як мастак. Таму ў блакіраваным фашызмам Ленінградзе ён быў прыкладам і праказальнасці, і стойкасці, і ўпэўненасці ў нашай перамозе. Я ўжо не помню, хто з яго блакадных таварышаў (паэты Саянаў ці Пракоф'еў?) празваў яго «магутным». Больш дакладна, чым гэта сяброўская характарыстыка, бадай, прыдумаць нельга.

У той час ён рабіў усё: пісаў вершы, апавяданні, нарысы, подпісы да агітплакатаў. Ён умеў выкарыстоўваць увесь запас сваіх незвычайных ведаў у галіне вайны і гісторыі ў паўсядзёнай рабоце журналіста, пісьменніка, арганізатара. Яго штомесячныя хронікі, яго «Ленінградскія апавяданні», яго блакадная паэма «Кіраў з намi» сталі летапісам мужнасці на ўсе часы. Я памятаю, як у яго неацэненай кватэры ў цёмных галодных вечары 1942 года збіраліся маладыя літаратары — і колькі было дзівоснага аптымізму ў тых гутарках, якія часта перапыняліся абсрэламі і бамбёжкай!..

Ціханаву для мяне — прыклад дзеяча!

Не дзіва, што менавіта яго, салдата, які перанёс цяжкія ленінградскай блакады, адразу ж пасля вайны мы ўбачылі на пасадзе старшыні савецкага Камітэта абароны міру. Мы чулі яго цяжкі ўсхваляваны голас з трыбун мноства кангрэсаў і з'ездаў, голас чалавека, перакананага ў тым, што мір на зямлі можна захаваць, што ёсць магутныя сілы для ўтаймавання агрэсара. І мы сведкі гэтага: рух прыхільнікаў міру, які ахапіў усе кантыненты Зямлі, папярэджанні і прадухлілі многія катастрофы.

Ён аб'ездзіў увесь свет, уважліва ўзіраючыся ў працэсы грамадскага жыцця. Яго кнігі аб Балгарыі і Югаславіі, аб Кітаі і Індыі, аб Пакістане і Афганістане, аб лёсах гэтых краін, аб іх людзях поўныя праўды, дабра і сэнсу. Яны напісаны інтэрнацыяналістам на прызванні і гуманістам па перакананні.

«...Праздничны, веселый, бесноватый, с марсианской жаждою творить, вижу я, что небо небогато, но про Землю стоит говорить». Гэтымі словамі адкрывалася першая кніга Мікалая Ціханавы «Арда». Ён застаўся ім верны ўсё жыццё. Ва ўсіх кнігах яго вершаў, прозы, публіцыстыкі, ва ўсім яго характары ёсць гэта невылішчальная прага творчасці, і ўсе яго кнігі — пра Зямлю і сына Зямлі Чалавека-творцу, пра яго думкі і здзяйсненні.

І ўсё-такі асаблівай заслугой Ціханавы-літаратара, як мне здаецца, трэба лічыць яго вельмі тонкую і цяжкую работу па арганізацыі ўзаемасувязяў нацыянальных літаратур з рускай літаратурай, па выяўленні і выхаванні мастакоў слова ў нацыянальных савецкіх рэспубліках, па арганізацыі перакладчыцкай работы, у якой ціханавы пераклады з грузінскай паэзіі назаўсёды застаюцца ўзорамі. Ён перакладаў не толькі з грузінскай мовы. Ён перакладаў з многіх моваў паэтаў, якія жылі на Каўказе.

Ва ўсіх рэспубліках лепшыя літаратары — сябры Ціханавы. Сябры даўнія і верныя. Заўсёды і ўсюды ён падае прыклад таго, як навінен дзейнічаць і працаваць паэт, літаратар у новым грамадстве, у грамадстве сацыялістычнага братэрства народаў.

За ім доўгі дзівосны шлях даследавання чалавечай душы і таго здзіўляючага свету, у якім гэта душа жыве, змагаецца, шукае, расчароўваецца і перамагаецца, сцяжынікі да чалавечага братэрства Зямлі, да чалавечага шчасця.

Ціханаву многа зрабіў «ў імя лепшых радасцей на свеце».

Ён сапраўдны мастак часу. Ён у дарозе.

Добрай яму дарогі!

Міхаіл ДУДЗІН,
(АДН).

Уладзімір КОРБАН

Раптоўная смерць абарвала жыццё вядомага беларускага паэта-сатырыка і байкапісца, члена КПСС з 1932 года Уладзіміра Іванавіча Корбана.

У. І. Корбан нарадзіўся ў 1910 годзе ў пасёлку Барань, Аршанскага раёна, у рабочай сям'і. Скончыўшы сямігодку, паступіў токарам на аршанскі завод «Чырвоны Кастрычнік». Пасля службы ў радах Чырвонай Арміі працаваў старшынёй заўкома на «Чырвоным Кастрычніку», потым старшынёй будкома Аршанскага льнокамбіната.

У гады Вялікай Айчыннай вайны камандаваў стралковай ротай, быў супрацоўнікам аператыўнага аддзела штаба вайсковага злучэння. Удзельнічаў у баях пад Бранскам, Арлом, Оршай, Барысавам і ва Усходняй Прусіі. Пасля вайны працаваў механікам і начальнікам цэха на заводзе «Чырвоны Кастрычнік», дырэктарам цікавага завода ў г. Лідзе.

Творчую дзейнасць пачаў у 1945 годзе. Уладзімір Корбан — аўтар больш дзюццаці кніг баек, вершаў, апавяданняў, у тым ліку: «Мы іх ведаем», «З весярком», «Гарача прыпарка», «Дзе гэта вуліца?», «Не на сваім месцы», «Да цёпчы на бліны». Яго творчасць вызначаецца палітычнай заостранасцю, надзённасцю і высокімі мастацкімі якасцямі. Яна шырока вядома ў народзе. Многія байкі аўтара трывалі ўвайшлі ў рэпертуар прафесійных і самадзейных мастацкіх калектываў рэспублікі. Творы паэта перакладзены на рускую, украінскую і мовы другіх народаў СССР.

Шмат энергіі У. І. Корбан аддаў журналісцкай дзейнасці. На працягу шэрагу год ён пільна працаваў у часопісе сатыры і гумару «Вожык», з 1967 года да нядаўняга часу з'яўляўся яго галоўным рэдактарам. У апошнія гады, у сувязі з пагоршаннем стану здароўя, знаходзіўся на пенсіі.

Савецкі ўрад высока ацаніў заслугі У. І. Корбана перад Радзімай. Ён узнагароджан ордэнамі Чырвонай Зоркі, Айчыннай вайны II ступені, Працоўнага Чырвонага Сцяга, «Знак Пашаны» і медалямі. Яму было прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры БССР.

І ў жыцці і творчасці У. І. Корбан заўсёды адстойваў партыйныя пазіцыі, быў высока прынцыповым чалавекам і чутым таварышам.

Светлы вобраз Уладзіміра Іванавіча назаўсёды застаецца ў сэрцах усіх яго сяброў і таварышоў.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР. Міністэрства культуры БССР. Праўленне Саюза журналістаў БССР. Рэдакцыя часопіса «Вожык».

Перастала біцца шчодрое сэрца паэта. А ў гэту горкую, пякучую часіну мис прыгадваецца сонечнае лета 1950 года ў Доме творчасці ў Каралішчавічах. Там упершыню ўбачыў я Уладзіміра Корбана. Ён прыехаў туды з першай сваёй кнігай баек «Мы іх ведаем» да Кандрата Крапівы — ён рэдагаваў гэты зборнік. Славуці наш байкар даў высокую ацэнку зборніку, даў яму пуду ку ў жыццё. З таго часу многа было зроблена Уладзімірам Корбанам. Адна за адной амаль кожны год выходзілі ў свет яго кнігі баек: «З весярком», «Янка і санкі», «Дакладныя прыкметы», «Гарача прыпарка», «Дзе гэта вуліца?» і яшчэ многа іншых.

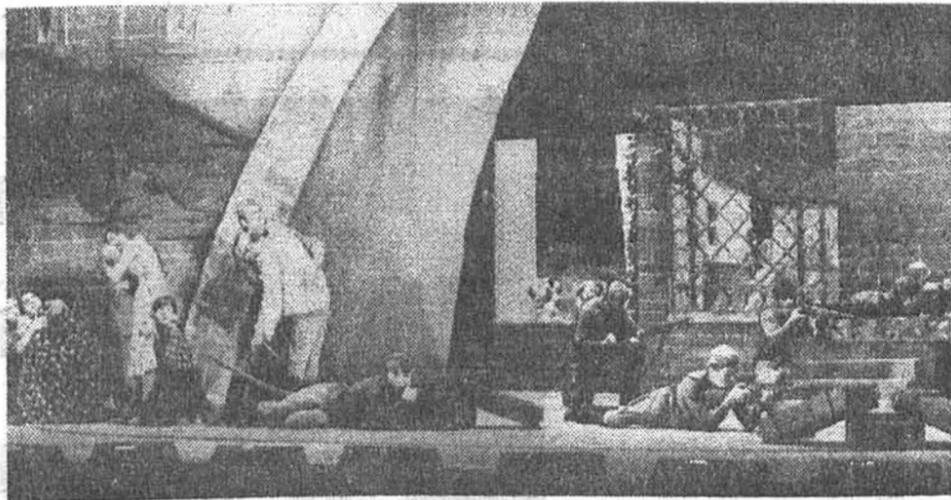
У апошні свой шлях пайшоў ад нас чалавек прамыятай душы, чыстага сумлення, яснага розуму.

Бывай, мой верны, сардэчны друг, шчодрай душы чалавек.

Антон БЯЛЕВІЧ.

Прэм'ерай драмы С. Кайтава «Сэрца маці» пачаў сезон Баранавіцкі народны тэатр. Лейтматыў п'есы — непарушная дружба народаў нашай краіны. Новую работу самадзейныя артысты прысвечваюць 50-годдзю СССР.

Фота А. ПЕРАХОДА,
(БЕЛТА).

У МИНИСТЕРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БССР

ФІНАНСАВАЯ ДЫСЦЫПЛІНА І ТВОРЧАСЦЬ

Калегія Міністэрства культуры БССР разгледзела вынікі фінансава-гаспадарчай дзейнасці тэатраў і музычных устаноў за дзевяць месяцаў гэтага года. Адзначана, што план паказу спектакляў і канцэртаў перавышаны, атрыманы звышпланавыя прыбыткі, колькасць паказаных спектакляў і глядачоў вырасла ў параўнанні з мінулым годам.

Разам з тым калегія адзначыла, што ў рабоце тэатраў і музычных устаноў былі сур'ёзныя недахопы. Ідэяна-мастацкі ўзровень многіх спектакляў не задавальняе глядача, у вы-

ніку чаго глядзельныя залы бываюць напалову пустыя. План выпуску новых пастановак не выкананы тэатрам імя Янін Купалы, Рускім драматычным тэатрам імя М. Горькага, Тэатрам юнага глядача, Гомельскім абласным тэатрам, Магілёўскім тэатрам драмы і камедыі. Кіраўніцтва тэатраў і канцэртных арганізацый не заблісчэвае раўнамернай занятасці артыстаў у спектаклях і канцэртах. Некаторыя рэжысёры і мастакі мала ставяць спектакляў у сваіх тэатрах, у выніку чаго працуюць па сумяшчэнні ў іншых установах. А таму атрымліваецца, што вопытныя майстры сцэны не знаходзяць дастатковага часу для работы з артыстичнай моладдзю сваіх тэатраў, уводу ў спектаклі новых выканаўцаў, павышэння ўзроўню выканаўчага

майстэрства, паляпшэння мастацкага афармлення спектакля. Не заўсёды запрашэнне рэжысёраў і мастакоў з іншых тэатраў выклікаецца творчай неабходнасцю.

Фінансавыя органы ўстанавілі факты парушэння сметна-фінансавай дысцыпліны і непатрэбных затрат, звышзніш аплаты запрошаных на разавыя спектаклі работнікаў, а таксама канцэртных выканаўцаў. У Беларускай дзяржаўнай філармоніі 165 артыстаў не выканалі планавай колькасці канцэртаў, але атрымалі гарантаную аплату.

Калегія Міністэрства культуры прыняла пастанову, у якой прадугледжаны мерапрыемствы, накіраваныя на ліквідацыю недахопаў у фінансава-гаспадарчай дзейнасці тэатраў і канцэртных устаноў.

ТАК ПАЧЫНАЎСЯ ВЯЛІКІ ШЛЯХ

50 ГАДОУ З ДНЯ УТВАРЭННЯ БЕЛАРУСКАЙ
ТЭАТРАЛЬНАЙ СТУДЫІ

Ян хутка ляціць час! Гэта ж прайшло паўстагоддзя з таго снежнага лістапада 1921 года, калі мы, хлопцы і дзяўчаты з беларускіх вёсак і гарадоў, упершыню трапілі ў імліваю плынь масківоў. І самі на пэўны тэрмін сталі масківамі. Прыехалі сюды, каб вучыцца «на артыстаў». Тады ніхто з нас і не думаў, што са студыйцаў складзецца ядро новага, Другога беларускага драматычнага тэатра (цяпер імя Я. Коласа), што тыя ўрокі акцёрскага майстэрства, якія давалі нам мхатаўскія выхаванцы С. Гілянтава, В. Смышляеў, Б. Афонін, В. Громаў і А. Гейрат, вядучы час у вялікі свет сапраўднага мастацтва.

Мабыць, для кожнага з ветэранаў трупы адзін будынак на Арбаце, таксама як і для мяне, на ўсё жыццё застаецца запаветным. Цяпер там кіна-тэатр «Навука і веды». Вузенькія калідорчыкі, маленечкае фаясціплая зала. А гэта ж, можа сказаць, наша альма-матэр — пад гэтай столлю ўпершыню па-беларуску загарылі мы ў народнай драме «Цар Мансіміля», шасціпраўсім «Сне ў летнюю ноч» і ін-

шых прэм'ерах рэпертуару, які склаўся ў працэсе вучобы. Тое, што нам гаварылі і паказвалі нашы настаўнікі, успрымался намі прагна, з даверам, як адкрыццё. Ну, і, мусяць, таленты сярод нас былі сапраўдныя. Не выпадкова ж на студыйнай сцэне выкрышталізуюцца столь будучага артыстычнага калектыву, здольнага працаваць па вышэйшых крытэрыях сучаснага прафесійнага мастацтва. Здраецца, у гістарычных нарысах сустранеш заўвагу адносна таго, што быццам хтосьці з нашых педагогаў схіляўся да фармалізму і да іншых «змаў». Гэта памылка. Справа ў тым, што на той час яшчэ не былі выдадзеныя кнігі Станіслаўскага і яго сістэму выхавання акцёра прапагандавалі вучні гэтага рэфарматара сцэны, якіх мы разумелі правільна і далучаліся да першакрыніц тэорыі рэалістычнага акцёрскага мастацтва. Калі б было інакш, наўрад ці выраслі б у такіх яркіх мастакоў-праўдальбоўцаў Я. Глебаўскі і Ц. Сяргейчык, А. Ільінін і С. Станюта, П. Малчанав і А. Лагоўскі, М. Бялінскі і С. Скальскі, Р. Кашальніцава і К. Саннікаў, Л. Мазалеў-

скія і М. Міцкевіч... Абрываю спіс, бо ён быў бы празмерна вялікі, калі б я назвала кожнага з выхаванцаў студыі, які сваёй творчасцю ўпісаў не адну яркую старонку ў гісторыю беларускага савецкага сцэнічнага мастацтва.

Педагогі радаваліся не толькі артыстычным здольнасцям студыйцаў, яны адзначалі глыбокае і арганічнае веданне жыцця, якое многія з нас пачэпнулі ў віхуры грамадзянскай вайны, назлапацішы добры багаж і незабыўныя уражанні.

А без такога багажу сапраўдным акцёрам, мабыць, стаць і немагчыма. Сцэнічныя фарбы браліся студыйцамі не з чужых паліт, а з багацця свайго, жыццёвага, грунтоўнага. Адсюль і аддацца рэалістычнаму мастацтву.

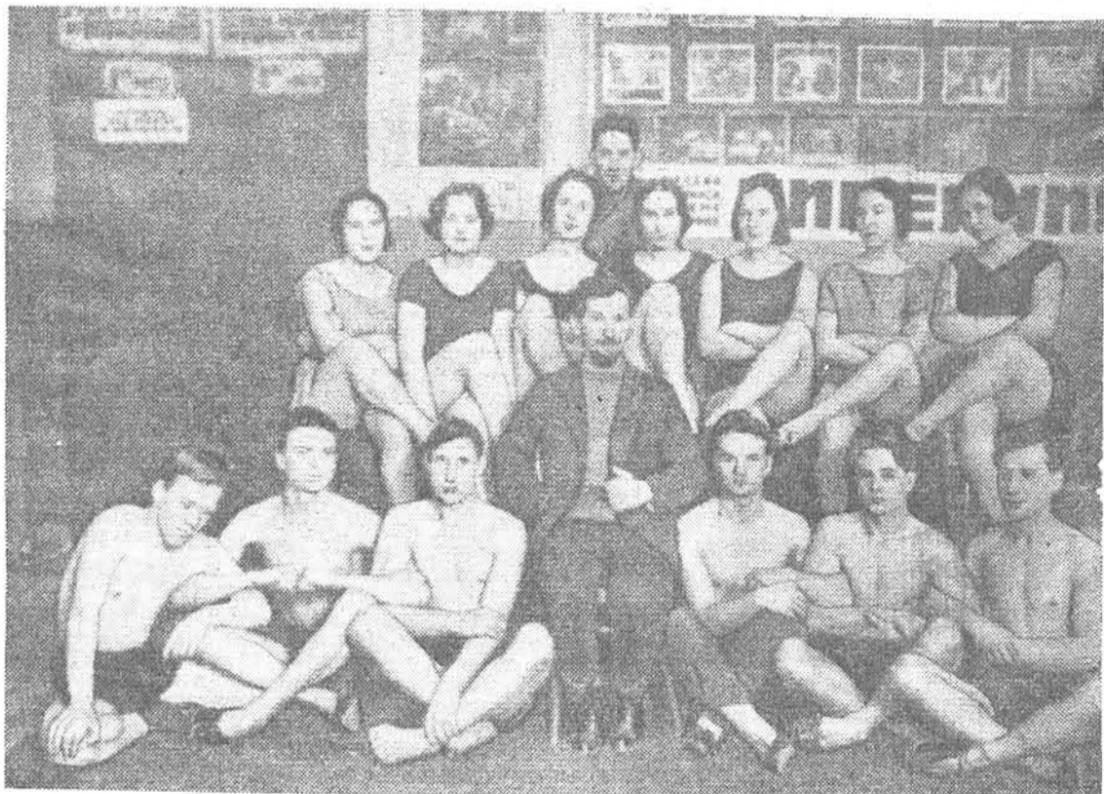
Зразумела, атмасфера неспакойнага тэатральнага жыцця тагачаснай Масквы, атмасфера творчых пошукаў і станавлення маладых тэатраў спрыяла і нашаму стаўленню. Здаецца, не было такога спектакля Станіслаўскага і Меерхольда, Вахтангава і Таірава, на які б кожны з

нас не прабіваўся ўсімі праўдамі і няпраўдамі. Мы спрачаліся, дыскусавалі, дэляліся уражаннямі, не падазраючы, што гэта ўсё ўзбагачае духоўны свет і пашырае творчыя далёглядды людзей, якім наканавана праз якія некалькі гадоў адкрыць новую старонку ў родным беларускім тэатры.

Праплэцла пляцдзясат гадоў. Мы сталі сівымі, з некаторымі з нашых калег развіталіся назаўжды. Набылі сваіх вучняў. За плячыма ў кожнага з нас вялікая чарада сцэнічных персанажаў, маштабных і эпиз-

дычных, галоўных і другарадных, у п'есах нашых сучаснікаў і класікаў. Імёны сяброў і сябровак мы знаходзім цяпер у хрестаматыях і навуковых даследаваннях. А ў сэрцы застаецца той снежны ранак лістапада 1921 года, калі мы, разгубленыя і наіўныя, але прагныя да праўды мастацтва, сыйшлі на перон маскоўскага ваззала. Ён быў парогам у вялікі свет мастацкіх вобразаў, гарачых хваляванняў, няўрымслівага пошуку. Та-кое не забываецца!

Таццяна БАНДАРЧЫК.

Гэты здымак захаваўся ў заслужанай артысткі БССР А. Лагоўскай. Беларускія студыйцы сфатаграфаваліся пасля завяртання гімнастыкай. У першым радзе — П. Малчанав, С. Стальмах, З. Вялікі, П. Сяргейчык, В. Бялінскі, Г. Смольскі. У другім радзе — А. Лагоўская, Л. Шышко, Я. Глебаўская, В. Рагавенка, С. Станюта, Р. Кашальніцава, В. Барысевіч, Л. Гейнер, у цэнтры — кіраўнік курса Пятроў.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

ВУЧОНЫ, НАСТАЎНІК, ДРУГ

Г. І. ГАЯНУ — 70 ГОД

23 лістапада споўнілася семдзесят гадоў аднаму з вядучых і самых выдатных савецкіх тэатразнаўцаў, донцару мастацтвазнаўства, заслужанаму дзеячу мастацтваў Армянскай ССР прафесару Георгію Іосіфавічу Гаюну.

Заслугі яго перад тэатразнаўствам надзвычай вялікія. Ён з'яўляецца аўтарам шматлікіх кніг, даследаванняў, крытычных артыкулаў, да якіх неаднаразова звярталіся і будуць звяртацца тыя, хто цікавіцца жыццём тэатраў. Іх лічам. З'яўленне яго вялікай грунтоўнай маннаграфіі пра славетную рускую артыстку Глінерыю Мікалаеўну Фядотаву гораха вітаў адзін з рэфарматараў сцэнічнага мастацтва У. І. Неміровіч-Данчанка. У прадмове да гэтай кнігі ён пісаў, што «я вельмі вітаю работу Георга Гаюна. У ёй не толькі добра сабраны біяграфічны матэрыял, але і намаляваны з правільнай інтуіцыяй і добрай пранікнёнасцю артыстычнымі вобразам Фядотавай».

Асабліва капітальнай работай Г. І. Гаюна з'яўляецца двухтомнае даследаванне «2000 год армянскага тэатра», дзе ён з выключнай пранікнёнасцю і даследчыцкай глыбінёй заглянуў у самае сівое мінулае, у той перыяд, у які да яго яшчэ ніхто з вучоных, што займаліся гісторыяй айчыннага сцэнічнага мастацтва, не заглядаў. Гэтыя кнігі выдадзены не толькі ў СССР, але і ў ЗША, у Англіі. Такія выпадкі з тэатразнаўчымі працамі — з'ява выключная, і гэта зноў жа сведчыць само за сябе.

Многія працы Г. І. Гаюна сталі класічнымі, па іх вучацца маладыя і шматвольныя даследчыкі. Але ён славы не толькі сваімі даследаваннямі, а і выключнымі арганізатарскімі, педагогічнымі, рэдактарскімі здольнасцямі. Ён з'яўляецца адным з рэдактараў сэрвіі «Бібліятэка драматурга», у якой выходзяць лепшыя творы сусветнай драматургіі, шасцітомнага выдання «Гісторыі савецкага драматычнага тэатра». Пад яго рэдакцыяй выдаюцца гістарычныя нарысы па тэатрах народаў СССР, шматлікія іншыя кнігі. У Дзяржаўным інстытуце тэатральнага мастацтва імя Луначарскага Г. І. Гаюна ўзначальвае з моманту арганізацыі кафедры тэатра народаў СССР, якая ператварылася ў навуковы і метадычны цэнтр для даследаванняў па гісторыі тэатра народаў СССР. Дарэчы, ён з'яўляецца заснавальнікам тэатразнаўчай навукі гэтага профілю.

Шмат што звязвае Г. І. Гаюна і з Беларуссю. Пад яго рэдакцыяй ужо выйшла некалькі кніг нашых тэатразнаўцаў, рыхтуюцца да выдання і новыя. Г. Гаюна з'яўляецца кіраўніком ці кансультаван-

там многіх работ, ён, можна сказаць, закладаў першыя каменні ў падмурк беларускай навукі аб тэатры.

На тэатразнаўчай канферэнцыі Беларусі, прысвечанай 50-годдзю БССР, у якой, дарэчы, браў актыўны ўдзел і Г. І. Гаюна, паэт-академік Пятро Фёдаравіч Глеба гаварыў: «За апошнія гады мы здолелі падрыхтаваць значны калектыв навуковых супрацоўнікаў у галіне гісторыі тэатра, у галіне сучасных праблем тэатральнага мастацтва. Тут я дазволіў сабе скарыстаць гэтую канферэнцыю, каб выказаць шчырую падзяку чалавеку, які ў гэтым сэнсе зрабіў вельмі і вельмі шмат. Я хачу выказаць шчырую падзяку ў нашы перадавыя дні Георгію Іосіфавічу Гаюну, які нямаля прыклаў сіл для таго, каб дапамагчы нам падрыхтаваць добры нацыянальны кадры тэатразнаўцаў».

Гады, здаецца, зусім блясківыя над гэтым чалавекам — энергія, спраў, творчых планаў столькі, колькі і ў маладыя часы. У Мінску павінна абараняць кандыдацкую дысертацыю аспіранта Георга Гаюна, яго, як ён сам гаворыць, ужо ўнучка. І ён дае згоду прыехаць і выступіць першым апанентам. Усё яшчэ затрымліваюць аўтары рукапіс кнігі аб беларускім тэатры, якая павінна выйсці ў Маскве. І ён часта піша, тэлефануе — напамінае пра абавязкі, прысешвае. У Беларусі ўсё яшчэ не вырашана пытанне аб увекавечанні памяці І. Буйніцкага і некаторых іншых выдатных дзеячоў сцэны. І ён турбуецца, шчыра непакоіцца з-за гэтага.

Словам, спраў і клопатаў многа. І няхай яны будуць у Георга Іосіфавіча Гаюна яшчэ на доўгія-доўгія гады. На карысць нашага нацыянальнага сцэнічнага мастацтва.

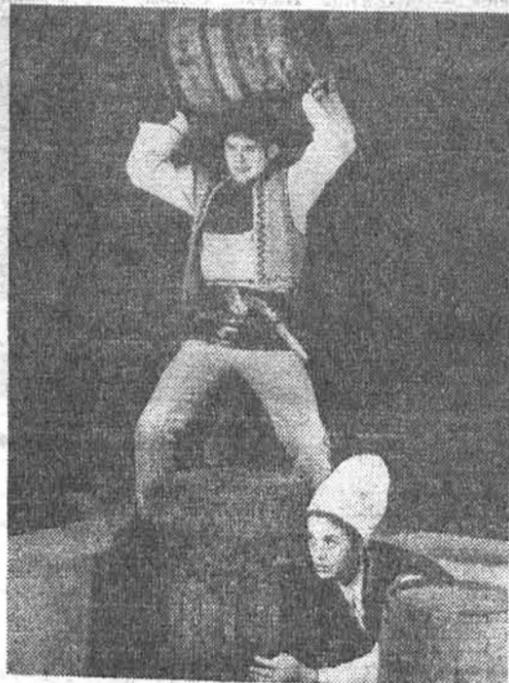
А. САБАЛЕУСКІ,
кандыдат
мастацтвазнаўства.

«КАЛІ ЛАСКА, СЭР...»

У адказ на рэпліку пад такой назвай, якая была надрукавана ў газеце «Літаратура і мастацтва» (№ 24 за гэты год) мы атрымалі пісьмо з выдавецтва «Детская литература» Загадчык рэдакцыі яго К. Чарненка паведамаў, што аўтару кнігі «Люблю театр!» Э. Аляксандравой прапанавана растлумачыць прычыну яе памылкі ў газеце. У сваім лісце ў рэдакцыю Э. Аляксандрава піша, што ў яе кнізе пра спектакль «Кароль Лір» на беларускай сцэне прыведзены запіс, зроблены ёю ў дзённіку пасля

прагляду названага спектакля па тэлебачанні. Прозвішчы выканаўцаў запісваліся са слоў дыктараў. Потым праверыць гэты запіс Э. Аляксандравой не ўдалося ні ва Усерасійскім тэатральным аб'яднанні, ні ў Тэатральнай энцыклапедыі, адпаведны том якой неабходных звестак пра пастаноўку на той час не меў. Аўтар выказвае шкадаванне з прычыны прыкрай памылкі і запэўнівае, што памылка гэтая адбылася не з-за недастатковай павягі да майстроў беларускай сцэны, а з-за няпоўнай інфармаванасці.

ТРЭБА РАСКАЗАЦЬ КАЗКУ...

«КАЗКА ПРА ЧАТЫРОХ
БЛІЗНЯТ»
У БРЭСЦКІМ АБЛАСНЫМ
ДРАМАТЫЧНЫМ
ТЭАТРЫ імя ЛКСМБ

УЖО сабраліся ў зале дзеці, прыйшлі расказчыкі-артысты. Як быццам усё гэтава. Ды вось бяда — казка пра чатырох блізнят, а блізнят і не з'явіліся. Што рабіць? Сабраліся на сцэне акцёры, параіліся, падумалі і адважыліся — будзем самі расказваць! Ну,

а з блізнятамі зробім так... І спектакль пачынаецца. Разумная, добрая казка балгарскага пісьменніка Панча Панчава спадабалася дзецям. Акцёры ў Брэсце не толькі паказалі і расказалі казку, яны «стваралі» і «рабілі» яе на вачах у дзяцей. Трэба трапіць у вёску, дзе жывуць героі

...І ЎПЕРШЫНЮ — ВІЯЛЕТА

Ірына ШЫКУНОВА У ОПЕРЫ ВЕРДЗІ «ТРАВІАТА»

І МЯ ГЭТАЙ спявачкі ўжо не першы сезон прыцягвае ўвагу шматлікіх меламаману. Выдатныя вакальныя здольнасці, талент ад прыроды спалучаюцца з грунтоўнай прафесійнай падрыхтоўкай артысткі, якая ўжо мае багаты рэпертуар. Мінчане заўважылі яе шчаслівы дэбют у партыях Марфачкі ў «Алессі» Я. Цікоцкага і Мікаэлы ў «Кармэн» Бізэ. Мабыць, яе першы педагог Улліяна Масленікава беражліва і любоўна выхоўвала гэты голас і спрыяла станаўленню артысткі. Штосьці запаветнае оперны спявак заўжды ўспрымае сэрцам і на ўсё жыццё яшчэ ў вакальным класе кансерваторыі.

Уступіўшы ў трупы Беларускай оперы, І. Шыкунова не толькі сцвярджала сваё артыстычнае «я», яна як бы замацоўвала і рэпутацыю свайго педагога. І часцей за ўсё рабіла гэта ўпэўнена і натхнёна — у самых складаных партыях, якія даручалі ёй выконваць пасля паспяховай выступленняў у іх нашых папулярных оперных спявачак. Яна не

«парушала» прынятага малюнку і рэжысёрскай трактоўкі вобразаў, але ў пяхочце і летуценнасці, у апантанасці і самахвартым уздыме яе гэрвіны мы адчувалі багаты лірычны тэмперамент выканаўцы. Ён, гэты тэмперамент, набываючы розныя адценні і нюансы, рабіў яе выкананне свежым, пазбаўленым завучаных інтанацый, якія, бывае, механічна пераносіцца з партыі ў партыю не вельмі патрабавальнымі артыстамі. І невыпадкава ёсць нямаля слухачоў, якія ідуць у тэатральны будынак на плошчы імя Парыжскай камуны пачуць і ўбачыць менавіта шыкуноўскую Таццяну Ларыну або Марфу («Царская нявеста»), Мімі ў «Багеме» і Дэдэ-мону...

Нядаўна прыхільнікі яе таленту ўпершыню сустрэліся з яе Віялета.

Віялета... Гэтая жанчына ўзыхляла на оперныя падмосткі, як вядома, са старонак слаўтай мела-

драмы «Дама з камеліямі» Дзюма-сына. Не ведаем, можа, І. Шыкунова звярталася да літаратурнай першакрыніцы, чытала літаратуру пра тое, як гэтую гераіню паказвалі на драматычнай сцэне і ў кіно Сара Бернар і Марыя Савіна, Элеанора Дузэ і Зінаіда Райх, Грэта Гарбо і Веррык Анджаларыдзе. У кожным разе, у яе Віялецце адчуваеш высокі драматызм душы, народжанай для шчасця і асуджанай лёсам на пагібель.

Партыю Віялеты салістка нашай оперы развучвала ў Італіі, дзе яна стажыравалася пад кіраўніцтвам мастра Артура Мерліні. Сцэнічны партрэт гераіні ствараўся ёю з рэжысёрам Р. Яўраевым, канцэртмайстрам Н. Разноўвай і дырыжорам У. Машэнскім. Плён атрымаўся багаты. Мы маем права сцвярджаць, што на беларускай сцэне пасля Л. Аляксеевай, Н. Гусельнікавай, Т. Ніжнікавай, Т. Шымко і іншых яркіх выканаўцаў ролі

радуе сваёй іграй у спектаклі І. Шыкунова.

Зразумела, калі мы нагадвалі літаратурную першакрыніцу оперы, мелася на ўвазе падрыхтоўка артысткі да выступлення ў музычным спектаклі. Характар Віялеты такі багаты і маляўнічы ў музыцы Вердзі, што гэтую музыку і трэба лічыць галоўнай крыніцай натхнення і творчых шуканняў выканаўцы.

Чаруе свабодная тэхніка І. Шыкуновай у першым акце оперы, трохі наўнае і такое натуральнае, бестурботнае чаканне шчасця і захопленне радасцю жыцця. Праз многія інтанацыі вядомай арыі гэтага акта настойліва прабіваецца і трыміць як лейтэма пляшчота шчырай натуры. Зала верыць актрысе і тады, калі яе Віялета знаходзіць у сваёй душы сілы загнушыць у сабе пачуцці ў імя шчасця каханга і выстаць у пядынку з Жэрмонам. І тут вакал знаходзіць падтрымку ў выразнай дра-

матычнай ігры І. Шыкуновай.

Спраўднай трагедыяй гучыць у яе выкананні заключная арыя. Актрыса пазбагае натуралістычных падрабязнасцей, яна дае спраўды мастацкай малюнак так ярка і тонка напісанай Вер-

дзі ўзрушальнай сцэны.

Трэба адзначыць, што, упершыню выступаючы ў спектаклі, І. Шыкунова адразу ж знайшла ўнутраны кантакт з партнёрамі — В. Кірычэнкам (Альфрэд) і В. Ганчарэнкам (Жэрмон).

Ю. ГРУШЭЦКІ.

«АДЗІН ЛАПАЦЬ, ДРУГІ БОТ, А Я ШЛЯХЦІЦ, ДАЛБЮГ!...»

Аляксандр ГАМАНЮК У СПЕКТАКЛІ «ПАЎЛІНКА» МАГІЛЕЎСКАГА АБЛАСНОГА ДРАМАТЫЧНАГА ТЭАТРА

На здымку — сцэна са спектакля ў ролі пана Быкоўскага А. Гаманюк, Паўлінкі — Н. Параткевіч. Фота А. ГОЛЫША.

У купалаўскай «Паўлінцы» малады артыст Аляксандр Гаманюк — сёлетні выпускнік Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута — іграе пана Адальфа Быкоўскага.

З'яўлення пана Адальфа з нецярплівасцю чакаюць на сцэне госці

Крыніцкіх, чакаюць і гледачы. І вось ён уваходзіць, высокі, статны, малады, прыгожы. Ці не занадта прыгожы? А ўрэшце, чаму б яму не быць такім? Тым больш гонару Паўлінцы, што яна аддала сэрца Якіму не з-за яго знешняй перавагі над Быкоўскім:

выбірава не вока, а душа і розум.

Знешнасць Быкоўскага — Гаманюка вынаходліва абыгрываецца ў спектаклі. Вось ён цалуе руку Альфіцы Крыніцкай, «стоячы к ёй бокам і не згінаючыся» (як і патрабуе купалаўскага рэмарка). Але пры такім росце ён амаль вырывае ёй руку з пляча, і небаграцы даводзіцца ўзняцца на дыбачкі. Пан Адальф, прывітаўшыся, садзіцца за стол і закурвае папюросу (зноў жа па п'есе). І... закідае нагу на нагу так, што кончык бота апісвае паякруг над галавой аслушнялага гаспадара, які не можа адвесці ад яго вачэй. А Францыс Пустарэвіч з п'янай зайздрасцю імкнецца паўтарыць гэты трук і ледзь не валіцца з лавай. Міхвалі тут успамінаецца больш позняя рэпліка Агаты: «Ты сваімі качэргамі так не патрапіш». У «панскіх» танцах пан Адальф спраўна вырабляе такое, што хочацца спытаць разам

з Пустарэвічамі: «А што гэта такое, сабе-венна, за выкрутасы, як у цырку ці ў сумашдзімым доме?» Між тым, «Лявоніху» Быкоўскі скача прыгожа і з захопленнем і цалкам заслугоўвае адзінага кампліменту Паўлінкі: «Як я ўважаю, дык лепей у вас «Лявоніха» выходзе, чымся тое нейкае «падзікварта», і прыпеўкі складныя знаеце...» І ў тым, што сцэны танцаў гледачы спектакля перапыняюць апладысментамі, ёсць немалая заслуга і Быкоўскага — Гаманюка.

Так, у «Лявонісе» пан Адальф, якім яго іграе артыст, забываецца на сваё шляхоцкае паходжанне і застаецца проста маладым хлопцам, якому хочацца пагуляць на вясёлай вечарыні. І ў Паўлінку ён закаханы шчыра — яна для яго не проста выгадная нявеста. Дзеся яе ён і на іпні гасцей не зважае, бо нізашто не хоча ісці з вечаарыні. «Вот так на ўсе бакі дзеўка! Адным словам, як сторублёвая кабыла», — у вуснах Быкоўскага — Гаманюка гэта не разлік разважлівага чалавека, а крык захоплення беднай душой і недалёкага розуму. З розумам у пана Адальфа, спраўды, славага. «І дурны ж ён, як ві-

даць!» — гэтая рэпліка так натуральна, ад самага сэрца вырываецца ў Альфіцы ў спектаклі невыпадкава.

У трактоўцы магіляўскага дурана і хвалька Быкоўскі — чалавек сам па сабе не злосны, нават бяскрыўдны. Зло не ў ім самім, а ў той ідэі, носьбітам якой ён з'яўляецца — даведзенай да абсурду ідэі ўяўнай перавагі шляхты над «мужыкам». Самаўлюбёная, самаўпэўненая ўсмешка Быкоўскага, калі ён ашчаслілівае візітам хату Крыніцкіх, без слоў сведчыць, што ён не сумняваецца ў сваёй перавазе над большасцю чалавечтва. Такі ж бяджняк, як і іншыя, ён лічыць сябе панам з галавы да ног — ад традыцыйнай канфедэраткі да галешы, якія ён цырымонна трымае ў руцэ, вітаючыся з гаспадынямі. І мова яго, перасыпаная то польскімі, то рускімі словамі, і «шчылівыя» раманы, і «навамодныя» танцы — усё для таго, каб «шляхетным абыходжаннем» паланіць сэрца наравістай дзяўчыны. Атрымліваецца ж усёроўна як у той прыпеўцы: «Адзін лапаць, другі бот»...

З добрым пачуццём гумару, выразна мімічна іграе артыст і сцэны, дзе яго герой спрабуе

адкрыць свае запаветныя пачуцці Паўлінцы. Бо калі яна дасць згоду, ды калі «татуся і мамуся дазволіць»... Мы верым, што Адальф спраўды марыць пра гэты шлюб.

Не ўся роля праводзіцца А. Гаманюком на адным узроўні, часам ён «выпадае» з яе, як, напрыклад, у самай апошняй сцэне. Паўлінка, прыняўшы пана Адальфа за Якіма, павыкідала ў акно клункі, а Пустарэвічы прыводзяць яго ў хату як злоўленага злодзея. Мабыць, пан Быкоўскі трапляе ў такую сітуацыю не кожны дзень. Пэўна, ён павінен быў спалохацца, ці абурыцца, ці аслупянець ад несправядлівых абвінавачанняў. На сцэне ж Быкоўскі заўважана аб'ява. Ствараецца ўражанне, што артыст стаіміўся, што яго «не хапае», каб давесці ролю да канца.

Пры ўвогуле правільна знойдзеным пастычным малюнку ролі А. Гаманюку ўсё ж варта стрымліваць сябе, каб яго герой часам не выглядаў вадзільным артыстакратам.

А вобраз атрымаўся выразны. Артыста можна павіншаваць з цікавым пачаткам яго работы на прафесійнай сцэне.

Святлана КЛІМКОВІЧ.

гэтай гісторыі? Калі ласка! Гучыць песенка: «што нам стоіць дом пабудаваць!» І вось ужо намалевана і пабудавана цэлая вёска. Патрэбна старая казаніца? Ну што ж, і гэта не бяда: адна актрыса надзявае сівы парык, накідае на плечы цёмны халат. З гэтай хвіліны — яна казаніца. Гэтак жа актрыса Наталля Абрамава робіцца вясёлай дзяўчынкай Бонкай, актрыса Надзежда Ганчарэнка маці Бонкі — цёткай Аленай, малады акцёр Юрый Газіев...

Пра яго хочацца сказаць асобна. Роль у Юрыя Газіева незвычайна: ён іграе чатырох блізнят. Яны на дзіва падобныя адзін на аднаго. Нават і імёны — Бялыш, Чарныш, Стракаты і Рыжык — дадзены ім з-за колеру наўпакоў, па якіх адрозніваюць братоў аднаўсёкоўцы. Ды чым жа яшчэ мо- аднаўсёкоўцы. Ды чым жа яшчэ мо- гучы адрознівацца блізнятны, якія іграюць у адны дзіцячыя гульні, спяваюць адны песні і нават дзяўчынку адну любяць — Бонку. І выхаваны яны аднолькава — стары Пётр інадуе сваіх рана асірацелых дзяцей, не дае ім палыцам паварушыць. Але прыходзіць час выбраць Бонцы сабе мужа з чатырох жанічоў. А як? Бо ўсе аднолькава дарагія ёй. І вырашае тады Пётр адправіць сваіх сыноў з роднай вёскі на пляч гадой. Хто за гэты гадой зробіць Бонцы самыя вл-

лікі залаты бранзалет, той і стане яе мужам. Пакідаюць сяло блізнятны.

Упершыню сутыкаюцца браты з жыццём сам-насам. І адразу ж якая праўдлівая іх спраўдны характары. Бязвольны гультай Бялыш за золатам ідзе да багатага дзядзькі ў Стамбул; разважлівы і прагны Стракаты адкрывае сваю карчму; Чарныш ідзе ў разбойнікі. І толькі Рыжык шукае «золата» па-спраўдному, сваёй працай.

Стракаты даўно ўжо забыў, нашто яму патрэбны грошы, ён проста хоча мець іх як Мага больш. Бялыш у Стамбуле забыў не толькі Бонку, але і радзіму! адзінае, што ў яго засталася балгарскага, гэта — каўпак. Хоча жаніцца на Бонцы Чарныш, але таксама толькі таму, што слаўтаму разбойніку патрэбна прыгожая жонка.

І толькі Рыжык па-ранейшаму думае пра Бонку з любоўю і радасцю. Яго браты дзеля золата ідуць на ашукаства і крадзеж. Рыжык нават пасля таго, як бранзалет, які ён рабіў чатыры гады, быў украдзены адным з братоў, усё-такі не кідае работы і робіць яшчэ адзін. Няхай гэты бран-

залет малы, справа ж не ў колькасці золата. І невыпадкава менавіта Рыжыка пазнае Бонка, хоць на ім няма каўпака. Пазнае сэрцам.

Вось якая рознапланавая, рознахарактарная роля дасталася Юрыю Газіеву! І трэба сказаць, што малады, пачынаючы (гэта была яго першая самастойная работа) акцёр натуральна заглябіўся ў эмацыянальны свет герояў. Яго блізнятны атрымаліся вельмі розныя, кожны з адметным характарам.

Спадабалася юным гледачам і прыгажуня Бонка. Спадабалася перш за ўсё сваёй дабротай, працавітасцю, умением цаніць у людзях не багацце, а сэрца. Менавіта гэтыя рысы ў характары сваёй гераіні стараецца падкрэсліць Наталля Абрамава.

«Казка пра чатырох блізнят» на брацкай сцэне выглядае яркім і цікавым спектаклем. Вялікая заслуга ў гэтым мастака Ф. Назарава: яго дэкарацыі, кілія па вільняўвай гаме, даюць магчымасць вынаходліва імі-зансіраваць. Дапамагаюць лепш перадаць дух балгарскай назі і балгарскія танцы, якія выконваюць акцёры. А сталяла спектакль выхаванка Беларускага тэатральна-мастацкага

інстытута Галіна Ляндрэс. Гэта яе дыпломная работа. Работа ў цэлым удалая, нарысная для тэатра (бо да гэтага ўдалых дзіцячых спектакляў у «скарбонцы» Брэсцкага тэатра было не так ужо многа), нарысная, вядома, і для маладога рэжысёра: работа з прафесійна сталым артыстычным калектывам была для яе добрай школай. Есць, зразумела, у спектаклі і асобныя недахопы. Не ўсе ўдзельнікі вытрымліваюць казанічы характар відовішча. Але адзін недахоп можна было «ліквідаваць» лшчэ да прэм'еры. Гэта — правільная арганізацыя гледача. Бо «Казка пра чатырох блізнят» разлічана на дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту. Тут шмат тонкіх тэксавых адценняў. Ды і гаворка ў асноўным ідзе пра каханне. А зала запоўнена малапамяці-першакласнікамі.

Кажуць, што ў кожнага хлопчыка і дзяўчыны павіна быць сваё, адкрытае імі самімі для сябе казка. У брацкіх дзяцей яна ўжо ёсць. Яе падрыў ім тэатр горада над Бугам.

Б. ГЕРСТАН.

ШОСТАЕ ПАЧУЦЦЕ

ПАВОЛЬНА, нібы нехаця, рухаецца ў чорнай, як туш, прасторы велізарна, асляпляльна-яркі прамень пражэктара. Здаецца, ішчэ імгненне — і ён прывычна накіруецца ў неба, як гэта столькі разоў бывала на фронце. Але не, прамень тутэйшага пражэктара не спяшаецца ўзляцець у зеніт. Ён то паварочваецца да вострай, нібы каменны меч, скалы, то слізгае па шырокай, засыпанай цёмным вулканічным пяском «прыбойцы», то трывожна дрыжыць на крутых акіяніскіх хвалях, раскідваючы па цёмных грэбнях блэзладныя ліловыя блікі.

Крыне гагара, нібы прапалоскваючы вадой стомленае горла, пранізліва і рэзка заплача чайка, спалоханая нечаканым святлом, — і зноў цішыня. Толькі вялікая флюгарка на белым слупе, які выступае з цемры, усё ляскае і ляскае сваімі крыламі, быццам хоць палляецца ў цёмную ноч, якая насоўваецца на зямлю і акіян.

Хвілінамі, калі доўгі прамень па-гаспадарску ўзвунена мадае недзе на краі левага флангу, з назіральнай вышкі асабліва добра відаць два прыземістыя домікі заставы. У маленькіх падепаватых вокнах — ні агеньчыка. І толькі праз вокны трэцяга асцярожна прабіваецца па-хатняму цёплае святло.

— Не спіць Света мая Іванаўна... Чакае... — глухаватым голасам гаворыць Васіль Фёдаравіч, начальнік заставы. Ён прывычна ўглядаецца з вышкі ў начную цемру. — Хутка дзесьці гадоў, як на граніцы, а усё непакоіцца... Такія ўжо яна ў мяне. Вось Таняка — тая спіць. Яе час.

Так, бадай адзіным чалавекам на заставе, які спаў у гэту ноч, была маленькая Таня, пяцігадовая дачка начальніка, быстравокая, каротка астрыжаная дзяўчынка з высока ўскінутымі, нібы ад здзіўлення, бровкамі, — занесеная службай бацькі ў суровы і вечна насладжаны свет дарослых.

Я ўлўляю сабе, як яна спіць, прыціскаючы любімых лялек, якіх яна называе мужчынскімі імёнамі («Ваня» — у страі, «Тарас» — у запасе), і нават у сне працягвае жыць тым, чым жыве тут кожны чалавек — граніцай, бо дзе ж ёй узяць іншыя ўражаныя? Можна, пяшчотна ківае ёй галавой Ворлік — татаў вонь — з вялікай белай плямай на лобе, або праносіцца міма славыты на тутэйшых заставах Махач, што ідзе шырокай размашыстай рысцою, або...

Ды ці мала што можна ўбачыць у сне маленькіх награнічнік, стаміўшыся за дзень?..

ТО УСПЫХВАЕ, то натухае, бударажачы ноч, велізарнае савінае вока пражэктара, і ў ліловым святле яго мудрагелістым і дзіўным выглядае навакольны свет.

Недзе па «прыбойцы» ідуць нарады, у густым аleshніку, у непарходных зарасніках кедровіну

Заканчэнне. Пачатак у нумары за 26 лістапада 1971 г.

хаваюцца «сакрэты», па-пластунску, як людзі, паўзуць, націгваючы павадкі, службовыя сабакі... — Вось яна, наша рамантыка!... — нахіляецца да мяне Васіль Фёдаравіч.

О так! Усё гэта сапраўды вельмі рамантычна! Во здаецца з самага раняга дзяцінства столькі пачута, прачытана, убачана ў кіно і на сцэне аб далёкіх заставах, аб трывожных начах, аб сабаках, якія ідуць па свежым следае... Але што гэта? Ці мне здалося?

Не, памылкі быць не можа! У голасе начальніка заставы лўна прагучала насмешлівая нотка.

— Смейцеся, Васіль Фёдаравіч? Але чаго?.. У вашым жа жыцці, у службе, ва ўсім гэтым, — я ад пачуццяў, што перапоўнілі мяне, развёў рукамі, нібы імкнучыся абхапіць начны свет таямнічых гукаў, водбліскаў, абрысаў, — столькі незвычайнага, хваляючага?

— Эх, таварыш маёр, таварыш маёр! — дакор-

тое месца, якое тут гучна называлася спортаградам.

Пазаймаўшыся ўдосталь на бруках і расказаўшы апошнія навіны («Казулін учора пісьмо атрымаў ад дзяўчыны, а Рэкс стаў кульгаць»), яна, як аб пэчым звычайным і малацікавым, раптам паведамляе:

— А ўчора мішку забілі. Вунь ён у машыне ляжыць. Мама паспаць не дала, сказала: ідзі глядзець. А салдаты казалі, што гэта не мішка, а яго жонка...

Таня не ўтойвала расчаравання. Яна зноў прапанавала:

— Дзядзі, хочаце, я ішчэ адно правыкаванне пакажу. На турніку...

Але я ўжо ішоў да машыны, якая спынілася на дарозе.

Там, у кузаве, сапраўды, ляжала вялікая чорная мядзведзіца. Яна, відаць, ліліла: футра было рэдкае і непрыгожае.

Аляксандр ДРАКАХРУСТ

ПОЎНАЧ БЕЗ ЭКЗОТЫКІ

ліва прагаварыў ён, нахіляючы да мяне свой круглы абветраны твар, які ў цьмяным святле пераноснага ліхтара здаўся мне амаль цалкам зрэзаным маршчынамі. — Вы тут пяноўныя суткі, а я — пяты год. А да гэтага — ішчэ далей на поўначы служыць даўлося... Вы бачыце толькі адзін бок нашага жыцця. — Начальнік замоўк, быццам прыслухоўваючыся да нечага. — А мы тут яго амаль не заўважаем. Пажываеце ішчэ — самі ўбачыце, не ў гэтым справа...

Васіль Фёдаравіч адчыніў люк і пачаў спрытна спускацца з вышкі па лесвіцы, якая прагіналася ад кожнага руху. Я палез за ім. І калі, нарэшце, не без цяжкасці дабраўся да зямлі, зноў пачаў яго глухаваты, з невялікай хрыпатою, голас:

— Ну, спіце спакойна! Мне трэба тут яшчэ сё-тое паглядзець. А вы паглядзіце ўдзень... Без пражэктара яно лепш!

РАНЕНЬКА, калі крутабокія сопкі яшчэ не прарэзаліся праз туман, мяне разбудзіў званкі галасок Тані.

— Дзядзя, хочаце, я вам свае заняткі на бруках пакажу? Хочаце?.. Я ўжо. Як салдаты.

У голасе была такая просьба, а блакітныя вочы на круглым тварыку з ускінутымі бровкамі глядзелі з такой надзеяй, што я тут жа ўскочыў, хутка адзеўся і наперагонкі з Таняй набег на

— Вось ён, учарашні парушальнік! — сказаў Васіль Фёдаравіч, падышоўшы да машыны. — На статак напаў. Зараз хлопцы прыйдуць, даложаць, як было...

Нарад, які змяніўся, не прымусіў сябе доўга чакаць. Да начальніка заставы падышоў дыбаты сержант з карымі, крыху навывкаце, вачыма, і, старанна прыклаўшы далонь да брылі папонанай фуражкі, затараторыў:

— Таварыш старшы лейтэнант! Нарад вёў назіранне за морам, паветрам і навакольнай мясцовасцю... Ніякіх здарэнняў не было...

Словы гучалі завучана і прывычна. «Жалезная» формула даклада нязменная амаль заўсёды. Але мокрая па грудзі гімнасцёркі і запырсканыя гразю твары сержанта і яго спадарожнікаў гаварылі аб тым, што не такая ўжо гэта простая (яхай і прывычная!) справа — назіранне за морам, зямлёй і паветрам.

Я чакаў, што сержант даложаць пра паядынак з мядзведзіцай. Я прагнуў падрабязнасцей.

Але Уладзімір Шышмароў (так звалі сержанта) маўчаў.

— Раскажыце, як там у вас з мядзведзіцай атрымалася, — нібы адчуўшы маё нецярпенне, спытаў Васіль Фёдаравіч.

— Ды вось так, як я вам па тэлефоне дакладваў, таварыш старшы лейтэнант, — стомлена

НАРАДЖЭННЕ КІНАЭПАПЕІ

НА ЗДЫМКАХ ФІЛЬМА «ПАТОП»

На самай мяжы гарфянога балота каля вёскі Каменка Смалевіцкага раёна ўзнялася вышка. Над ёю — нязвычайных памераў парасон, які скаваў усталяваную кінакамеру і людзей, што згрудзіліся вакол. Але парывы шалёнага ветру забіраюцца пад парасон, кідаюць у твары прыгаршчы ўедлівага, як шрот, восеньскага дажджу. Усё гатова, каб зрабіць самыя першыя кадры чатырохсерыйнага фільма «Патоп», які ствараць польскія кінематаграфісты пры дапамозе студыі «Беларусь-фільм» па другой частцы папулярнай гістарычнай трылогіі Генрыха Сянке-

віча. Але здымаць пакуль нельга. Трэба, каб хоць трохачкі спыніўся патоп з неба, хоць трохкі пасвятлела... Каля двухсот чалавек зараз напружана чакаюць гэтага моманту ў машынах і ля вогнішча. Каля агню сабраліся беларускія і польскія мастакі, асвятляльнікі, гримёры, касцюмеры, піратэхнікі, рабочыя саўгаса «Смалевіцкае», артысты масоўкі — жыхары Мінска, Смалевіч, вёскі Каменка, апранутыя і загрыміраваныя сялянамі XVII стагоддзя, артысты з тэатраў імя Я. Купалы, юнага глядача, студэнты Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, на-

вучэнцы Рэспубліканскай конна-спартыўнай школы ў Ратамцы. Ідзе нетаропкая агульная размова без перакладчыкаў. Чалавек, які адважыўся перанесці на экран класічны раман Г. Сянкевіча, — рэжысёр Ежы Гофман. Чорныя акулеры, маленькая бародка, кажухок, падперазаны армейскім рамянем. Чорныя акулеры ён амаль ніколі не здымае, па-мойму, каб не заўважалі, якія ў яго стомленыя вочы.

— Што б я ні ставіў, — гаворыць Е. Гофман, — кінастужку пра сваіх сучаснікаў ці гістарычную карціну, імкнўся рабіць такія фільмы, якія б захаплялі, хвалявалі, выхоўвалі. Я цвёрда ведаю, што не маю ніякага права траціць дзяржаўныя сродкі на кінастужку, якая будзе ісці ў паўпустой зале...

Пасля сканчэння Усесаюзнага інстытута кінематаграфіі ў Маскве Гофман стварыў 27 дакументальных кінакарцін, многія з якіх атрымалі прэміі на міжнародных кінафестывалях. Мастацкія фільмы, якія ён здымаў разам з Э. Скужэйскім — «Гангстэры і філантропы», «Закон і кулак», «Тры крокі па зямлі» — прынеслі польскай кінематаграфіі міжнародны поспех. Асабліва гэта датычыцца двухсерыйнай кінаэпапеі па рамане Г. Сянкевіча

У ролі Маці народнай артыстка ВССР Стэфанія Станюта.

«Пан Валадыеўскі», якая дэманстравалася ва ўсіх сацыялістычных краінах і закуплена пракатымі фірмамі ўсіх кантынентаў.

Галоўнае, лічыць Гофман, каб кожны член здымачнай групы разумее, што ён тут неабходны, мае прамое дачыненне да стварэння кінатвора. Я быў сведкам, як намеснік дырэктара карціны Фёдар Нячаеў выказаў рэжысёру свой асабісты, даволі спрэчны, пункт гледжання на адну са сцэн будучага фільма. Ежы Гофман доўга і цярдліва пераконваў Нячаева. Гэта быў дарэчы, бліскучы экскурс у гісторыю фэадальна-прыгоннай Рэчы Паспалітай сярэдзіны XVII стагоддзя, якая з-за ганебнай капітуляцыі пануючага класа амаль уся была акупіравана шведскімі захопнікамі, і толькі «дубіна народнай вайны» адалела пе-

рамагчы непераможную шведскую армію. «Калі б не стаў кінематаграфістам, — гаварыў мне Гофман, — быў бы гісторыкам. Абавязкова...»

А колькі папулярных, надзвычай цікавых людзей розных прафесій кінарэжысёр аб'яднаў у адзін дружны калектыў! Самыя непрыкметныя, самыя скупыя на словы — галоўныя апэратар Ежы Вуйцык. Але калі ведаць, што гэта менавіта ён здымаў сусветна вядомыя фільмы «Попел і алмаз», «Самсон» з рэжысёрам А. Вайдам, «Маці Іаанна ад анёлаў» і «Фараон» з Е. Каваларовічам, дык пачне мімаволі хадзіць за ім следам, каб разгадаць сакрэты яго чудадейнай камеры. У галоўных ролях будучы здымацца выдатныя польскія акцёры Тадэвуш Ламніцкі (Валадыеўскі) і Даніель Ольбрыхскі (Кміціца).

Недалёка ад вогнішча спыніўся «газік», і з яго сыпанулі дзяўчаты ў стракатых касцюмах. Не іначай гэта «пацунелькі». Як там у Сянкевіча: «Гаштоўты жылі ў Пацунелях: дзяўчаты іх славіліся сваёй прыгажосцю, так што ўрэшце ўсіх прыгажунь у ваколіцы сталі зваць «пацунелькамі»... Калі чародкай ішлі ў касцёл, ну проста табе кветкі на луже!» І зараз на здымачнай пляцоўцы зноў з'явіліся тыя самыя кветкі... Знаёмлюся з актрысамі Іялантай Лотэ, Эвай Шыкульскай, Ганнай Сянюк (не так даўно мы маглі ацаніць яе выскокае выканаўчае майстарства ў фільме «Лялька» па рамане Б. Пруса, дзе яна стварыла вобраз Магдаленкі). Апошняй была Мелгажата Дзіпонт, спецыяльны карэспандэнт газеты «Жыцце Варшавы». А я быў упэўнены, што гэта актрыса. Прыёмная памылка...

Бачу знаёмы твар народнай артысткі ВССР Стэфаніі Станюты. Роля ў яе эпізадычнай: трэба за некалькі хвілін стварыць на экране трагічны вобраз маці, якая доўгія гады чакае сына з вайны, шукае яго сярод коннікаў і не знаходзіць ні ў сядле, ні на насіпках, і разумее, нарэшце, што ўжо ніколі не дачакаецца. Стэфанія Міхайлаўна распітвае ў асістэнта рэжысёра ўсе падрабязнасці пра сваю геранію. Потым на рэпетыцыі Ежы Гофман расказаў і паказваў Станюце, як ён разумее яе ролю. А вядомай беларускай актрысе ўсё мала. Яна і ў мяне пытаецца, ці так выглядаць павіна?

Здымаецца першы кадр... Лі кінакамеры стаяць (злева направа) Ежы Гофман і Ежы Вуйцык. На першым плане асістэнт апэратара Яўген Гаўрыскі і другі апэратар Францішак Кендзелка.

адказаў Шышмароў і тыльнай часткай далоні правай на абветраныя губы.

— А ўсё-такі... Вось, таварыш цікавіцца...
— Можна, вядома... Толькі што тут цікавага?..
Па-праўдзе кажучы, у гэту хвіліну я неяк асабліва пільна зірнуў на цябатуа сержанта: ці не фанабэрыцца хланен?

Але не, у ім не было і цено фанабэры. Проста Шышмароў, відаць, падыходзіў да начнога здарэння з іншай, чым л. меркай.

— А было так...
НАТРАЊІРАВАННЕ вуха пагранічніка чуе нават тыя шлоахі і ўсхліпы асенняй тундры, аб якіх мы не маем уяўлення. А тут адразу — і трэск суюкоў, і гучнае чаўканне пакоў, і незразумелы чалавечы крык...
— Трывога!

Коннік, што выскочыў з зараснікаў аleshніку, імкніва набліжаўся да пагранічнікаў. Праз хвіліну яны ўжо мчаліся ўслед за ім да стайкі, на які напалі мядзведзі. Іван Кушча — на кані, Уладзімір Шышмароў і Саша Зурбаеў — бягом. Па багінай тундры. На здрадніцкіх балотках, пакрытых рыжаватай раскай. Па цямночых куніках, якія параслі іван-чаем і тамарыскам. «Хутчэй! Хутчэй!»

Мядзведзіца і два пестуны падбіраліся ўжо да кароў, калі надаспеў пагранічнік. Стралалі трапа, але толькі пасля восьмай кулі аслеплены люташчо звер снаваў...
— ...Вось і ўсё! — закончыў свой расказ Шышмароў. — Хіба гэта парушалінік?.. А вось з сапраўдным, верыце, за ўсю службу сустрацца не давялося... Крыўдна, слова тонару!

АДЗІН ЗА АДНЫМ навольна вярталіся на заставу нарады. Нялёгка, ой, як нялёгка прайсці за ноч амаль два дзесяткі кіламетраў на зыбучым пласку або ледзь прыкметных у багне сіджынах. І не проста прайсці, а быць увесь час у такім найвышэйшым напружанні сіл і перваў. Іры якім у чалавека ўнікае асаблівае, ні з чым не параўнае пачуццё, якое называецца не іншым, як чужыя граніцы.

Салдаты вярталіся і, паспешліва паснедаўшы ў сталовай (чырвоная ікра ў вялікіх салдацкіх місках засталася амаль некрутанай: надакучыла!), заваліліся спаць на свае двуххрустныя ложкаў. Толькі за фанернай перагародкай чуўся незмаўкальны піск зумера ды флюгарка на слупе працягвала неспакойна ляпаць стомленымі за ноч крыламі.

— Вы ведаеце, — нібы працягваючы пачату на вышчы размову, задумліва сказаў Васіль Фёдаравіч, — я чытаў многа нарысаў і апавяданняў пра пагранічнікаў. Аўтары як згаварыліся: толькі і пішуць аб злоўжывах парушалініках, аб трывогах і пагонах. Усё гэта, вядома, бывае. Але ж месяцы, а іншы раз і цэлыя гады ідзе самая звычайная (ён зрабіў націск на гэтым слове!) — самая звычайная служба. Чаму пра яе расказваюць так мала, так нецікава?.. Далібог, заслугоўвае ўвагі!

ГЭТУЮ РАЗМОВУ мы закончылі ў крыху нецікавым месцы. Пачальнік заставы навіў мяне ў прыбудовку, якая прыляпілася ля аднаго з домаў. Там малады салдат з добрым інтэлігентным тварам і яўна «гарадскімі» рукамі даў карову.

— Сёння яго чарга, — вінуў галавой Васіль Фёдаравіч. — У час, ведаеце, такое правіла: хочаш піць малако — даглядай карову. Выключэнні няма ні для каго... І мая Света Іванаўна даць тут навучылася. Не хацела спачатку. А я ёй: «Зразумей, Света, інакш нельга... Тут жа кожны крок на віду...»

Лёгка цень непрыемных успамінаў прабег па твары старшага лейтэнанта.

— Чаго граха таіць, былі слёзы, папрокі. А потым нічога, прывыкла... Цяжка ёй тут. Вось, скажам, сёння, паснедаў з вамі ў сталовай, а яна ўжо крыўдзіцца: «Перайшоў, маўляў, на катлавое харчаванне. Была ў мяне адна справа — карміць цябе. І то адбярэш». — Ён развіў рукамі. — На абед даўдзедца-такі ісці дамоў. Танюша прыбегла ўжо... Між іншым, усё гэта, так сказаць, проза жыцця. Усё звычайнае. А вы ж шукаеце іншага...

Васіль Фёдаравіч нявесела ўсміхнуўся, але тут жа, відаць, усномніўшы аб нечым, рашуча махнуў рукой:

— Добра. Так і быць. Раскажу пра выключнае! Але яно, паверце, толькі пацверджае правіла...

У нашага студэнта, — ён паказаў у бок салдата, што ішоў з відром сырадою, — ёсць сябар, рады Васіль Фёдаравіч. Генадзь Паўлавіч. (Як усё добрыя камандзіры, начальнік заставы, відаць, любіць з павагай называць сваіх лепшых салдат па імені і па-бацьку)... Шкада, нельга вам з ім сустрацца: другі тыдзень пайшоў, як у шпіталь адправілі. Які чалавек! Калі б вы толькі ведалі!.. Ён, аказваецца, даўно пачуваў сябе дрэнна, але мацаваўся. У нарад-хадзіў і ўсё іншае. А з выгляду непрыкметны такі, звычайны. У страі — не заўважыш, у разліку — не вылучыш... Але гэта ўсё прымаўка. Каб вы ўявілі, аб ім гаворка ідзе. А сама была наперадзе...

НОЧ была на роднасць спакойная, калі Генадзь Кіслуха і Сяргей Ушкань выйшлі на «прыбойку». Пясок як пясок. Хваля як хваля. Задача як задача...

Крок за крокам — наперад да тропяга абагравальніка, а потым, той жа дарогай, — назад. Спакойна. Насцарожана. Крок за крокам...

І раптам, калі ноч пераходзіла ўжо ў довітак, Ушкань, што быў у нарадзе малодшым, паскардзіўся на моцны боль у жываце.

— Нічога, пройдзе! — супакоў Генадзь таварыша, а сам міжволі зірнуў у той бок, дзе, расцякаючы апраметную цемру ночы, поўз ад заставы прамень праектара: «Далёка, калі што сур'ёзнае, Ушканю не дайці...»

Мінут пяць пагранічнікі чуйна слухалі цішыню.

— Ну як? — уважліва глядзячы на сбра, запытаўся нарэшце Генадзь.

Ушкань моцна сціснуў невялікую цвёрдую руку напарніка сваёй буйнай далоні і з цяжкасцю выдыхнуў:

— Валіць... Вельмі...
— Ідзем да абагравальніка. Там — тэлефон...
— Не магу.

— Зможаце!.. — у голасе Генадзя пачуліся камандзірскія ноткі — як-нік ён быў старшы нарада! — Абапрыцеся на мяне. Пайшлі!

Кіслуха адчуваў, як цяжка даецца напарніку кожны крок. Але ён ведаў і іншае: калі яны не дабярэцца да тэлефона, дапамога можа спазніцца. Ён бы набегаў сам — каб хутчэй. Але ж машына можа праехаць толькі да абагравальніка... Знаць — наперад!

Калі Ушканю стала зусім дрэнна, маленькі салдат узваліў на плечы цяжкае цела сябра і панёс. Крок за крокам — паўтара кіламетра...

— ...Та-ак, шкада, што нельга вам пагаварыць з Кіслухам. Вельмі шкада! — Васіль Фёдаравіч узрушана ўмкнуў узыком. — А Ушкань звольніць нядаўна. Усё пісьмы шле: «Ніколі не забуду!»

ВЕЧАР гэтага дня застаў мяне ў маленькім кабінэціку начальніка заставы. Ён толькі што зрабіў бавы разлік і задумна глядзюў у акно на цяжкія валы, якія з кожнай гадзінай усё мацней і больш настойліва каціў акані.

— Верыце, калі хлопцы ад'язджаюць адсюль дамоў, я як быццам родных губляю, — загаварыў Васіль Фёдаравіч. — Вось і зараз гляджу на хвалі і думаю: хутка паедуць мае «старыя»...

Начальнік заставы адчыніў жалезную скрынку, што замяняла яму сейф, і дастаў адтуль тоўсты сшытак.

— Вось! Пучэўкі ў жыццё напісаў. Кожнаму... Гэта былі службовыя характарыстыкі. Але не тыя, якія складаюцца са сцёртых ад частага ўжывання фраз, — халодных і раўнадушных. Не, чытачы кожнаму, можна было ўявіць сабе і прадавітага Лазарава — хланчука з шахцёрскай закваскай, і дабрадушнага ланіўца Гулю, і сціплага Кіслуху, і жвавага Зурбаева, і сааднага, разважлівага Івана Дзевяковіча...

Характарыстыкі, мяркуючы на ўсім, былі напісаны даўно.

Мой суб'ядзнік хітра прыжмурыўся:

— Педагогіка! Вы думаеце, я іх хаваю ад салдат?.. Ні ў якім разе! Усім прачытаў. Глядзі, з чым у «Грамадзянку» пойдзем! Калі што, ёсць ішчэ час выправіць... І ведаеце, — выпраўляюць...

Васіль Фёдаравіч падняўся.

— Ну што ж, пара...

Ледзь мы зрабілі некалькі крокаў, як каля назіральной вышкі ўспыхнула асляпляльна яркае вока праектара. Патанулі ў змрок маленькія вокны прыземістых домаў заставы. Толькі ў адным праз шчыльную тканіну прабіваўся касы праменьчык святла.

Старшы лейтэнант мімаходзь зірнуў у акно: «Не спяць яшчэ!» І, нібы адкінуўшы ад сябе думку аб заскавым цяпле дома, паспешна закрочыў у халодную імгу асенняй ночы...

Іх часцей за ўсё бачыш разам — польскага і беларускага дырэктараў «Патопа». Здагадваюся, што іх так моцна здружыла: ваенная і кінематаграфічная біяграфія. Трапіўшы на тры гады ў Асвенцім і судам застаўшыся ў жывых, Вільгельм Халендар удзельнічаў у стварэнні вядомых фільмаў пра Асвенцім — «Апошні этап» і «Пасажырка». Бабруйчанін, кавалер ордэна Славы за фарсіраванне Дняпра Сямён Тульман удзельнічаў у стварэнні вядомых беларускіх кінакарцін «Міколка-паравоз», «Трэцяя ракета», «Гадзінік спыніўся апоўначы», «Чырвоная лісца» і іншых. Гэта яны, дырэктары, павінны так арганізаваць размяшчэнне некалькіх сотняў чалавек, шматлікага транспарту, каб ні на хвіліну не затрымаць здымкі. А наперадзе батальёны сцэны, у якіх спатрэбіцца ўдзел 10 тысяч чалавек адначасова. Ды яшчэ тысяча коней... (На дапамогу здымачнай групе прыйдзе конны полк, які быў заняты ў «Вайне і міры», «Ватэрло»). Вунь галопам на кані праскакаў асістэнт рэжысёра, былы кавалерыст Міхаіл Давідовіч. На «Беларусьфільме» ўсе ведаюць яго як чалавека вялікай энергіі, вынаходлівасці, выключнай адданасці сваёй кінематаграфічнай прафесіі. Многія беларускія фільмы — «Несцёрка», «Масква — Генуя», «Дзяўчынка шукае бацьку» і іншыя — сваім поспехам і яму абавязаны.

Я яшчэ не паспеў расказаць пра мастака Леанарда Мокіча («Патоп» яго 58-ы па ліку фільм), другога апэратара Францішка Кяндзёлку і рэжы-

Артыст Бруна Оя ў ролі Юзвы Бляногага.

сёра, сцэнарыста і мастака Ежы Шэскага (на іх творчым рахунку больш за трыццаць кінастужак), драматычнага акцёра і эстраднага спевака Бруна Оя (ён выконвае ролю Юзвы Бляногага), рэжысёра Віталя Кандратава і інш.

Здымкі «Патопа» былі б немагчымыя без дапамогі Смалевіцкага райкома партыі, спецыяльнай камісіі пры райвыканкоме, калгаса «Чырвоны партызан», саўгасаў «Высокае» і «Смалевіцкае», без вопытных сувязістаў з рэспубліканскага клуба ДТСаАФ Ф. Табунова і М. Васільева. Як звычайна, на здымкі збіраецца шмат цікаўных. І без маёраміліцы Сяргея Лашука тут не абыйсца, бо найбольш няўрымслівыя сунуцца ў поле зроку, кінакамеры ў сучаснай вопратцы ды яшчэ з транзістарамі... А на экране ж будзе 1654-ы.

На здымачнай пляцоўцы круціцца чалавек дваццаць хлопчыкаў і дзяўчынак у старадаўніх самаробных кашулях. Гэта вучні 1-й смалевіцкай школы. Пытаемся ў вучаніцы другога «Б» Наташы Хмяльніцкай, ці

ведае яна, у якім фільме будзе зараз здымацца. Яна засаромелася і ледзь чутна адказала: «Не». З усіх бакоў пачалі ёй падказваць, нават падсмейвацца. Але Наташа тут не вінаватая. Прымчалася ў шкфу на аўтобусе асістэнт рэжысёра Таццяна Смалевіцкая, хуценька падабрала дзяцкі, не паспеўшы сказаць, дзе будзе здымацца. Толькі я пачаў расказаць Наташы пра кінакарціну і яе стваральнікаў, пачынаючы з Сянкевіча, як пачуліся магнічныя словы на польскай і рускай мовах: «Падрыхтаваліся», «Па сігнале чырвонай ракеткі...», «Здымка!».

Загрукаталі ветрадзьмуныя ўстаноўкі, з пажарнага шланга ўдарыў у неба вадзяны слуп, прыраслі да кінакамеры Вуйчык, Гофман, Кяндзёлка і ў палове адзінаццатай гадзіны па вяршэйшым часе, у палове першай па маскоўскім 26 кастрычніка быў зняты першы кадр кінапапеі.

Бітва за «Патоп» працягваецца...
І. РЭЗНІК.
Вёска Каменка Смалевіцкага раёна Мінскай вобласці.

ПРА МІНУЛАЕ РОДНАГА КРАЮ

У гэтых пакоях Брэскага абласнога краязнаўчага музея наведвальнікі бываюць вельмі рэдка. Тут захоўваюцца рэчы, якія яшчэ толькі стануць музейнымі экспанатамі, тут вызначаецца навукова каштоўнасць новых набыткаў музея, рыхтуюцца новыя экспазіцыі. Музейныя сховішчы...

Сёння тут ідзе работа над апрацоўкай матэрыялаў этнаграфічнай экспедыцыі ў верасні гэтага года ў Ганцавіцкім і Івацэвіцкім раёнах Брэскай вобласці. Галоўныя яе «трафеі» — гэта ў асноўным прадметы адзення, якое насілі жыхары сёлаў гэтых раёнаў. Такія палатняныя сумкі, напрыклад, робяць толькі ў вёсцы Радзьяловічы Ганцавіцкага раёна. З такімі, упрыгожанымі характэрнай вышыўкай, сумкамі жыхары сяла да гэтага часу ездзяць у Целяханы на рынак, па розных справах. Асаблівы ўзор вышыўкі вызначае сарочкі і спадніцы, зробленыя ў вёсцы Гартэль. А вось гэту биклажку для квасу вырабілі з цэльнага кавалка дрэва жыхары вёскі Вобрава яшчэ ў мінулым стагоддзі.

Прывезены з экспедыцыі і каштоўныя матэрыялы, якія дапама-

гаюць адкрыць яшчэ некалькі старонак гісторыі барацьбы працоўных Брэсцчыны за далучэнне свайго краю да Саветскай Беларусі.

Воймуць сваё месца на музейных стэндах нумары газеты «Малады камуніст» — органа ЦК камсамола Заходняй Беларусі. Іх знайшоў у час рамонту дома сын аднаго з актывістаў КПЗБ А. Белага. У вёсцы Быч Івацэвіцкага раёна, дзе ў 1927 годзе адбывалася падпольная акруговая канферэнцыя КПЗБ, быў знойдзены нумар газеты «Чырвоны сцяг» — орган ЦК партыі, брашура «За чырвоны Кастрычнік на Заходняй Беларусі», бюлетэнь ЦК КПЗБ.

Глядзіш на гэтыя пажоўклыя старонкі і міжволі параўноўваеш іх з экспанатамі новай экспазіцыі музея, прывезенай 9-й піцігоддзі. Яны расказваюць аб сённяшнім Брэсцчыне, аб яе працы, аб яе выдатных людзях. І мандат дэлегата XXIV з'езда КПСС С. Амеліянчука — гэта мандат і тых, хто ў тыя цяжкія гады марыў аб народным ішчасці.

КАНФЕРЭНЦЫЯ ЧЫТАЧОЎ ЧАСОПІСА «ПОЛЫМЯ»

педінстытутах. У Брэсцкім педінстытуце канферэнцыю праводзілі намеснік галоўнага рэдактара Аляксей Русецкі, супрацоўнікі рэдакцыі Павел Місько і Барыс Сачанка, у Гродзенскім аб рабоце часопіса «Полымя» расказалі супрацоўнікі рэдакцыі Л. Арабей і Ул. Дамашэвіч. Новыя вершы чыталі паэты, аўтары часопіса Данута Вячэль-Загнетава і Раман Тармола.

НАШ ГОСЦЬ—Андрэй ГЕРМАНАЎ

данай працай сёння мяняе аблічча.

Андрэй Германаву трыццаць восем гадоў, у нас яго яшчэ 6 лічылі маладым. Аднак нават без спецыяльнага паглыблення ў літаратурны працэс сучаснай Балгарыі адразу адчуваеш, што Андрэй Германаву сёння—на галоўнай службе ў балгарскай паэзіі, ён—адзік з яе правафланговых. Яго кнігі «Парасткі», «Рабочы поезд», «Радавы герб», «Райнадзёнства», «Агэньчыкі ў гарах», «Камыйская балада», «Перайтваарэнні», «Запомні мяне», «Мост», «Як уздых», «Азбука» атрымалі аднадушнае прызнанне чытачоў і літаратурнай крытыкі. Зборнік вершаў «Як уздых» атрымаў узнагароду як лепшая кніга балгарскай паэзіі мінулага года.

Зацікавіўшыся нашай літаратурай, ён уважліва і

старанна вывучае беларускую мову, і ў выніку—выдатны перакладчы з Купалы, Коласа, Брыжкі, Куляшова, Гілевіча, Варцінскага, Барадуліна. Гэта яго работа таксама ацэньваецца і ў Балгарыі і ў нас вельмі станоўча. А перакладаць з беларускай мовы на балгарскую, у параўнанні з перакладамі на іншыя славянскія мовы, значна цяжэй, таму што няма маючыхся захаваць усё багацце флектыўнай рыфмоўкі (балгарская мова—аналітычнага ладу). Дагэтуль здзіляюся, як ён знайшоў амаль дакладны рытмічны і эмацыянальны эквівалент славутых купалаўскіх радкоў у вершы «За ісеб»:

За вшчко, що народът
Ми даде досега —
Дома във крае роден,
И радост, и тъга,
Платих на всички хора,
Доколкото можах:

За свобода се борих,
Към светлина зовах!

Для Андрэя Германова і ў яго арыянальных творах, і ў перакладах уласціва сапраўднае мысленне паэзіі, і ў гэтым сакрэт яго майстэрства. Вершы апошніх кніг паэта насычаны высокім усхваляваным роздумам аб сутнасці жыцця, аб прызначэнні чалавека на зямлі, іх філасофскі пафас скіраваны ў будучыню. Трэба жыць і працаваць так, сцвярджае Андрэй Германав у вершы «Прысвячэнне», каб не спавілі цябе на руках і нагах «хоада і поспех шчасны», і толькі тады

...Будзе яркім сонца зім і лет,
і будуць страціць тваё сэрца поўніцы,
і будзеш доўга помніць гэты свет,
і ён цябе таксама будзе помніць.

Пажодаем жа нашаму
добраму балгарскаму другу
плённых творчых поспехаў!
Ванкарэм НІКІФАРОВІЧ.

І будзе цямяна чуць:
у ім ёсць нехта іншы,
расце, сіл набіраецца,
як семя па сяўбе,
усё мацней у страці,
у думках усё вышай...
Мой прыяцель далёкі, то гэта ж я ў табе!

У тваіх вейках, вуснах,
у тваёй плоці, косці,
у голасе і поглядзе тваім

і ў тваім сне...
Ды ты не будзеш ведаць,
што ён—не ты, а хтосьці.
А я не буду ведаць,
што ён—працяг мяне.

Кожную секунду ў свеце памірае ад голаду адзін чалавек.

З Друку.

Век абпраменены рыб, птушак,
Сталёных эрэвк. Кінастужак,
Лухты прарочай.

Лунатынаў. Лунаходаў.

Вар'яцкіх модаў.
Грыў зіні.

Атамнага грыба.
Сусветных эпідэмія грыпа.
Век несусветных хваляванняў.
Гарачых летніх скрыжаванняў.
Кантральта. Анекдотаў сальных.
Бомб кобальтавых, сексуальных.
Вялікай лютасці і літасці.
Смерці ад голаду і сытасці.—

Не на галодныя пакуты,
на безразважнасць ты суджаны!
Ты крыкам будучыні ўзбуджаны,
ім, як нажом, наскрозь праткнуты.
Люблю цябе з вялікай верай
ці адмаўляю з рыкам звера
я цябе дзіка!

Пераклаў Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Андрэй ГЕРМАНАЎ

ПРЫСВЯЧЭННЕ

Ідзі і адмаўляйся. Кажы «не».
Ідзі, пакуль не выпіта ўся чаша,
пакуль надзея ў табе жыве
і б'ецца сэрца ў грудзях бяспрашна.

Ідзі і адмаўляйся, пакуль вір
цябе не захлісне і не закружыць,

цябе не схліць на ганебны мір
паміж табой і тымі, з кім не дружаць.

Шмат будзе розных перашкод, але
Ідзі і днём і сярод ночы сіння.
І адмаўляйся. Гэта тваё «не»
напоўнена вялікай, дзіўнай сілай.

Ты здолей на вяршыні скончыць шлях,
калі яшчэ зыход не будзе ясны,
раней, чым на руках і на нагах
цябе спаўюць хвала і поспех шчасны.

І будзе яркім сонца зім і лет,
і будуць страціць тваё сэрца поўніцы,
і будзеш доўга помніць гэты свет,
і ён цябе таксама будзе помніць!

Матэрыя жывая, навак і не знікну.
Пераўтварусь толькі
я ў нейкі дзень жыцця
у светляка ці ў кветку,
у камень ці ў галінку.

Вярнуся кожны раз,
як родзіцца дзіця.

Яно будзе смяяцца, крычаць і плакаць
уночы,
гулліва будзе тупаць вясною на дзверы.
Яно убачыць, знаю,
той дзіўны сон аднойчы,
які прысніўся сёння мне рана, на зары.

ЗАПАРОЖЖА. Запарожжа — слаўны горад над Дняпром... Колькі легенд і паданняў складзена пра цябе! У колькіх вершах і песнях апета тваё гераічнае мінулае, твае велічныя працоўныя будні!

Нас, групу рабочых, прафсаюзных работнікаў, пісьменнікаў, мастакоў, навуковых супрацоўнікаў, якія прыехалі сюды на тыдзень Беларускай ССР, сустрэлі па-брацку, хлебам і соллю. «Калі ласка!» — гэтыя мілыя нам словы чуліся ўсюды, куды б мы ні ішлі, дзе б мы ні бывалі: ці на заводах, ці ў клубах, ці ў кнігарнях...

З вялікай любоўю расказвалі нам гасцінныя гаспадары пра гістарычнае мінулае і шчаслівае сёння свайго роднага горада. Разам з імі мы захапіліся надзвычайнай прыгажосцю праспектаў, плошчаў і вуліц. Мы мелі магчымасць азнаёміцца з буйнейшымі прадпрыемствамі — славай і гонарцаю індустрыяльнага Запарожжа, наглядальні за работай прататных станаў, бачылі, як варыцца і разліваецца сталь.

Мы пераконваліся ў незвычайнай працавітасці запарожцаў. Іх мужнасці, умелства, спрыце, вернасці слаўным працоўным традыцыям. Мы бачылі вядомых сталяраў-запарожцаў, трох адзінакроўных братоў, трох асілаў, як іх называюць тут, — рускага Р. Праскурава, украінца І. Каёлу, беларуса П. Селязнёва. Яны вараць сталь побач, спаборнічаюць, абменьваюцца вопытам, дапамагаюць адзін аднаму ў жыцці і працы. Вось яркавы прыклад сапраўднай ленінскай дружбы нашых народаў!

Дарэчы, у Запарожжы жыве і працуе шмат беларусаў. Іх стараннай працай ганацца сябры, таварышы, знаёмыя.

На Дняпроўскім ордэна Леніна алюмініевым заводзе імя С. М. Кірава добра ведаюць брыгадзіра электралінікаў В. Рамановіча, майстроў электралініка цэха Г. Едначы і А. Казакова, начальніка гліназёмнага цэха Я. Елісеева, чатырох братоў Сівацкіх, старшага машыніста кацельнага цэха П. Казлоўскага і многіх іншых сыноў сінлявокай Беларусі.

На берагах паўнаводнай Прыпяці, на Гомельшчыне, раскінулася прыгожая беларуская вёска Букча, дзе нарадзіўся Васіль Рамановіч. Да Вялікай Айчыннай вайны закончыў васьмю класаў. Калі яго родную зямлю запанавалі фашысцкія захопнікі, юны партрыёт пайшоў у партызаны. Спачатку быў байцом кулямётнага разліку, а пазней стаў яго камандзірам. А потым,

ужо ў шэрагах арміі, удзельнічаў у вызваленні Польшчы і штурме Кейігсберга, браў многія фашысцкія гароды.

Прайшло амаль 20 гадоў, як Васіль Аўдзеевіч паступіў на алюмініевы завод. Увесь час ён працуе ў першым электралінным корпусе. Ад падручнага да брыгадзіра вырас ён. У гэтым годзе за паспяховае выкананне заданняў пяцігадовага плана па развіцці каля-

падары і госці накіраваліся на ўрачысты мітынг працоўных! Ад гістарычных сцен легендарнай Брэсцкай крэпасці быў прывезены «Вечны агонь», факел ад якога, запалены навуковым супрацоўнікам мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» В. Ласковічам, затрапітаў пад паевам ветру, як сімвал вечнай і непарушнай дружбы паміж беларускім і украінскім народамі.

ЗАСТАЛОСЯ Ў СЭРЦЫ...

ТЫДЗЕНЬ БЕЛАРУСІ У ЗАПАРОЖЖЫ

ровай металургіі ўрад СССР узнагародзіў яго ордэнам Леніна.

Мы былі на вечары нашага земляка, ганаровага металурга, ударніка камуністычнай працы, кавалера ордэна Леніна, старшага загрузчыка-выгрузчыка цэха абпальвання Дняпроўскага электроднага завода імя 50-годдзя Саветскай Украіны А. Голубева. Ураджэнец Лёзненскага раёна Віцебскай вобласці, Аляксандр Нічыпанавіч сваёй стараннай працай заслужыў вялікую павагу сярод запарожцаў. Многа цёплых, сардэчных слоў было сказана ў яго адрас. Былі і кветкі, і каштоўныя падарункі, і наматныя адрасы. А ён сядзеў, бялявы беларус з блакітнымі вачыма, на першы погляд здавалася б, спакойны, але відаць было, што хваляваўся. А потым устаў, прыветлівы, высокі, хударлы, сарамліва ўсміхнуўся, абвёў лагодным позіркам залу і сказаў каротка і цвёрда:

— Дзякую дырэкцыі завода, усім таварышам і ўсім прысутным у гэтай зале за тое цяпло, якое стварылі яны для нашага цэха абпальвання. Сваё абавязальства — ініцыятыва за тры гады — пастараюся выканаць з гонарам.

У гэты ж вечар віншавалі і Украінку, кавалера ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга, старшую абпальшчыцу Н. Траянік.

Беларус і украінка — як родныя брат і сястра! Іх мірнае стваральнае праца, іх шчырае дружба былі сёння, як і кожны дзень, абароты сардэчным цяплом запарожцаў.

Тыдзень дружбы з БССР пачаўся задоўга да яго афіцыйнага адкрыцця — як толькі пасланцы з Беларусі ступілі на гасцінную запарожскую зямлю.

Мы ўсклалі кветкі да велічнага помніка У. І. Леніна і на брацкую магільню саветскай вайнаў, якія загінулі пры вызваленні Запарожжа. А потым гас-

Урачысты мітынг адкрыў першы сакратар Заводскага райкома партыі горада Запарожжа В. Адзярыха (дарэчы, беларус па нацыянальнасці). Ён падкрэсліў, што братнія ўзаемадапамога і ўзаемавыручка — вось што характарызуе сённяшні ўзаемаадносінны працоўнікоў Беларусі і Запарожжа. Запарожсталевы, рабочы Дняпроўскага алюмініевага завода дапамагалі і дапамагаюць беларускім машынабудавнікам выпускаць трактары «Беларусь», МАЗы, БелАЗы, падышпнікі. Аўтамабілі «Запарожца», сталны ліст і каліровыя металы, кампрэсары, дызелі і іншую прадукцыю пастаўляюць запарожцы беларускім братам. Беларусы ў сваю чаргу не застаюцца ў даўгу перад запарожцамі. Толькі за дзевяць месяцаў першага года новай пяцігодкі працаўнікі палёў атрымалі больш за 700 трактараў «Беларусь», дзесяткі соцень культуратараў і іншай сельскагаспадарчай тэхнікі. На многіх прадпрыемствах і будоўлях выдатнымі паўпрадамі беларускага народа з'яўляюцца магутныя МАЗы і БелАЗы. У кватарах запарожцаў нясуць сваю верную службу беларускія тэлевізары і радыёпрыёмнікі. З кожным днём, сказаў у заключэнне В. Адзярыха, расце і мацее сардэчнае, шчырае, братэрскае дружба паміж нашымі народамі. Ёй і надалей мацнець і квітнець, бо зарукай таму служыць мудрая нацыянальная палітыка нашай роднай Камуністычнай партыі.

Аб справядливой дружбе паміж украінскім і беларускім народамі гаварылі і абаронцы Брэсцкай крэпасці, якія зараз жывуць на запарожскай зямлі, Уладзімір Пільнавіч Пальчык і Васіль Сцяпанавіч Прымакін. Зараз Васіль Сцяпанавіч працуе апаратчыкам цэха крэмію на тытана-

магніевым камбінаце. Пядаўна яго запрасілі на ўрачыстае адкрыццё мемарыяла «Брэсцкая крэпасць-герой». Тут, у горадзе над Бугам, ён сустрэўся з баявымі сябрамі...

...Гарыць Вечны агонь. Гучаць прамоўны... Сказана многа цёплых і ласкавых, шчырых і праўдзівых слоў у адрас двух брацкіх народаў. Закончаны мітынг. Усе накіроўваюцца ў Палац культуры, дзе пачынаецца вялікі тэматычны вечар: «Беларусь ты мая сінлявока, у братэрстве народаў ты пчасце знайшла». На ім з задумлівым, цёплым словам звярнуўся да прадстаўнікоў беларускага народа сакратар Запарожскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Украіны, паэт Пятро Рабро. Ён працягаў свой верш, які напісаў на беларускай мове:

Навак і ў душы будзе гэта гадзіна,
Дзе пчасце і шчырае песні ў гасцях,
Сястра Беларусь і сястра Украіна,
Хай дружба мацнее, квітнее,
як сіля!

...Вас сёння вітаюць браты-запарожцы,
Агіі Дняпрабуда і бацька Дняпро!

А потым адбыўся вялікі канцэрт самадзейных артыстаў Запарожжа і Палаца культуры Белсаўпрофа.

Тут, на братняй зямлі, мы яшчэ раз пераканаліся, што запарожцы любяць, ведаюць і высока цэняць культуру і літаратуру нашага народа. Яны ведаюць творы нашых пісьменнікаў. Ім да спадабы беларускія народныя песні і танцы, палотны нашых мастакоў. Выступленне Анатоля Астрэйкі і Міколы Аўрамчыка ў падінстытуце стала сапраўдным святкам нашай паэзіі. А на сустрэчы Уладзіміра Стальмашона і Віктара Сахненкі з запарожскімі мастакамі вялася сардэчная, сяброўская гаворка пра жывапіс, скульптуру і графіку. Было вырашана абмяняцца ў будучым годзе мастацкімі выстаўкамі.

У Запарожжы існуе добры звычай — найдарожных гасцей, шчырых і верных сяброў прымаюць у запарожскае набрацтва. Так, ужо даўно сталі «запарожцамі» — таджык Мірзо Турсун-заде, балкарац Кайсын Куліеў, грузін Іосіф Ноненвілі, латыш Жан Грыва, аварац Абу-Ванар, абхазец Іван Тарба...

Карэнным «запарожцам» лічаць тут і Анатоля Вялюгіна. Цяпер у гэтую дружную, таленавітую сям'ю прыняты Анатоль Астрэйка і Мікола Аўрамчык.

«Бывайце здаровы, жывіце багата! — гаворым на развітанне запарожскім сябрам. — Да новых і куткіх сустрэч на беларускай зямлі!»

Мікола БАЗАРЭВІЧ.

АДКРЫВАЮЧЫ новы — чацвёрты — сезон, Мінскі камерны аркестр даў канцэрт з дыска «Музычныя партрэты». На афішы — заўсёды хвалючае імя Дамітрыя Шастаковіча.

Пасля першых гукаў Сімфанеты ў зале ўсталявалася атмасфера аднаго памяж музыкантамі і аўдыторыяй. Гэта тым больш ра-

буйны і значны па ідэяна-мастацкім змесце твор трагедычнага гучання. Яна ўзрушае не толькі тых, хто любіць музыку маштабных паглыбленых у духоўнай пошуні чалавека і роздум пра свет; яна адрававае ўсім. Мабыць, гэтым спрыяе слова ў ёй — слова пэтычнае, яркае, трапнае.

Камерны аркестр на гэтым канцэрте выконваў Сімфонію шосты раз. Аўдыторыя адчувала, як усё больш упэўнена і свабодна «вымаўляецца» ансамблем натхнёная му-

уведзеная ў струнны ансамбль, які агульнае гучанне твора, перадаваліся аркестрам канцэрта, з адчуваннем своеасаблівага гэтай пранімнай і мужнай музыкі. Захавана і выразнае сола віяланчэлі (напрыклад, цудоўна праспявана плячотная фраза з «Кацярыны Ізмайлавай» у IV частцы)...

Наогул Сімфанета выглядае старанна падрыхтаванай аркестрам і мастацку самастойна асэнсаваным творам. Праўда, усё яшчэ адчуваеш заклапочанасць артыстаў і дырыжора першапачатковымі тэхнічнымі задачамі, пераадаваннем іх у пра-

знешне алагічных і таму ўдвая смешных «перабівак», скажам, названай вышэй лірыкі і звычайнага бытавога тапёрства. Майстэрства яго выканання партыі фартэпіяна бездакорнае!

Аркестр у гэтым нумары праграмы іграў дастаткова дакладна. Але калі б акампамент тут быў толькі сумай тонна разлічаных суправаджэнняў!.. Партыя трубы (артыст В. Волкаў) сыграла старанна, але не ў адпаведнай партытуры эмацыянальна-вообразнай танальнасці, якую так добра падтрымліваў піяніст. Мабыць усё, мы ў зале «чулі» гэту неадпаведнасць разам з М. Васкрасенскім. Шкада! З цягам часу, музіцы, аркестр ва ўсіх партыях знойдзе сапраўдную свабоду выканання і наблізіцца да патрэбных тэмпаў у фінале, дзе чанаеші заканамернага паскарэння, а яго і не было...

НА ПАЧАТКУ ЧАЦВЁРТАГА

дасна, што праграма вечара была вельмі складаная. Не толькі з-за чыста тэхнічных цяжкасцей Канцэрта для фартэпіяна, трубы і струнных (1933 г.), Сімфанеты (пераклад для струннага аркестра Восмага квартэта, 1960 г.) і Чатырнацатай сімфоніі. Пастаўленыя побач і выкананыя разам, гэтыя творы надаюць праграме кантрастнасць і на вобразным адлюстраванні свету, і на мастацкай палітры. Ад аркестра ў такім выпадку патрабавалася не толькі ўменне быць на ўзроўні высокіх выканаўчых задач, а і здольнасць «пераўвасабляцца», авалодаць «гукавой матэрыяй» як сродкам выказвання. Наш Камерны пад кіраўніцтвам Юрыя Цырука спраўдзіўся з многімі цяжкасцямі паспяхова, што сведчыць пра яго прафесійнае станаўленне і працавітасць, пра мэтанакіраванае творчае жыццё калектыву. Тое, што яму яшчэ нестася вопыту, — не дакор маладому ансамблю.

Калі ж гаварыць пра вобразна-выяўленчую пільну праслуханай нам музыкі, то тут прызнаць усё дастаткова перапануючым, на жаль, панулы што нельга. Прычына не адна, і яны даволі супярэчлівыя. Агульнае ўражанне слухачоў — найбольш паспяхова выконвалася 14 сімфонія, самы

зыка выдатнага кампазітара сучаснасці. Эмацыянальна і тэмпераментна прагучала неўтаймоўна на настрой «Малагэня»; з'едліва саркастычны «Адаз запаражцаў канстанцінопальскаму султану» быў захапляючы; урачысты і трапяткі маналог «О, Дэльвіг, Дэльвіг...» у добрым сэнсе слова «здзіўляў» сваёй пранімнай інтэлектуальнай сілай... Аркестр раскрываў багацце фарбаў і інтанацый у драматызме інструментальных «рэплік» у «Ларэлей» і ў «Мадам, паглядзіце...» Пспех вызначалі і салісты — Маргарыта Мірошніцава і Сяргей Манюкоў. Спявачка гранічна дакладна перадавала інтанацыйнае багацце і наогул вакальнае характэрнае кожнага з іх, якіх, па сутнасці, успрымаліся партрэтамі жанчын у розных эмацыянальных станах, мастацкімі вобразамі.

Філасафічны і тужлівы лад Восмага квартэта, прысвечанага Д. Шастаковічам памяці ахвяр фашызму і вайны, таксама захапіў залу. У творы ўгадваюцца аўтабіяграфічныя матывы — кампазітар і тут праносіць нешта істотнае для яго як чалавека, мастака і грамадзяніна.

На нашу думку, партыя кантрабаса,

гэце музіцыравання. Нестася гнуткасці, тэмбравага багацця і разнастайнасці і, зрэшты, звычайнага хараства. Па форме гэта музыка, якая разгортаецца павольна, павінна набыць больш натуральнае гучанне. Прынамсі, стараннасці аркестра слухач «улоўліваць» не павінен.

Непасродна і неак радасна сустрала публіка Канцэрт для фартэпіяна, трубы і струннага аркестра. Не верыцца, што сорак гадоў назад гэты твор выклікаў скептычныя адносіны. Як па-італьянску весела смяецца тут Шастаковіч! Якія пераменлівыя маскі смешнага праходзіць перад намі! То імкліва галапіруе, то элегічна танчэе ў чулівым романсе, то гарэзіва жартуе ў фанстоце — і трымае слухача ў асаблівым настроі светлая і нават прасветленая па характары музычна арыгінальнага знаўчы жыцця. Аўтар нафантазіраваў нэраг «атрапцёнаў», сэнс якіх — раскрыць радасць жыцця ў рытмах і інтанацыях сучаснага яму музычнага побыту (джаз, аперэта, дырк, няное кіно). Праз прызму эксцэнтрыкі Шастаковіч «уе» тут і класіку — драматычную лірыку Баха, гумар Гайдна і Бетховена... Асабліва поўна перададзены гэтыя якасці твора піяністам Міхаілам Васкрасенскім, які артыстычна зразумеў сэнс

МУШУ падкрэсліць, што тыя заўвагі, што робяцца ў маім водгук на канцэрт, які і не названыя мной недахопы, не заміналі слухачам адчуць перспектыву творчага росту, на які здатны калектыв. Кіраўнік аркестра дзейны шукальнік ва ўсім — ад адкрыцця нотнага матэрыялу да рэкламы. Аднак засяродзіцца яму варта перш-наперш на творчых праблемах. Аднаму Ю. Цыруку, якім бы здольным ён ні быў, усё вырашыць не так лёгка. Што я маю на ўвазе? Аркестр не ўсталяваўся яшчэ ў сваім складзе (у часе канцэрта мы зразумелі, якая гэта страта для ансамбля — адсутнасць добра зрэпешчваных першых скрыпак і альту). Не лепшыя і інструменты ў артыстаў. Гэтага не схаваш самым старанным выкананнем. Добрая работа павінна быць яна сная ва ўсіх кампанентах. Складаныя творчыя задачы, якія бярэ на сябе Мінскі камерны, патвядраджаюць неабходнасць сталай увагі да яго і філарманічнага кіраўніцтва і крытыкі.

Т. ШЧАРБАКОВА.

ДРУГІ ГОД працягваюцца канцэрты Алега Янчанкі «Усе арганічныя творы Баха». Аб'екты даўно праддзены, на кожным канцэрте ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі поўна слухачоў, пераважна моладзі.

Чым растлумачыць гэтую цікавасць да музыкі геніяльнага нямецкага кампазітара?

Як вядома, пры жыцці Баха цанілі больш як цудоўнага арганіста, чым як арыгінальнага кампазітара. А пасля смерці яго імя і творы на многія гады забылі. Нават высокакваліфікаваныя музыканты на мяжы XVIII і XIX стагоддзяў ведалі толькі некалькі твораў з велізарнай спадчыны кампазітара.

Першае «адраджэнне» Баха адбылося ў XIX стагоддзі. У 1802 годзе выйшла з друку невялікая, усяго на 70 старонак, біяграфія Баха; яе напісаў нямецкі музыказнаўца І. Форкель. У 1829 годзе адбылося ў Берліне пад кіраўніцтвам Ф. Мендэльсона першае публічнае канцэртнае выкананне «Страсцей па Матфеі», аднаго з найбольш значных твораў Баха. Гэта было пачаткам жыцця многіх твораў кампазітара на вялікай канцэртнай эстрадзе. У 1850 годзе было створана ў Германіі «Бахаўскае таварыства», якое апублікавала ўсе творы Баха. Апошні, 46 том збору твораў убачыў свет у 1900 годзе. Так паступова чалавецтва знае-

мілася з Бахам, і імя яго было справядліва далучана да бессмертных... Аднак і пасля гэтага многія творы Баха, асабліва яго фугі, лічыліся не больш, як зборам мудрагелістых поліфанічных практыкаванняў, музыкай «сухой і вучоўнай».

У наш час, як мне здаецца, адбылося другое «адраджэнне» Баха.

Апошнія гады становішча змянілася. З кансерваторскіх класяў выйшла цэлая плеяда маладых таленавітых арганістаў, і ім ёсць дзе выступаць! Яшчэ адна з галоўных «сіл прыцягнення» на гэтыя канцэрты — выканаўца Алег Янчанка. Гэты таленавіты музыкант з'явіўся ў Мінску гадоў дзесяць назад, якраз тады, калі была ад-

Фамы, А. Янчанка быў удастоены дыплама.

Цыкл канцэртаў «Усе арганічныя творы Баха» — з'ява унікальная. Нават у такіх «арганічных» краінах, як Італія, Францыя, Аўстрыя, Германія, ні адзін арганіст не адважваўся на такі цяжкі творчы подзвіг. Сапраўдны подзвіг. Спіс арганічных твораў Баха вельмі вялікі: харальныя прэлюдыі

удасканаленняў. І вельмі цяжка арганісту ўстрымацца ад таго, каб не карыстацца імі, знайсці толькі тыя фарбы і прыёмы, якія ў найбольшай ступені адпавядаюць характару бахаўскай музыкі і традыцыям яе выканання, ідуць ад практыкі самога Баха-арганіста. Невыпадкава сучасны нямецкі музыканты імкнуцца іграць Баха на арганах, пабудаваных праслаўленым майстрам Готфрыдам Зільберманам — сучаснікам Баха. Але Янчанка, якому давялося іграць на зільберманавскіх інструментах, выкарыстоўвае свой вопыт і пры ігры на мінскім аргане.

Падумаем, нарэшце, і аб тым, колькі гадзін трэба было правесці за кафедрай аргана, каб не толькі асвоіць тэхнічна, але і знайсці выканаўчую канцэпцыю такой вялікай колькасці твораў. Бо Бах, як гэта было ўласціва кампазітарам яго эпохі, быў вельмі скупы на абазначэнні тэмпу, дынамікі, нюансаў, рэгістравыкі. Тут многае павінен зрабіць сам выканаўца.

Нядаўна адбыўся дзесяты канцэрт цыкла. У яго праграме — дзве прэлюдыі і фугі, саната, 12 харальных прэлюдыяў і некалькі асобных п'ес. Праграма разнастайная. У ёй яшчэ раз праявіліся прывабныя рысы Янчанкі-арганіста. Трэба адзначыць яго высокую мануальную і педальную тэхніку, умненне плавачычна ляпці буйную форму. Для прэлюдыі і, асабліва, фуг Баха гэ-

та вельмі патрэбна. Бо тут выканаўцу падпільноўвае небяспека «птануць» у аморфным гукавым патоку. Наш арганіст, умела рэгіструючы тэматичныя і распрацаваныя эпизоды, уживаючы і іншыя прыёмы, робіць форму фугі, якая разгортаецца ў жывым руху, рэльефнай і канструктыўна дакладнай. Фантазію і майстэрства рэгістравыкі, г. зн. выбару з багатай палітры, закладзенай у тысячках труб і дзесятках рэгістраў аргана, тых чыстых або змешаных фарбаў, якія патрэбны менавіта для гэтага твора, праявіў Янчанка пры выкананні харальных прэлюдыяў. Нялёгка гэта задача — выканаць запар 12 розных харалаў і знайсці для кожнага свой рэгістравы ключ. Вырасшы арганіст сваю задачу пераконаўца, з тонкім густам.

Нельга, нарэшце, не сказаць аб высокай культуры музіцыравання, уласцівай Янчанку, аб той атмасферы даверлівага кантакту са слухачамі, якую таленавіты артыст стварае.

Звыш праграмы Янчанка выканаў бахаўскую арганную транскрыпцыю славуэта ля-мінорнага канцэрта Вівальдзі, якая ўжо гучала ў адным з мінулых канцэртаў. Прайдзены дзве трэці шляху. Сыграны дзесяць канцэртаў. Наперадзе яшчэ пяць. Але ўжо можна выказаць упэўненасць, што фундаментальная праца будзе паспяхова завершана.

Л. АУРБАХ.

Янчанка іграе Баха

Яго ўплыў адчуваецца ў творчасці кампазітараў, якія шырока выкарыстоўваюць і поліфанічныя прыёмы кампазіцыі, і характэрныя бахаўскія інтанацыі; сустракаюцца гэтыя інтанацыі не толькі ў сімфанічных і камерна-інструментальных творах, але нават у сучасных масавых песнях і эстраднай музыцы.

Пра другое «адраджэнне» Баха гаворыць і тая цікавасць, якую праяўляюць да ўсіх жанраў яго музыкі слухачы. Музыка Баха прыцягвае перш за ўсё сваёй псіхалагічнай глыбінёй, высокімі маральна-этычнымі якасцямі, шырацю, чысцінёй і высакароднасцю паўчужаў.

Цікавасць да канцэртаў «Увесь арганічны Бах» заключана, відаць, яшчэ і ў самім інструменце. Арганічныя канцэрты былі ў нашай краіне ў мінулым вельмі рэдкія, таму што мала было канцэртных арганаў і выканаўцаў. У

крыта філарманічная канцэртная зала з новым арганам. За мінулыя гады Алег Янчанка — натура багатая і рознакава адораная — вельмі арганічна «ўпісаўся» ў карціну музычнага жыцця Мінска. Янчанку палюбіла моладзь. Гэта тым больш прыемна, што гаворка ідзе пра музыканта з вельмі сур'ёзнымі творчымі імкненнямі.

Янчанка — арганіст (мы ведаем яго і як здольнага кампазітара, але пра гэта сёння не ідзе гаворка) гастралюваў у многіх гарадах Савецкага Саюза і за рубяжом. Рэпертуар яго разнастайны. Але асабліва ахвотна звяртаецца Янчанка да твораў класіка арганнай музыкі Баха. Невыпадкава на Міжнародным конкурсе арганістаў імя Баха ў Лейпцыгу — горадзе, дзе вялікі кампазітар многія гады быў кантарам-арганістам царквы святога

і цыклы тыпу «прэлюдыя і фуга», партыты, санаты, канцэрты (арганныя пералажэнні аркестравых канцэртаў Вівальдзі і іншых кампазітараў), фантазіі, такаты, фугі, арганная мша, пасакаля, педальныя эсцюды, маленькі гарманічны лабірынт, канцоны, пастараль і г. д.

Увесь гэты неабдымны матэрыял трэба было ўкласці ў 15 канцэртных праграм. Ні ханалагічны прынцып (даты стварэння цэлага раду твораў невядомыя), ні жанравы тут не падыходзілі. Трэба было ўсе творы размеркаваць так, каб кожная праграма мела сваю «драматургію». Мяркуючы па канцэртах, якія ўжо адбыліся, Янчанку гэта ўдалося.

Пэўныя цяжкасці ўзніклі перад А. Янчанкам у сувязі з тым, што наш філарманічны арган хоць і вельмі добры інструмент, але не «бахаўскі». У ім многа сучасных тэхнічных і рэгістравых

Выйшла з друку
ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Р. Барадулін. Ай! Не буду! Не хачу! Вершы для маленчых. На рускай мове. Мастак В. Забораў. 1971 г. Тыраж 50000 экз. 32 стар. Цана 17 кап.

М. Гарулёў. Нашчадкі. П'есы. Вокладка мастака М. Шырокава. На рускай мове. 1971 г. Тыраж 35000 экз. 216 стар. Цана 35 кап.

Л. Дробаў. Беларускія мастакі XIX стагоддзя. Літаратурная апрацоўка У. Караткевіча. Мастак С. Кавалёў. 1971 г. Тыраж 5800 экз. 110 стар. Цана 1 руб. 31 кап.

М. Лынькоў. Мікола-паравоз. Аповесць. Малюнок А. Волкава. 1971 г. Тыраж 35000 экз. 184 стар. Цана 76 кап.

І. Науменка. Тая самая зямля. Аповяданні і аповесць. Мастак В. Забораў. 1971 г. Тыраж 10000 экз. 208 стар. Цана 36 кап.

М. Нлнрасаў. Лірыка. (Серыя «Паэзія народаў ССР»). Укладальнік А. Лойка. Вокладка П. Калініна. 1971 г. Тыраж 4500 экз. 136 стар. Цана 20 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «НАРОДНАЯ АСВЕТА»

А. Герцэн. Былое і думы. Школьная бібліятэка. Афармленне Л. Лобак. На рускай мове. 1971 г. Тыраж 250000 экз. 552 стар. Цана 1 руб. 33 кап.

Мы Леніна любім. Зборнік аповядаванняў, вершаў і песень пра У. І. Леніна. Складальнік С. Аляхімовіч. А. Бараноўская, В. Рэгель. Мастак У. Круглоў. На рускай мове. 1971 г. Тыраж 29000 экз. 112 стар. Цана 29 кап.

В. Сухамлінскі. Благітныя жураўлі. Аповяданні і казкі. Пераклад з украінскай мовы В. Віткі. Мастак Г. Грак. 1971 г. Тыраж 22000 экз. 80 стар. Цана 14 кап.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Хведару Чэрню з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці бацькі.

Надоўна ў Мінску гасцілі пісьменнікі Туркмені — празаік-гумарыст Бердзімухамед Гулаў і паэт Каўшут Шаміеў. У кожнага з іх выйшла на некалькі зборнікаў аповяданняў і вершаў. Каўшут Шаміеў — аўтар рамана «Украдзенае ічасце». Сёння мы прапануем увазе чытачоў творы нашых сяброў.

Каўшут ШАМІЕЎ

ЦЯЧЭ МУРГАБ

Прывітаецца паэту
Хасымкулі КУРБАНАВУ

Цячэ Мургаб—краса зямлі,
І, завітаўшы сюды першым,
На беразе Хасымкулі
Яго натхнёным славіць вершам.

І адлюстроўвае рака,
Што прывіднай смугой сагрэта,
І тонкі серп маладзіка,
І летуценны твар паэта.

Самаадчужанасці чад,
Душа, працягтая напевам!
Гурток уважлівых дзяўчат
Паэта слухае пад дрэвам.

Мінецца ноч, наступіць дзень,
І несвядомасць парывання
Азорыць заўтрашні прамень
Высокай прагаю змагання.

На ўсё кладзе адзнаку час,
Наш след жыццём не пахаваны.
Зірні спагадней, Лейлічас —
Даўно ў цябе ён закаханы.

Ці не шнурочки тваіх броў —
За ўсё паэту ўзнагарода?
Натхнёна славіць ён сяброў,
А ў тваім сэрцы — прахалода.

Загубіць кволы цвет зіма,
І дням былым—няма звароту.

Зірні — паэта ўжо няма!
Як ён, нясе ты адзіноту.
Сплыве красы дзявочай дым
І юнае змарнее дрэва.
Ды вечна будзе маладым
Паэт, як і яго напевы.

Цячэ Мургаб — краса зямлі.
І зноў—жывы, а не памершы—
Сюды прыйшоў Хасымкулі
І—новыя чытае вершы!

БАЛАДА ПРА САБАКУ

Сабачку—сціпламу няўкліоду—
У незнаёмых падваротнях
Перападала часта хлуду
І непрытульных дзён
згрызотных.

Ён развітаўся ўжо з адвагай
І жыў у сумных сутарэннях.
Ды атуліў яго увагай
Чабан—задумны летуценнік.

І дзіва — з простае прычыны
Адкуль узяўся спрыт
належны?—
Страчаў ён смела зброд
ваўчыны
Так, што баяўся звер
драпежны.

І шрамы—доблесці адзнакі—
Сцвярджалі, як умеў
злаўчыцца!
Гаспадара — замест падзякі—
Абараніў ад злой ваўчыцы.

Дакладна ўспомніць
немагчыма,
Адкуль спакуснік хітры ўзяўся:
Сабака з сумнымі вачыма
На ланцугу ўжо аказаўся.

Не раз аплакаў свае стэпы,
Сваю даверлівасць—навука!
Прымгне, а ў грудзі льецца
неба
І гукі вольныя тайдука.

Бердзімухамед ГУЛАЎ

САПРАЎДНЫ ПАДХАЛІМ

ГУМАРЫСТЫЧНАЕ АПОВЯДАННЕ

Але Керым-ага, нібы не заўважаючы нас, прайшоў і сеў за свой стол.

— Паклічце мне Бяйліева!— кажа начальнік.
Не паспеў я варухнуцца, як мае сапернікі ўжо шыгнулі ў дзверы... Ну, што ж, я апырдуўся, дарэжнік, у іншым Зараз начальнік, відаць, будзе раслякаць за што-небудзь гэтага Бяйліева, дык я ўжо дабаўлю масла ў агонь.

— Правільна робіце, яшулі. Бяйліеў—кепскі чалавек. Абібок... Толькі выгляд робіць, што працуе. Да таго ж яшчэ і п'яніца... Пагаварыце з ім, як мае быць!

— Што? Вы маеце на ўвазе, таго чужога працаўніка? Дарэмна, дарэмна... Я яго добра ведаю... Ён нават мой нейкі сваяк...

— Тут не патрапіў!
— Ды не, я не ваплага сваяка меў на ўвазе, я пра другога,— даю задні ход.

Але нічога, так проста я не адступлюся ад свайго намеру заваяваць сэрца начальніка. Гэты падхалім тырчаць тут цэлы дзень—і я не крануся з месца.

— А ну, хлопчык, дайце чайку пагем!— прапанаваў Керым-ага. Напэрагонкі кінуліся мы да чайніка. Мне пашонціла: чайнік першы ўхапіў я. Нарэшце! Але і тут, каб

ты спрахла, асечка—спяшаючыся, я адбіў носік чайніка...

— Не хвалойся,— супакоіў мяне начальнік.
Але было відавочна: здуе, аж пацырванеў, небарака. А калі ён адпіў глыток чаю, дык зусім выйшаў з сябе:

— Чаму ж ты не паклаў свежую заварку?!

Эх, галава, эх, недацёпа—забыўся... Хоць скрозь зямлю праваліся ад сорама. А тут яшчэ гэтыя двое пазіраюць у мой бок і з'едліва пасмейваюцца. Чаго добрага, плётку пра мяне пусцаць... Толькі ж недарэмна гавораць, што смеяцца той, хто смеяцца апошні. Невадма, чыя возьме... Вось вазьму і наведу на начальніка дома!

Надвечоркам я ўжо быў у Керым-ага. Ён адпачываў на кашме ў двары. Убачыўшы мяне, зычліва ўсміхнуўся і, прыўзняўшыся, прапанаваў сесці.

— Сядай, браток, сядай побач!
Але я не стаў губляць марна час: убачыў рыжлага сабаку ля ног начальніка і тут жа пачаў хваліць:

— Яшулі, такога сабаку рэдка дзе знойдзеш... Лепшага для палівання і не трэба. Разумнік...

— Ды які табе разумнік? Дурней не трэба. Нават брахаць не ўмее. Прыбудзіўся нейкі. А ну, прэч адсюль!

Керым-ага нечым цяжкім шпурнуў у сабаку і зноў сапліва апусціўся на кашму.

Але вочы мае не спалі: яны прагна шукалі, за што б зацікавацца... І знайшлі. Пад дрэвам вісела калыска з дзіцём. Я імгненна падскочыў да калыскі: вось ужо дзе пакажу я свае здольнасці!

— Ой, што за дзіцятка ў вас! Што за сыноч прыгожанькі! Як дзве кроплі падобны на бацьку... Недарэмна кажуць: у добрых бацькоў і добрыя дзеці. У-у, жэўжык, у-у, малюнькая казюрка...

Я так наліг на калыску, што вярнуўся не вытрымаўшы і... Ці трэба раскаваць, што адбылося? Дзіцё апынулася на зямлі, дзіцё аж заходзілася ад плачу, і я вужом круціўся вакол ды маліў прабачэння. Добра яшчэ, што незлапмы Керым-ага пакінуў мяне з сабой абдаць. Ён памкнуўся мыць рукі, а я, удзячны, схавіў нейкі абанок з вадой і стаў яго паліваць.

— Ого-го-го!—заенчыў раптам начальнік і аж заскакаў на месцы.

— Ты што робіш, свіння?!
Тут і я зразумеў у чым справа—збан моцна пек мае рукі, у ім, аказваецца, быў вар.

— Ах ты, падхалім...
Што, што ён сказаў?! Падхалім? Я, значыць, перапалінуў тых два іх... Ад радасці ледзьве не абінуў Керым-агу і тут жа кінуўся прэч, на вуліцу.

— Эй, людзі, вы чулі? Я падхалім... Я сапраўдны падхалім.

Пераклад з туркменскай мовы.

З АРХІВНЫХ ПАЛІЦ

ХТО Ж УСЁ-ТАКІ «Е. П.»?

У гісторыі беларускай фальклорыстыкі адно з ганаровых месцаў займае зборнік «Народныя беларускія песні», выданы ў 1853 годзе ў Пецярбурзе. Але хто быў зборнікам, укладальнікам зборніка? Прозвішча і імя яго схаваны пад крыптанімам «Е. П.»

З прадмовы да зборніка вынікала, што працавала над ім жанчына, што збрала яна песні на Магілёўшчыне. «Змешчаныя ў гэтым зборніку песні, — пісала зборніца, — прадстаўляю, як МАТЭРЫЯЛ для вучоных, якія займаюцца крытычнай распрацоўкай гэтай крыніцы народнай паэзіі, таму, можа быць, праца мая не будзе зусім бескарыснай».

Па ўсім відаць, што гэта была аматарка, энтузіястка. Аматырскі, не навуковы падыход адбіўся і на манеры запісу, у тым, што зборніца, па яе ж словах, «не захавала асаблівасцей беларускага вымаўлення, а прыняла рускі алфавіт». Менавіта на гэты недахоп зборніка звярнулі ўвагу рэцэнзенты «Отечественных записок» і «Современника», якія ўвогуле становаць ацанілі працу «пані Е. П.» Бо як бы там ні было, а зборнік даваў уяўленне аб змесце песень, а значыць, і аб думках, настроях беларускага сялянства. 109 розных песень запісала Е. П. Гэта акалічнасць дазваляе і сёння называць зборнік Е. П. «буйнай працай 50-х гадоў па беларускім фальклоры».

мінулага стагоддзя (В. К. Бандарчык, «Гісторыя беларускай этнаграфіі», Мінск, 1964, стар. 44).

Натуральна, даследчыкаў хваліла пытанне—хто ж гэта загадвала Е. П.? У 1968 г. навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР В. Скідан апублікаваў у газеце «Літаратура і мастацтва» (10 верасня) артыкул, у якім ён сцвярджае, што Е. П.—гэта Кацярына Іванаўна Пасек, маці рускага этнографа і пісьменніка Вадзіма Васілевіча Пасека, сibra юнацтва А. І. Герцэна.

З чаго зыходзіць, чым абгрунтавае сваё сцвярджэнне В. Скідан? Упамінуўшы аб тым, што «спробы адшукаць прозвішча зборніцы доўгі час не давалі выніку», В. Скідан піша: «І вось, нарэшце, знаходна ў архіве П. А. Бяссонава. У ягонай навуковай картатэцы знайшлася картка № 27. «Беларускія п. (падпраўленыя). Е. П. 1853. СПб., «Народныя беларускія песні», сабраныя Е. П. Прадмова Е. П. (Пасек, жанчына)».

Гэта знаходна,—працягвае В. Скідан,—адразу растлумачыла, чаму ў тагачасным друку не ўпаміналася сапраўднае прозвішча зборніцы. Справа ў тым, што Пасекі былі сябрамі Герцэна. Прозвішча Пасек выклікала, як і прозвішча самога Герцэна, шалёную лютасць ахоўнікаў самадзяржаўя.

Але ж у картачцы этнографа П. А. Бяссонава стаіць проста «Пасек, жанчына», няма нават ініцыялаў, няма і спасылкі на крыніцу, з якой Бяссонаву стала вядома сапраўднае імя аўтара зборніка (а такіх спасылкі аба-

язновыя для навуковых картатэч). Тым не менш В. Скідан усё ж заклучае, што Бяссонаў занёс у сваю картатэку менавіта тую Пасек, сын якой Вадзім дружыў з Герцэнам. Ход разважанняў В. Скідана відаць з прыведзенай цытаты. Але даследчык выпускае з пад увагі, што псеўданімы—шырока распаўсюджаны ў дарэвалюцыйным друку традыцыя. Праходзіць ён і міма таго факта, што зборніца, мяркуючы па прадмове, даволі адназначна жанчына, відаць, з дваранскага асяроддзя. А ў гэтым асяроддзі нішчэ ў сярэдзіне XIX стагоддзя для жанчыны заняткі літаратурай лічыліся ганебнай справай.

Далей В. Скідан звяртаецца да радаводнай Пасекаў, даводзячы рэвалюцыйнасць сям'і таварыша Герцэна. Спасылкаецца аўтар артыкула і на ўспаміны самога Герцэна, які пісаў у «Былым і думках»: «У гэтай сям'і на ўсім відаць былі следы царскага візіту; яна ўчора прыйшла з Сібіры, яна была даведзена да беднасці, замучана і разам з тым была поўная той велічы, якую кладзе няшчасце не на юнака пакутніка, а на чала тых, хто ўмеў выцярпець...» А ў канцы артыкула, там, дзе гаворка ідзе пра Кацярыну Іванаўну Пасек, прыводзяцца такія словы Герцэна: «Бедная маці! Святая вялікая жанчына!»

На жаль, В. Скідан не спыняецца на прычынах высылкі Васіля Васілевіча Пасека, не называе крыніц, адкуль узяў большую частку звестак аб Пасеках. Але ж у «Былым і думках» аб гісторыі Пасекаў гаворыцца мімаходзь. Там, глагоўным чынам, гаворка ідзе пра Вадзіма, сына Васіля Васілевіча і Кацярыны Іванаўны. Мабыць, у артыкуле В. Скідана выкарыстаны мемуары жонкі Вадзіма Таццяны Пятроўны Пасек «3 далёкіх гадоў» (Масква, 1963, тт. 1—2).

Звернемся да гэтых мемуараў, а таксама і да ўпамінутых у заўвагах да гэтай кнігі «3 далёкіх гадоў» запісак Васіля Васілевіча Пасека (гл. «Русский архив» за 1863 г.)

З запісак В. Пасека высвятляецца, што ён трапіў у Сібір у выніку прошункаў і, данося свайго дзядзькі генерала Пятра Пасека, з якім ён спрачаўся за бацькаву спадчыну—маёнтак на Смаленшчыне. Генерал падтрымаў данос аб тым, што Васіль Пасек пісаў вершы, якія зневажалі годнасць цара. У выніку ў Сібір, нуды В. Пасек адправіўся разам з жонкай і трыма дзецьмі. У Сібіры Кацярына Іванаўна нарадзіла 12 дзяцей, у тым ліку і будучага этнографа і друга Герцэна Вадзіма.

Толькі ў 1824 годзе цар дараваў Пасекам. Вярнуўшыся з Сібіры, яны пасяліліся ў Маскве. У 1836 годзе Пасекам вярнулі дваранскае званне. У 1830 годзе памёр Васіль Васілевіч. Аднак Кацярына Іванаўна здолела вывесці ў людзі сваіх дзяцей. А некаторыя дасягнулі вельмі вялікіх чыноў. Сыны Валяр'ян і Дзімітр сталі генераламі. Апошні атрымаў вядомасць як «герой заваявання Каўказа». Пасля гібель Дзімітра Пасека Мікалай I ў 1845 годзе асабіста прызначыў Кацярыну Іванаўну пенсію. «Імператар Мікалай Паўлавіч выказаў сваё спачуванне гору асірацелай маці і асыпаў яе міласціямі», — піша Т. П. Пасек. Як бачым, гэтыя факты не вельмі стасуюцца да сцвярджэння В. Скідана аб тым, што «прозвішча Пасекаў выклікала... шалёную лютасць ахоўнікаў самадзяржаўя».

У 1842 годзе ў Кацярыны Іванаўны памерлі два сыны — Вадзім і Яўген. Расказаючы пра гора, якое напаткала сям'ю Пасекаў, Герцэн пісаў: «Навошта, на самай справе, так доўга зачылася маці? Бачыла канец ссылак, бачыла сваіх дзяцей ва ўсёй прыгожасці юнацтва, ва ўсім бляску таленту, чаго было жыць яшчэ!» В. Скідан выказвае меркаванне, што Кацярына Іванаўна «вырашыла, відаць, прадоўжыць справу Вадзіма». Вадзім Пасек, гісторык і этнограф, у 1838—1842 гг. выпускаў зборнік «Очерки России» з мэтай папулярнага гістарычнага на-

А тут — іржавы дрот калючы
І свет абведзен будкай нізкай.
І галадаць яму балюча
Над гаспадарскай сытай міскай.

І шэпча ветрык блазнаваты,
Што недзе там — чабан і хмары.
Ён перагрыз ланцуг пракляты
І — на ўсе ногі — да атары!..

СУСТРЭЧА

ПАД ДАЖДОМ

Быў небасхіл хмарынкамі
асмужан,
А спэка — дрэва ценю
не скране.
Хаджу, бы ў сне.
Тут дождж як паласне —
Аж бурбалкі падскокваюць
ад лужынаў.

Лікую сэрцам, дыхаю азомам,
А што прамокну —
гэтакай бяды,
Спяшыць куды?
Праз лівень малады
Ка мне бяжыць дзяўчына
з парасонам.

Яе зычліваць свеціцца
нявінна:
— Пад парасонам будзе
нам ямчэй!

Хадзі хутчэй!
І — гэткі бляск вачэй,
Аж пад нагамі падплывае гліна.

Насустрач — дзед. Ступаць
яму нязвыкла —
Разгонішся не вельмі пры кійку,
Як дружбаку.
Я падаю руку.
Ён — дзякуе мне.
А дзяўчына — знікла!..

Хто лёгкі ветрык у палях
дагоніць?
Шукаю я дзявочыя сляды.
І дождж густы
Я згадваю тады,
І — звонкі лівень у грудзях
гамоніць.

З туркменскай мовы.
Пераклад Сцяпана ГАФУСЕВА.

ЯШЧЭ НЕ ПОЗНА

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

НА 1972 ГОД

ПАДПІСКА ПРЫМАЕЦЦА БЕЗ АБМЕЖАВАННЯ!

«МАЛАЯ ГРАФІКА» ВЕНГРЫ

Экслібрыс... За апошні час гэта слова ўсё часцей і часцей з'яўляецца на старонках мастацтвазнаўчых часопісаў, праблеме экслібрыса прысвечаны артыкулы і кнігі.

Сярод еўрапейскіх краін адной з першых па распаўсюджванні і папулярнасці экслібрыса з'яўляецца Венгрыя. Экслібрыс нашых венгерскіх сяброў мае даўнюю гісторыю і ўсталяваныя традыцыі. Сёння з работамі венгерскіх майстроў могуць пазнаёміцца і беларускія аматары «малой графікі». У сценах Беларускай дзяржаўнай філармоніі адкрыта выстаўна венгерскага экслібрыса. Тут сабраны кніжныя знакі розных графікаў, якія прадстаўляюць розныя школы, розныя кірункі, розную манеру сучаснага венгерскага экслібрыса. Вось работы старэйшых майстроў — Нандора Лайша Варгі, Мацяша Варгі, Арпада Даянэла Надзэ. Выкананыя ў строгай манеры, без лішняга мудрагельства, яны прыцягваюць перш за ўсё прастотой і лаканізмам графічных прыёмаў. Работы Антала Феры вызначаюцца тым, што аўтар уживае дзве фарбы, пры гэтым умела спалучаючы іх, іграючы імі. Мастак Гарнел Равес, які ствараў свае экслібрысы яшчэ да вайны, уживае фарбы шырэй, яго

кніжныя знакі — гэта сапраўдныя шматлісерныя малюнкi.

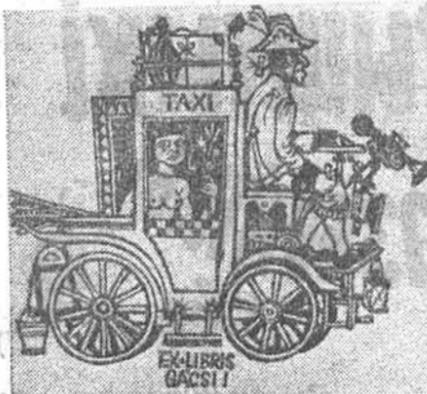
Таму работ венгерскіх майстроў «малой графікі» самыя розныя. Гэта і партрэты відных дзеячоў венгерскай і сусветнай культуры (сярод іх, напрыклад, партрэты Горнага, Бетховена, Бартана), і прыгажосць роднага краю, і сімвалічныя адлюстраванні кніжнага свету — свету мудрасці і ведаў. Прыцягваюць увагу віды Будапешта на экслібрысах Енэфа Вертэля. Выклікаюць добрую усмешку і работы Арнольда Гроша — поўныя млікага гумару. Вось на яго экслібрысе кватэра мастацтвазнаўцы, літаральна заваленая кнігамі, рукапісамі, націнамі, вось майстэрня фатографа, вось шчаслівая сямейная пара, дзе рука мужа снаяны велізарным ланцугом. Дарэчы, гумар шырока ўживаюць у сваёй творчасці і іншыя венгерскія экслібрысты. Прадстаўлены на выстаўцы і работы маладых графікаў.

Выстаўка венгерскага экслібрыса не толькі дапаможа беларускім аматарам «малой графікі» бліжэй пазнаёміцца з творчасцю сяброў, але і будзе, несумненна, карыснай для ўмацавання дружбы і абмену вопытам паміж беларускімі і венгерскімі мастакамі.

Г. БАРЫСАУ.

Мастак Арпад Надзэ.

Мастак Эндрэ Герват.

Мастак Енэф Мінцгарт.

Мастак Эндрэ Герват.

вукі і прыцягнення ўвагі да археалагіі і этнаграфіі. Прычым больш за ўсё яго вабіла маскоўская старажытнасць. Аднак пра Беларусь ён ніколі і нічога не пісаў. Апрача таго, трэба яшчэ адказаць на пытанне, чаму маці Вадзіма Пасена, жывучы ў Маскве, стала запісваць імяны беларускія песні. Аўтар артыкула адказвае проста: на Магілёўшчыне былі спадчыныя ўладанні Пасенаў, па якіх сумавала Кацярына Іванаўна (гэтыя ўладанні, які ўжо гаварылася, прысвоіў П. Пасен).

На самай жа справе, пра што сведчаць і мемуары Т. Пасен, В. Пасеку па спадчыне належалі вёскі Крашнева Смаленскай губерні і вёска Спаснае ў Харнаўскай губерні. Іх і прысвоіў сабе П. Пасен. Ніякай спадчыны ў Магілёўскай губерні ў Васіля Пасена не было.

Таму ніколі не толькі НЕ ЖЫЛА НА МАГІЛЕЎШЧЫНЕ, але і наогул НЕ БЫВАЛА У БЕЛАРУСІ КАЦЯРЫНА ІВАНАЎНА. І ўжо, канечне, не магла быць Магілёўшчына для яе «свай» нават у песнях. Вярнуўшыся з Сібіры, яна пасялілася з мужам і дзецьмі ў Маскве, дзе і памерла ў глыбокай старасці ў нанцы саракавых гадоў, задоўга да выдання «Народных беларускіх песен».

Ні ў «Былым і думках» Герцэна, ні ва ўспамінах Тацыяны Пятроўны Пасен няма нават і згадка пра тое што на фальклорныя, але і наогул на літаратурныя захваленні Кацярыны Іванаўны.

Мяркуючы па фактах, якімі аперыруе В. Снідан у сваім артыкуле, ён ведаў і шырока скарыстоўваў і запіскі Васіля Васілевіча Пасена і мемуары «З далёкіх гадоў» Т. П. Пасен. Таму выклікаюць здзіўленне яго вывады. Відэць, В. Снідан стаў ахвярай пагоні за сенсацыяй.

...Нядаўна загадка «Е. П.» раскрылася. У аддзеле рукапісаў Інстытута рускай літаратуры (Пушкінскага дома) АН СССР мной у зборы відмага літаратуразнаўцы і бібліографа С. А.

Вянгерова была знойдзена ўласнаручна аўтабіяграфія цяпер забытага пісьменніка Уладзіміра Людвігавіча Кігна (1856—1908), які пісаў пад псеўданімам Дзядлоў (фонд С. А. Вянгерава, 1-ы збор, № 377). Кігна піша, што любоў да літаратуры яму прывіла яго маці, беларуска, якая жыла ў Магілёўскай губерні. Далей ён гаворыць аб тым, што яго маці друкавалася і ёй, у прыватнасці, належыць зборнік «Народныя беларускія песні», які выйшаў у Пецярбурзе ў 1853 годзе пад псеўданімам Е. П. Маці Кігна звалі Лізаветай Іванаўнай. Нарадзілася Лізавета Іванаўна каля 1830 года. Выпусціла яна зборнік яшчэ да таго, як стала насяць прозвішча Кігна. Магчыма, другі ініцыял «П» — першая літара яе дзявочага прозвішча, а, можа, і першага мужа... На жаль, пра маладыя гады Лізаветы Іванаўны пакуль нічога разведаць не ўдалося. З яе жыцця пасля выхаду замуж за юрыста Л. І. Кігна вядома, што яна жыла ў сваім маёнтку Федараўна Рагачоўскага павета Магілёўскай губерні, друкавалася ў часопісе «Семейныя вечеры» з любоўю адносілася да сялян, пабудавала ў 1910 годзе ў вёсцы Асмаловічы цагляную школу, у будынку якой і па сённяшні дзень знаходзіцца пачатковая школа. Памерла Лізавета Іванаўна ў 1916 годзе. Пахавана ў Федараўцы.

Безумоўна, пошук звестак пра адну з першых беларускіх фальклорыстаў будзе працягвацца. Галоўнае зроблена — устаноўлена яе асоба.

На жаль, бытанял і памылковыя версіі В. Снідана ўвайшла ўжо ў навуковы ужытак. Так, у «Гісторыі беларускай данастрычніцкай літаратуры» дзеяца спасылка на Кацярыну Пасен. Спасылка на публікацыю В. Снідана і ўкладальнікі тома «Радзінная паэзія», і Ніл Гілевіч у кнізе «З клопатак пра песні народа» (1970). Хочацца спадзявацца, што цяпер гэты версіі В. Снідана будзе канчаткова адвергнута.

С. БУКЧЫН.

Мастак Арпад Надзэ.

Мастак Мацяш Варга.

ЗДЫМАЕЦЦА «ЗІМАРОДАК»

У вёсках Гродна ідуць здымкі новага мастацкага фільма кінастудыі «Беларусьфільм» «Зімародак». Вось што пра гэтую стужку расказаў у рэжысёр-пастаноўшчык В. Ніціфару.

— Сцэнарый фільма «Зімародак» напісаў Юрый Якаўлеў па сваім аднайменным апавяданні. Дзеянне ў ім адбываецца ў нашыя дні і пераносіцца ў суровы 1943 год у Вялікую Айчынную вайну. Галоўнай

тэмай кінастужкі з'яўляецца перайманне нашым маладым папаленнем гуманных і багавых традыцый бацькоў, якія змагаліся з гітлераўскімі захопнікамі. Аператар фільма В. Нікалаеў, мастак Ул. Матросоў, рэжысёр Л. Чыжоўскай, мастак па каццюмах

Л. Шыкаловіч, музыка кампазітар А. Фелыцман. У ролях знятыя вядомыя акцёры Г. Спрыжанаў, В. Самойлаў, А. Хвілья, а таксама школьнікі А. Самойлаў, М. Мустыгін, А. Кузьмін і І. Нарбекава.

У здымках кінафільма прымаюць удзел артысты мінскіх, гродзенскага, рыжскага, разанскага тэатраў.

Ул. ДЗЕМІН.

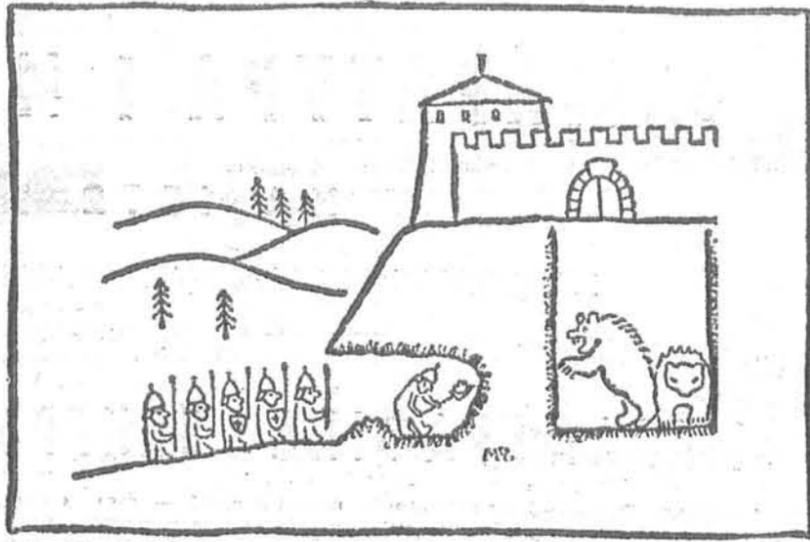
З СІВЫХ ПАДАННЯЎ...

Мал. М. ЧАРНЯУСКАГА.

Р. ЛАЗУРКІН

— Во-о-ось такая з гарцуна сарвалася...

Змітро БЯСПАЛЫ

ПА-ДА-РУНАК

Ціхан збіраўся ў вёску — да маці ў госці. «Куплю ёй падарунак», — падумаў ён і пайшоў у цэнтральны ўнівермаг. Але, відаць, лягчэй выбраць сабе дзяўчыну ў жонкі, чым падарунак у велізарным магазіне, дзе розных рэчаў — тысячы, калі не мільёны. Доўга ён стаў у аддзеле гатовага адзення і разглядаў сукенкі, паліто: то дорага кашгавала, та... колер не падабаўся.

Пабываў у аддзеле парфумаў, але таксама нічога не падабраў, бо меркаваў, што вясковай жанчыне не да пудры і духоў. Таптаўся ў аддзеле абутку. Вельмі прыдзірліва разглядаў боты, туфлі, але зноў-такі разважаў: «А што калі куплю, грошы ўбухаю, ды яшчэ памер не падыедзе?.. Якая ж радасць ад такога падарунка... З аддзела абутку накіраваўся ў аддзел тканін. Тут

аж вочы разблгаліся. Чаго толькі не было: і сукно, і паркаль, і драп, і нейлон... А колькі колебраў — не пералічыць! Доўга ён мацаў тканіны, прыкідваў, колькі каштуе, якую выгадна было б узяць: квяцістую, чорную ці сінюю... І тут да Ціхана падыешоў знаёмы. — Што ты тут робіш? — У госці да маці еду, падарунак хачу купіць,

толькі вось не дабяру, які. Знаёмы пільна паглядзеў на Ціхана і раптам насмешліва падміргнуў: — Нічога, ёсць выхад: твай прыезд да маці будзе найлепшым падарункам... Ціхан аж заўсміхаўся ад неспадзяванкі. — Ай, праўду ты кажаш, дзякую за параду, — хуценька сказаў ён і выскачыў з універмага.

МІМАХОДЗЬ

- Мог зварнуць горы, ды балбес заваліць сябе абломкамі.
- Прапанаваў прасект канторы з круглымі нажомі — каб супрацоўнікі не маглі спойдацца з кута ў кут.
- Толькі адна катэгорыя людзей свалі рукамі робіць сабе помнікі: скульптары. У іх гэта называецца аўтанартрэтамі.

П. САКОВІЧ

- З усіх вяселяў ювелір прызнаваў толькі адны — залатыя.
- У зале чакання сядзелі толькі транзістарныя пасажыры.
- Для паўнаты ішасця дзвярмі не хапала аднаго — залезці ў пеглі.
- Ён спачатку завальваў работу, а потым оаліў усё з хворай галавы на здаровую.
- На думку пегіля, усе зэрні рацыянальныя.
- Халадзільнік думаў, што іменна ён робіць надвор'е.
- Скажы мне, хто я, і я скажу табе, хто ты.

А. АЛЯКСЕЙЧЫК

МІЛЫ ЧАЛАВЕК

Калі ў тралейбус уваходзіць бабулька ці прыгожая дзяўчына, ён заўсёды саступіць месца. Ён заўсёды дапаможа старому перайсці вуліцу. Ён лепей спозніцца на работу, але правядзе да гасцініцы чалавека, не знаёмага з горадам. Жанчыны на рабоце атрымліваюць на свята ад яго кветкі. У чарзе ён прапускае жанчыну наперад. Ніколі не забудзе падзякаваць афіцыянтку, прадаўцу, нават кандуктару. І вось ён прыходзіць дадому, а жонка чамусьці незадаволеная — гаворыць, што ад яго ўжо колькі гадоў ніводнага ласкавага слова не пачуеш. І грубы ён, і ніколі не дапамагае... А ён ляжыць сабе на тахце і сумна думае: «Што ж гэта робіцца! Я ж у дзве змены не магу працаваць! Хоць бы дома я магу быць такім, як мне хочацца? Што за жыццё!».

Марцін КОУЗКІ

ФРАЗЫ

- Не раскідвайся: дзве кропкі можна злучыць адной прамой лініяй, тры — ніяк.
- Нехта ж першы сказаў: «Волга ўпадае ў Каспійскае мора».
- У таго медаля адваротны бок падрадны.
- Не ўсё дадатнае — станоўчае. Плюсам можна і перакрэсліць.
- Сімвал веры: ключ ад кватэры.
- Найглыбейшае мора тое, што па калені.

Расэл БЕЙКЕР

МНОГІХ амерыканцаў страшэнна ўразіла нядаўняе паведамленне друку, што за амерыканскімі грамадзянамі паладжана павальная сочка. Многіх ўразіла, але трэба прызнацца, не ўсіх: у нашым квартале Вашынгтона, здаецца, амаль кожны займаецца шпіёнскім бізнесам ці, як мы гаварым у маленьстве, гульнёй у «сышчыкаў і разбойнікаў». Іншы раз у нас здараюцца нават драматычныя сітуацыі. Вазьміце, напрыклад, выпадак з Паркінсам. Паркінс, сакрэтны агент адной вядомай федэральнай установы, займаецца падслухоўваннем тэлефонных размоў, пра што, безумоўна, ніхто нічога не чуў і не ведае. Сядзіць ён, значыцца, аднаго разу на тэлефонным слупе і спрабуе даўмецца, чаму апарат падслухоўвання, падключаны да тэлефона суседа Суіні, нічога не рэгіструе, апрача птушынага цвыркання. І раптам Паркінс бачыць самога Суіні: той крадком прабіраецца на яго, Паркінса, двор, шыбуе да сметнікі і пачынае лічыць пустыя бутэлькі з-пад піва і віскі. Ага, значыцца, Суіні завербаваўся агентам у адно славуце бюро, якое

займаецца вызначэннем крэдытаздольнасці асоб, западозраных якраз у адваротным! Каб на той момант у Паркінса ўжо былі яшчэ-небудзь важныя звесткі пра Суіні, яны, вядома, паладзілі б між сабой, але, як на грэх, з гэтай праклятай шпіёнскай прыстаўкі цаломкі дзень чуліся толькі птушыныя галасы... Хочаш — не хочаш, давалася Паркінсу ісці на паплон да міс Алісы, што жыве па-суседстве. А вы павінны ведаць, між іншым, што Аліса гэтая — капран армейскай разведкі. Пра ўсіх Паркінс дазнаўся, дзякуючы сваёй тэхніцы падслухоўвання, але даў сабе слова не выдаваць гэтай таямніцы Мэзану, што жыве на самым рагу і для ўсеагульнага аб'яднання страхавых таварыстваў падслухоўвае размовы ў царквах, бальнічных прыёмных, грамадскіх лазнях і таму падобных месцах. Як бы там ні было, але Паркінс папрасіў Алісу прымусіць Суіні трымаць язык за зубамі наопа тых бутэлек. А якраз у той дзень Аліса, пераапрутаная афіцыянткай, падносіла біфітэкс з пивам Суіні, калі ён вечарком прыйшоў у кафэ «Дрозд» падсілкавацца разам з Арчыбальдам — той жыве насуп-

раць і працуе на адну федэральную разведвальную ўстанову пад маркай журналіста — прыкідваецца, што бярэ ў людзей інтэрв'ю. Падыходзіць, значыцца, Аліса да іхняга століка і раптам спатыкаецца. Суіні тут жа здагадаецца, хто ёсць хто. — Прыкусі на момант язык, — папярэджвае ён Арчыбальда. — Гэта не афіцыянтка, а Аліса — капран армейскага шпіянажу. Уяві сабе: за адзін толькі тыдзень я налічыў у яе трынаццаць пустых пляшак! Позірк Арчыбальда загарэўся глыбокай павагай да Алісы, а познім вечарам ён звоніць ёй па тэлефоне: — Я сёння да вас завітаю па хвілінку: у мяне ёсць сёе-тое цікавенькае. А ў яго, бачыце, была магнітафонная плёнка з запісам апошняй гутаркі Паркінса з псіхіятрам. Паркінс падслухаў тэлефонную размову паміж Арчыбальдам і Алісай і, не памятаючы сабе ад злосці, прабраўся ў спальню Алісы і прытаіўся за парцьерай. Прыходзіць Арчыбальд. Толькі Паркінс паспеў узяць яго на мушку свайго рэвальвера, як раптам у кадры з'явіўся Суіні з бутэлькай джыну пад пахай. На ішасце, Аліса своечасова папярэдзіла свайго армейскага шпіфа: за другой парцьерай хаваўся цэлы пяхотны ўзвод, салдаты мегенька абзброілі Паркінса, а потым правярылі, ці не схавана ў джыне якое-небудзь сакрэтнае данясенне, напісанае сімпатычным чарнілам. Было правярана ўсё да апошняй кроплі — без усялякіх вынікаў. Праўда, у Арчыбальда быў канфіскаваны мініяцюрны мікрафончык, які ён не паспеў падсунуць пад капральскія нашывкі мундзіра Алісы. Хіба гэта не драматычны збег падзей у наша такое праявінае XX стагоддзе? З англійскай перакладу Сэмел ДОРСКІ.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захар'ева, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.